

Historie a profesora práv a Medicíny

ZÁKLADY

PRÁVA KANONICKÉHO.

ČÁST DRUHÁ.

PRÁVO PLATNÉ.

SEST ČTVRTÝ.

NAPSAL

JUD^{R.} KAMIL HENNER,
PROFESOR UNIVERSITY KARLOVY.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — KNIHTISKÁRNA „POLITIKA“.
1922.

VŠECHNA PRÁVA SE VYHRAZUJÍ.

OBSAH SEŠITU ČTVRTÉHO:

	Str.
<i>Oddělení čtvrté. Církevní proces.</i>	
§ 143. Všeobecný přehled	343—344
§ 144. O příslušnosti církevních soudů.	
A. Věcné	345—346
B. Místní	346—349
§ 145. O instancích soudních	349—353
§ 146. O disciplině soudů církevních.	
I. O povinnosti soudcův a soudních úředníků	353—355
II. O pořadu nálezů	355
III. O lhůtách	355
IV. Místo a čas soudních jednání	355
V. Neveřejnost soudních jednání; soudní spisy	355—356
§ 147. Strany procesní.	
I. Žalobce a žalovaný	356—357
II. Prokurátoři a advokáti	357—358
§ 148. O žalobách a námitkách.	
I. Actio a exceptio	358—359
II. Některé žaloby zvláště	359—361
III. O zániku žalob	361—362
§ 149. Nástin řádného řízení.	
I. a) Libellus	362
b) Citatio	362
II. a) Litis contestatio	363
b) Litis instantia	363—364
c) Výslech stran	364
III. Řízení důkazní	364—370
Věci incidenční	370—371
IV. Publicatio processus; conclusio in causa; causae discussio	371—372
V. Sententia	372—373
VI. Iuris remedia contra sententiam	373—376
Útraty soudní	376—377
VII. Výkon rozsudku	377
<i>O zvláštních druzích soudního řízení.</i>	
§ 150. A. Narovnání a volné soudy	377—378
§ 151. B. O soudnictví trestním.	
I. Předmět trestního řízení	378
II. Accusatio; denuntiatio; inquisitio; correptio	378—381
III. Zahájení trestního řízení	381—382

	Str.
§ 152. C. O sumárním procesu trestním	382
1. Remotio parochorum inamovibilium	383—384
2. Remotio parochorum amovibilium	384
3. Translatio parochorum	384
4. Contra clericos non residentes	385
5. Contra clericos concubinos	385
6. Contra parochum in adimplendis paroecialibus officiis negligentem	385
7. Suspensio ex informata conscientia	386—387
§ 153. Stanovisko našeho práva k vykonávání trestního soudnictví církevního	387—389

Oddělení páté. Právo trestní.

Oddíl první: O deliktech.

§ 154. Povšechný přehled	390—391
§ 155. O deliktech všeobecně	391—392
§ 156. O přičitatelnosti	392—396

Oddíl druhý: O trestech. a) Všeobecně.

§ 157. O různění a ukládání trestů	397—399
§ 158. O trestní moci	399
§ 159. Kdo je podroben trestní moci církevní	399—400
§ 160. O zániku trestu	401

b) O jednotlivých trestech.

A. O censurách.

§ 161. O censurách povšechně	402—404
§ 162. O censurách zvláště	404—408
1. O exkomunikaci	405—406
2. O interdiktu	406—407
3. O suspensi	407—408
§ 163. B. O trestech pokutujících povšechně	408—409
§ 164. Poenae vindicativae communes	409—410
§ 165. Poenae vindicativae clericorum	410—412
§ 166. C. Ochranná trestní opatření a pokání	412—413

Oddíl třetí.

§ 167. Jednotlivé delikty.	
I. Delikty proti víře a jednotnosti církve	414—415
II. Delikty proti náboženství	415—416
III. Delikty proti církevní moci úřední, církevním osobám a věcem	416—417
IV. Delikty proti životu, svobodě, vlastnictví a dobrým mravům	417—419
V. Crimen falsi	419
VI. Delikty páchané u příležitosti udělování a přijímání svátostí	419
VII. Delikty proti zvláštním povinnostem stavu duchovního a řeholního	420—421

	Str.
VIII. Delikty při udělování, přijímání a zřeknutí církevních úřadův a beneficí	421
IX. Delikty páchané zneužitím moci církevní neb úřadu církevního	422

Oddělení šesté. Poměr církve ke státu.

§ 168. Stanovisko církve ke státu a k jinověrcům	423—430
§ 169. Povšechné stanovisko československé republiky k náboženským společnostem	430—435
§ 170. Zvláštní státní předpisy o náboženských společnostech.	
I. Rozhraní roku 1874 u nás	436—437
II. Rozhraní roku 1895 na Slovensku	437—438
III. Poměry jednotlivých církví starších	438—441
IV. Útvoření nových náboženských společností	441—445
§ 171. O poměrech mezikonfesních	445—449
§ 172. Osoby bezkonfesní	450
§ 173. Problém rozluky státu a církve	450—458

Literatura	459—463
-----------------------------	---------

Dodatky	464
--------------------------	-----

Připomenutí. Sešit tento byl ukončen v červnu 1922.

Odstupujeme prozatím od abecedního rejstříku, ježto sešit první a druhý vyšel již ve 2. vydání, a nové vydání třetího sešitu bude brzy nutné.

1. *iudicium contentiosum* (v literatuře též zvané *civile*, *litigiosum*), pokud se jím buď hájí práva osob fyzických nebo právnických, buď se zjišťují právní poměry jejich (can. 1552, § 2, n. 1). Buď:

2. *iudicium criminale*, pokud se jím vyšetřuje, zdali mají být uloženy tresty na spáchaná provinění nebo zdali má se stanovit, že tresty tyto po zákonu nastaly (can. 1552, § 2, n. 2).

Předmětný tento rozdíl však nedělí kanonické *iudicium* na dva samostatné procesy, naopak zákoník vychází od jednotného procesu, neboť pro trestní proces vytýká jen některé zvláštní předpisy, zrovna tak, jak to činí pro věci manželské a pro věci ordinační.

III. *Iudicium ecclesiasticum* (v první části IV. knihy kodexové) jest *iudicium solemne*, a to *ratione formae*, t. j. v tomto iudiciu plně se zachovávají všechny předpisy řádu soudního. Tím také se vysvětluje, proč v třetí části (IV. knihy kodexové) se vytýká zvláštní *modus procedendi*, ježto jeví se býti *iudicium summarium*, jak tomu svědčí can. 2145 a výslovné výtčení v kodexovém indexu abecedním.

V procesu sumárním se užívá jen oněch zásad procesních, které vyplývají z podstaty věci, kdežto se opomíjejí předpisy, které zdržují rychlé vyřízení. Sumární proces kodexový je *co do předmětu* ovšem zcela jiný, nežli sumární proces dekretální. Tento proces měl místo „*in causis super . . . quibusvis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis . . . , nec non super matrimoniis vel usuris, et eas quoquo modo tangentibus, ventilandis*“ (*Clementina Dispensiosam* c. 2, II, 1).

Kodexový proces sumární se osvědčuje v sedmi přesně vyznačených případech soudního zakročení proti farářům a klerikům, o čemž mluvíme v § 152. Jinak řečeno, proces kodexový námi sledovaný je buď řádný, buď sumární. Samozřejmě, že Kodex nepojednává v procesu o t. zvané *iurisdictio voluntaria* (nesporném řízení, cf. § 32 těchto výkladů), o níž se naopak jedná promiscue na různých místech, aniž je zvláštní řízení stanoveno. Sem náleží na př. obor církevního notářství, osvědčování poměru osobního, vedení matrik, vydávání vysvědčení a osvědčení, udělování dispensí a pod.

Z tohoto vylíčení je patrné, že nesmíme na úpravu kanonického procesu přihlížeti se stanoviska práva světského.

Povšechné stanovisko našeho práva státního je toto: stát se řídí při vykonávání svého soudnictví výhradně svým právem; pokud kanonické soudnictví se nepřičí státním zákonům, může býti volně vykonáváno.

§ 144.

O příslušnosti církevních soudů.

A. Věcná příslušnost.

I. Církev připisuje sobě výlučnou příslušnost

1. *ratione causarum*:

a) ve všech sporech o *res spirituales et spiritualibus adnexae* (can. 1553, § 1, n. 1).

Res spirituales (čili *mere ecclesiasticae*) jsou všechny poměry dotýkající se svátostí a svátostin, učení, kultu, církevní jurisdikce (cf. can. 726, 727).

Res spiritualibus adnexae jsou poměry související s *res spirituales*, jako jsou na př. zasnoubení, věci pohřební, beneficiální, patronátní, majetkové.

b) Ve všech případech zevního porušení církevních zákonů, jakož i zásadně ve všech hříšných jednáních (*ratione peccati*), pokud jde o stanovení viny a uložení církevních trestů (can. 1553, § 1, n. 2).

2. *Ratione personarum* ve všech sporech trestních i mimo-trestních, pokud jde o osoby požívající *privilegia fori* (can. 1553, § 1, n. 3; can. 120, 614, 680; srovn. § 29, § 80, § 84 těchto Základů).

Výlučnost církevní příslušnosti u nás státně není uznána; výlučnost tato je pouhým postulátem církevním. Stát ovšem nevykonává žádného soudnictví ve věcech věro- a mravoučných, ale upravil proces ve věcech manželských, ačkoliv je církev pokládá za věci svátostné; stát rozhoduje i ve věcech *spiritualibus adnexae*, pokud jsou základní požadavky jeho soudnictví splněny; tak rozhoduje na př. spory o rušení držení beneficií nebo spory patronátní (§ 33, odst. 2 a 34, odst. 2 zák. 7. V. 1874, č. 50 ř. z.). Trestní soudnictví se vykonává zcela nezávisle na stanovisku církevním a *privilegium fori* u nás se neuznává.

II. Mimo tuto výlučnou příslušnost připisuje si církev ještě příslušnost *konkurenční* se státem, při čemž má se uplatniti předstížení (*praeventio*), a to v *causae mixti fori*, t. j. ve věcech, které porušují zákon jak státní, tak i církevní (can. 1553, § 2, 1933, § 3, 2198). Konkurence tato je *hlavně* praktická ve věcech trestních.

Byla-li však *res mixti fori* již vznesena na soud církevní, nemá býti pak vznášena ještě na soud státní (*declinatio fori*), a to po případě pod trestem arbitrárním; mimo to má býti takový žalobce zbaven práva, žalovati v téže věci, resp. ve věcech souvisejících před soudem církevním (can. 1554, 2222).

Církevní požadavek předstížení u nás se neuznává. Státní soudy rozhodují i zde zcela nezávisle.

III. Všechny soudy církevní mají se řídit procesním právem kodexovým, vyjmouc jedině soud kongregace s. *Officii*, jenž se řídí svým jednacím řádem, kterým jsou vázány taktéž nižší soudy církevní ve věcech náležejících k soudní agendě řečené kongregace (can. 1555, § 1, 2).

O řízení při propouštění řeholníků bylo již mluveno shora v § 83 těchto Základů (cf. can. 654—668, can. 1555, § 3).

B. Místní příslušnost.

Platnost soudního rozsudku předpokládá jednak věcnou příslušnost soudu (§ 144, A), jednak jeho zvláštní příslušnost, t. j. jen onen soud smí rozhodovati, k němuž určitá věc náleží po rozumu ustanovení zákonního (can. 1559, § 1).

Rozhoduje vždy soud žalovaného, čemu svědčí pravidlo: *actor sequitur forum rei*, t. j. žalobce musí u onoho soudu žalovati, kam v jednotlivém případě žalovaný z určitého důvodu přísluší; je-li tato příslušnost různá, má žalobce právo volby soudu (can. 1559, § 3).

I. Zvláštní výsadou je soud určen jako *forum privilegiatum*. Ovšem papež sám nemůže být nikým souzen, tudíž také ne sborem obecným (can. 1556).

1. Papeži jako soudci jsou přímo podrobeni (*causae maiores ratione personarum*, can. 1557, § 1)

a) vladaři, jejich děti a zákonní čekatelé na vladařství; tímto ustanovením se nemyslí na volené presidenty republik;

b) kardinálové (cf. can. 2227, § 1, 2);

c) legáti apoštolští;

d) všichni biskupové i opati a preláti *nullius* (can. 215, § 2) ve věcech trestních.

2. Soudům papežským jsou podrobeni:

a) sídelní biskupové i opati a preláti *nullius* ve věcech sporných; ale jde-li o majetková práva nebo statky, náležející biskupovi, biskupské mense nebo kurii diecéšní, rozhoduje buď sborový soud diecéšní, skládající se z oficiála a dvou nejstarších soudců synodních, ovšem za souhlasu biskupova, buď soudce bezprostředně vyšší (can. 1557, § 2, n. 1 a can. 1572, § 2);

b) civilní, a trestní věci exemtních biskupství, opatství a prelatur a eximovaných církevních osob právnických papeži přímo

podrobených, na př. vyňatých řeholí nebo klášterních kongregací (can. 1557, § 2, n. 2).

3. Soudci zvláště stanovenému papežem jsou podrobena spory, jež sobě papež vyhradil (can. 1557, § 3).

Ve věcech podléhajících soudu privilegovanému jsou všichni ostatní soudci nepřislušní (*incompetentia absoluta*, can. 1558); nepřislušnost tato může být uplatňována v procesu kdykoli (can. 1628, § 2).

Mimo to mají všichni věřící právo v kterémkoli sporu, a to kdykoli se utéci k rozhodnutí papežskému, ježto je papež *iudex ordinarius omnium fidelium et pastorum*. Takovýto *recursus ad sedem apostolicam* nemá však, až do konečného rozsudku instančního, odkládacího účinku, byl-li nižší soudce se již ujal dříve téže věci, leda, že by rekurs takový byl totožný s apelací. Kdyby však apoštolský stolec výslovně potáhl věc k sobě, nastává ovšem případ privilegovaného soudu, shora udaný pod č. 3. (can. 1569).

II. Některé věci mají přesně určený soud, *forum necessarium* (can. 1560), a to proto, že vedení sporu se tím ulehčí, resp. přesahování do cizí jurisdikce se zamezuje:

1. *actiones de spolio* se projednávají před soudem *loci rei sitae*;

2. benefičiální spory před soudem *loci beneficii*;

3. žaloby ze správy před soudem *loci ubi administratio gesta est*;

4. žaloby z dědictví a zbožných odkazů před soudem *loci domicilii testatoris*, nejde-li o pouhé vykonání legátu.

5. *Causae inter se connexae* musejí být tímž soudem rozhodovány, *nevyklučuje-li toho zvláštní předpis zákonní* (can. 1560), a to *ratione connexionis seu continentiae* proto, že buď rozhodnutí jednoho sporu závisí na rozhodnutí sporu druhého, buď že oba spory mají týž právní a skutkový základ (can. 1567).

III. *Forum generale* je soud určený podle domicilu nebo quasidecilu žalovaného, při čemž nerozhoduje, zdali žalovaný je snad právě nepřítomný (can. 1561). Z toho pravidla jsou výjimky, vysvětlitelné domicilem, zvaným *ficticium*:

1. Kdo přechodně se zdržuje v Římě, může být i zde soudně stíhán; ovšem může žádati, by byl souzen doma (*ius revocandi domum*). Kdo však se zdržoval alespoň jeden celý rok v Římě, má právo žádati, by byl souzen pouze v Římě (can. 1562).

2. Kdo nemá domicilu ani quasidecilu (*vagus*), přísluší pod soud onoho místa, kde právě se zdržuje (can. 1563).

3. Řeholník patří před soud místa svého řeholního sídla (can. 1563).

IV. *Fora specialia*, která konkurují s forem domicilií:

1. *Forum rei sitae*, je-li žaloba věcná (*in rem directa*, can. 1564), ale beze zření k tomu, je-li věc movitá nebo nemovitá.

2. *Forum contractus* podle místa, kde smlouva byla uzavřena nebo kde má být plněna (can. 1565, § 1).

3. *Forum delicti*, soud místa spáchaného deliktu pro žaloby trestní; forum toto trvá i přes to, že pachatel opustil místo spáchaného činu (can. 1566).

4. Soud, před nímž žaloba byla již podána — není-li ovšem absolutně nepřislušný — je možný pro žaloby navzájem (*mutuae petitiones, actiones reconventionales*, can. 1690—1692), kterými žalovaný kdykoli před rozsudkem (can. 1630, § 1) se domáhá odmítnutí nebo zeslabení žaloby naň již podané. Rekonvence jsou dovoleny jen žalovanému ve všech sporech i o injuriích mimo *causae spoli* a mimo věci trestní (cf. can. 2218, § 3).

V. Posud projednaná fora jsou *legalia*, t. j. zákonem stanovená. Ale při uzavírání smluv mohou smlouvající strany zvoliti si soud, před kterým mohou být žalovány, i kdyby se nalézaly mimo obvod jeho (*forum conventionale seu prorogatum*, can. 1565, § 2).

Nesvědčí-li soudu jeden z uvedených (II—V) důvodů příslušnosti, je nepřislušným (*incompetentia relativa*, can. 1559, § 2).

VI. Poměr důvodů příslušnosti je pak tento:

Privilegovaný soud vylučuje každý jiný.

Forum necessarium vylučuje jak forum generale, tak i fora specialia a nepřipouští *forum conventionale*.

Forum toto vylučuje forum generale a speciale.

Forum generale a fora specialia spolu konkurují.

Mezi soudy stejně příslušnými rozhoduje předstižení (*praeventio*) tak, že příslušným se stává onen soud, který dříve k sobě předvolal žalovaného (can. 1568).

VII. Soudce je povinen z úřední povinnosti zkoumati, zdali v určitém případě je příslušným (can. 1609, § 1), neboť příslušný soudce musí zakročiti k žádosti strany k tomu oprávněné (can. 1608), jinak je práv ze škody vzniklé a mimo to je trestný (can. 1625, § 1). Jednotlivosti jsou pak stanoveny v c. 1610—1611.

Spory o příslušnost více soudů se rozhodují bezprostředním soudem vyšším (can. 1612, § 1); nepodléhají-li soudy sporné téže vyšší instanci, rozhoduje o příslušnosti instance nadřazená soudu,

u něhož žaloba nejdříve byla podána. Není-li vyšší instance (na př. při eximovaných biskupstvích), rozhoduje legát apoštolský, je-li náhodou přítomný; nebo pak vůbec Signatura apoštolská (can. 1612, § 2; 1603, § 1, n. 6).

§ 145.

O instancích soudních

Forum znamená místo, kde se soudí a pak oprávnění k souzení. Příslušné takové forum se zove *tribunal*, které tudíž má soudní moc jak co do věci, tak i co do žalovaného. Aby jistota právní byla zabezpečena, je zařízeno, by táž věc mohla být různými soudy po sobě rozhodována, a to tak, že lze se obrátiti od nižšího soudu k soudu vyššímu. Tyto různé soudy se nazývají soudními instancemi a postup od nižší k vyšší se zove postup instanční. Pravidelně jsou tři instance, poněvadž je zásadně možné v jedné věci zaujímati stanoviska opačná; by tedy nenastala právní nejistota, poskytuje se možnost nového, třetího rozhodnutí. Odtud máme soudy první, druhé a třetí instance (stolice) čili soudy první, vrchní a nejvyšší (can. 1570, § 1, can. 1572 nsl.)

Aby nestrannost soudcova byla zachována, nesmí nikdo souditi o téže věci ve dvou instancích (can. 1571). Soud má ovšem vypo-máhati soudu podle požádání v soudních úkonech, podmiňujících rychlé vyřízení (can. 1570, § 2).

A. Řádným soudem první instance (*tribunal ordinarium primae instantiae*) je místní ordinář, který vykonává soudní pravomoc buď sám (can. 1578), buď delegáty podle zákonného předpisu (can. 1572, § 1, 1579, § 3).

I. Každý biskup je povinován ustanoviti zvláštního kněze jako oficiála (*officialis*) s řádnou pravomocí soudní; jen v malých diecésích nebo kde je malá agenda, může generální vikář být obdařen i touto funkcí (can. 1573, § 1). Soud oficiálův tvoří první instanci; odtud jde odvolání k druhé instanci, nikoli k místnímu ordináři; oficiál soudí vše, čeho biskup si nevyhradil (can. 1573, § 2).

Oficiál může míti pomocníky: *vice-officiales* z řady kněží způsobilých (can. 1573, § 3, 4). Oficiálové a viceoficiálové jsou *odstranitelní ad nutum episcopi*, ale úřadují při sedisvakanci dále; nový biskup má ovšem právo je znova potvrditi nebo jinými nahraditi (can. 1573, § 5—7).

V každé diecési mají být z kněží zvoleni *iudices synodales*, resp. *prosynodales* počtem nejvýše 12; jich úkol záleží v tom, že

při soudech sborových vystupují pravidelně *per turnum* (can. 1576, § 3) jako delegovaní sboroví soudci, kdežto u samosoudců mohou podle přání jich působiti po dvou jako *assessore consules*, poradci bez rozhodujícího hlasu (can. 1574 § 1, 1575); mimo to mohou také zastávati úřad auditorů (can. 1581, viz dole). Způsob jich ustanovování se řídí ve všem podle předpisů platných pro synodní či prosynodní examinátory a faráře konsultory (can. 385—388; 1574, § 2; § 56 těchto Základů).

Pokud není nic jiného stanoveno, rozhoduje soudce jednotlivce (samosoudce).

Kolegiálně *musejí* však býti rozhodovány tyto věci:

1. ve tříčlenných senátech: spory o platnost ordinace a manželství, spory o právech majetkových neb o statcích katedrálního kostela; trestní rozepře, kde jde o odstranění (*privatio*) z benefícia trvale uděleného neb o vyřknutí exkomunikace nebo zjištění exkomunikace *latae sententiae* (can. 1576, § 1, n. 1.)

2. V senátech pětičlenných se rozhoduje o deliktech trestných depositů, trvalým odnětím kněžského roucha nebo degradací (can. 1576, § 1, n. 2).

3. V senátech tří- nebo pětičlenných všechny věci, které biskup stanovil podle zralého uvážení se zřením ke zvláštní důležité povaze věci (can. 1576, § 2).

Členové kolegiálního soudu *musejí* společně jednati a usnášejí se hlasováním, po případě většinou (can. 1577, § 1).

Předseda sborového soudu má jednoho soudce z jeho středu určit jako *ponenta* čili *relatora*, by o věci referoval a rozsudek sepsal (can. 1584).

II. Pravidelný místní ordinář se vylučuje z první instance a nastupuje soud jiný, pokud ovšem není něco jiného zvláště stanoveno v stanovách řeholních, a to:

a) rozhoduje provinciální vrchní náčelník, je-li spor mezi vyňatými řeholníky téže klerikální řehole, resp. opat místní, je-li klášter *sui iuris*;

b) nejvyšší řeholní náčelník (sám nebo zástupcem), je-li spor mezi dvěma provinciemi;

c) nejvyšší náčelník klášterní kongregace, je-li spor mezi dvěma kláštery (can. 1579, § 1, 2).

III. Vedle soudce jednotlivce a vedle soudců sborových musí při každém procesu vystupovati *actuarius*, jenž je vybrán z notářů kuriálních (viz § 55 Základů), poněvadž platí zásada „*quod non est in actis, non est in mundo*“; ustanovuje ho buď ordinář, buď

příslušný soud. Soudní spisy jsou neplatné, nejsou-li aktuárem zhotoveny neb aspoň podepsány (can. 1585).

IV. Mimo soudce a aktuára jako hlavní osoby *mohou* v procesu vystupovati ještě *vedlejší osoby*. Shora bylo již řečeno, že samosoudce může si přibrati dva *assessore consules*.

Dalšími vedlejšími (pomocnými) osobami jsou:

1. *auditores* neb *actorum instructores*; všeobecně nebo jednotlivě je může ustanoviti ordinář, soudce pouze jednotlivě (can. 1580) a to pravidelně z řady *iudices synodales* nebo *prosynodales* při soudech řádných a z řady alumnů řeholních při soudech řeholních (can. 1581). Jsou to funkcionáři odstranitelní, jichž úkol se řídí podle příkazu, jenž však nemůže se vztahovati na vynesení rozsudku konečného (can. 1502, 1583).

2. *Promotor iustitiae* vystupuje „*pro iustitiae et legis tutela*“ ve sporech, kde podle úsudku ordinářova jde o veřejný zájem církevní (*bonum publicum*) a pak v trestním řízení (can. 1586). Promotor může býti ustanoven ordinářem buď *ad universitatem causarum*, buď *pro singulis causis* (can. 1588, § 2) a to z řady způsobilých a spolehlivých kněží, ale při soudech řeholních z alumnů téže řehole (can. 1589). Úřad promotorův *ad universitatem causarum* trvá jako úřad oficiálů (can. 1590). Promotor musí býti podle *zvláštních* ustanovení kodexových zván k soudním jednáním; jinak jsou jednání *tato* neplatná, leda že by promotor byl přece bez pozvání přítomen (can. 1587, § 1). Kdyby promotor přes pozvání se nedostavil, jest jednání sice platné, ale výsledek jeho musí se mu předložit, by mohl ústně nebo písemně zaříditi, co uzná za nutné nebo příhodné (can. 1587, § 2.) Srovn. ještě can. 1672, § 3; 1688, § 2; 1696, § 2; 1745, § 1; 1759, § 2; 1773, § 2; 1830, § 3; 1863, § 2; 1879; 1945.

O defensorovi *vinculi ordinationis* a *vinculi matrimonii* bylo již mluveno v § 31 a 126 (těchto Základů).

V. Jako pomocní zřízení se vytýkají ještě *cursores* a *apparitores*, to jsou doručitelé a vykonavatelé, pravidelně přibíraní z laiků (can. 1591—1593).

B. *Tribunal ordinarium secundae instantiae*.

Metropolita je druhou instancí pro své biskupy sufragány (can. 1594, § 1, 4).

Rozhodoval-li metropolita jako biskup ve své diecési v první instanci, je druhou instancí onen *místní ordinář*, jehož si metropolita jednou pro vždy zvolil za schválení římského (can. 1594, § 2.,

na př. je biskup královéhradecký druhou instancí pro Prahu; srovn. též Acta Apost. Sedis XIII., na př. str. 100, 135).

Rozhodoval-li v první instanci arcibiskup, jenž nemá sufragánů, nebo místní ordinář bezprostředně podřízený apoštolskému stolci, je druhou instancí *metropolita vicinior*, jehož si zvolil jednou pro vždy za schválení stolce apoštolského a na jehož sboru provinciálním musí míti účastenství (can. 1594, § 3; can. 285, srovn. Acta Apost. Sedis XIII., na př. str. 100).

Rozhodoval-li spory mezi vyňatými řeholníky provinciál řeholní v první instanci, je druhou instancí nejvyšší náčelník řeholní (can. 1594, § 4). Rozhodoval-li spory opat místní, je druhou instancí nejvyšší náčelník klášterní kongregace (can. 1594, § 4).

Zřízení stolice druhé a řízení u ní je totéž jako při instanci první (can. 1595, 1596).

C. Třetí instance.

Vzhledem k svému postavení je papež pro celé křesťanstvo nejvyšším a posledním soudcem. Papež vykonává soudnictví

1. buď sám;
2. skrze soudy jím zřízené;
3. skrze soudce jím zvláště delegované (can. 1597).

K č. 2. Papežskými soudy jsou Sacra Romana Rota a Signatura Apostolica.

a) *Sacra Romana Rota* je sborový soud, skládající se z určitého počtu soudců zvaných *auditores*, jimž předsedá děkan jako *primus inter pares*. Papež je jmenuje (10—12) z kněží doktorů v obojím právu. V jednotlivém soudním řízení zasedají tři auditori *per turnum* ustanovení; ve výjimečných případech rozhoduje celý sbor auditorů neb určitý počet papežem zvláště stanovený (can. 1598, §§ 1—4). Srovn. str. 92 druhého vyd. t. Z.

Rota rozhoduje:

α) v první instanci jako *forum privilegiatum* v případech vyhrazených papežskému soudu (srovn. shora § 144, I, 2), nebo v případech, které papež k sobě potáhl a Rotě přikázal.

β) V druhé instanci spory právě jmenované pod α) a pak spory rozhodnuté ordináři v první instanci a cestou apelace předložené přímo k stolci papežskému.

γ) V třetí resp. poslední instanci spory rozhodnuté Rotou samou nebo soudy jinými v druhé, resp. další instanci, které ovšem nevězly ještě v moc práva (can. 1599, § 1, n. 1, 2) a to pro celou latinskou církev. Rozhoduje-li Rota některý spor v různých instancích, činí tak vždy v turnech různých (can. 1599 § 2).

Rotě však nepřísluší *causae maiores* (can. 220, can. 1557, § 1, 1600 a k tomu § 144, I, 1 těchto Základů).

Proti nálezům (*decreta*) vydaným ordináři cestou administrativní, tedy mimosoudní, jde rekurs ke kongregacím a nikoliv apelace k Rotě (can. 1601).

b) *Supremum Signaturae Apostolicae tribunal* skládá se z několika kardinálů, z nichž jeden má funkci prefekta (can. 1602). Srovn. str. 92, 2. vydání těchto Základů. Pravomoc její, bez teritoriálního omezení, jest jednak řádná, jednak přenesená.

α) Řádná je:

1. při rozhodování kompetentních sporů při soudech, jež nad sebou nemají vyššího tribunálu (1603, § 1, n. 6, can. 1612, § 2);

2. ve všech prostředcích (*hlavně* rázu formálního), zákonem připuštěných proti neoprávněným nebo předpojatým jednáním rotálních soudců (*violatio secreti, damnum illatum, suspicio*) resp. proti rozsudkům rotálním (*querela nullitatis, restitutio in integrum, recursus matrimonialis*, když Rota odmítla nové projednávání; (can. 1603, § 1, n. 1—5, can. 1604, § 1—3).

β) Přenesená pravomoc záleží v rozhodování žádosti o mimořádné přikázání některé věci Rotě (can. 1603, § 2, 1604, § 4).

Působnost Signatury mnohdy se porovnává s působností soudů správních a kasačních v řízení světském. Apelace proti rozsudkům Signatury není.

K č. 3. Delegovaní soudci se řídí pravidly o *potestas delegata* (can. 199—207, 209; § 32 těchto Základů.) Delegát papežský může užití úředníků diecéšní kurie, ale má pravidelně volnost přibrati si pomocníky jiné (can. 1607, § 1).

§ 146.

O disciplině soudů církevních.

I. *O povinnosti soudců a soudních úředníků* (can. 1608—1626)

1. Soudce, jenž sebe pokládá v určité věci za příslušného, má nejprve se přesvědčiti, zda-li strany jsou způsobilý vystupovati před soudem (can. 1609, § 2).

2. Soudce a soudní úředníci musejí býti nestrannými (*non suspecti*); předpojatost se odůvodňuje poměrem příbuzenským nebo švagrovským v přímé linii a až do 2. stupně linie nepřímé, poručenictvím neb opatrovnictvím, přátelstvím a nepřítelstvím, dřívějším postavením (advokát nebo prokurátor) v téže věci, ziskem neb

obavou z vlastní ztráty majetkové (can. 1613). V těchto případech soudce má odstoupiti od rozhodování; jinak je možná *recusatio* jeho. Rozhodování o rekuraci jest upraveno can. 1614—1617.

3. Zvláštní důležitost se jeví v zásadě projednací a vyšetřovací (can. 1618).

Zásada projednací se uplatňuje ve věcech sporných, které jsou ryze soukromými, které se tudíž nedotýkají ani blaha církve, ani ne spásy duší. V těchto sporech mají strany úplnou volnost v mezích zákonných. Podle theorie se uplatňují tato hesla:

a) *Nemo invitus per se agere vel accusare debet*. Pozoruhodno je, že Kodex se nezmiňuje o provokacích ex lege *Diffamari* a *Si contendat* (5 Cod. 7, 14 a 28 D. 46, 1).

b) *Nemo iudex sine actore*, kde není žalobce, není soudce; proto

c) *Iudex ne procedat ex officio*; soudce se omezuje pouze na to, by strany zachovávaly předpisy procesní (can. 1619, § 1).

d) *Iudex ne eat ultra petita partium*; rozsudek se řídí podle nároků osvědčovaných v žalobě.

Zásada vyšetřovací neboli oficiální se uplatňuje ve věcech trestních, kde delikt má význam veřejný a pak ve věcech sporných, které se dotýkají blaha církevního (*bonum publicum*), resp. spásy duší. Zde musí soudce bděti nad tím, by pravda se zjistila (can. 1619, § 2); proto vystupují ex officio *promotor iustitiae*, resp. *defensor vinculi*. Proces se sice také zahajuje žalobou, která však přísluší promotorovi iustitiae (can. 1934; 1971, § 1, n. 2), ale soudce vystupuje z úřední povinnosti, pročez není vázán zásadou shora vytknutou: *ne eat ultra petita partium*.

4. V první instanci mají býti věci vyřízeny do dvou let, v instanci druhé do jednoho roku (can. 1620).

5. Mimo biskupa musejí všichni členové soudu a jich pomocníci zavázati se přísahou, že budou řádně a věrně plniti úřad svůj (*iusiurandum de officio rite et fideliter implendo*, can. 1621, 1622, § 1.)

6. Soudci a jich pomocníci musejí zachovávat pod tresty mlčelivost, a to v řízení trestním vždycky, v řízení sporném tenkrát, kdyby jinak škoda z toho hrozila stranám (can. 1623, § 1, 2; 1625, § 2, 3). V případech nutných mohou k mlčelivosti býti zavázáni jak strany, tak i svědci, znalci, advokáti a prokuratoři, a to přísežně can. 1623, § 3).

7. Žádná úřední osoba nesmí přijímati ve věcech úředních ni žádných darův a výhod (can. 1624).

8. Soudci, kteří by svým jednáním neoprávněným způsobili stranám škodu, jsou zavázáni k náhradě (obecně, ne Kodexem, zvaná *actio ex syndicato*) a mohou býti přiměřeně potrestáni i odnětím úřadu, a to buď k žádosti strany, buď z úřední povinnosti (can. 1625, § 1; 2210).

9. Má-li soudce obavu, že by žalobce opovrhl rozsudkem nepřiznivým, čímž by práva žalovaného nebyla dostatečně chráněna, může mu uložiti kauci pro zachování rozsudku, a to buď k žádosti žalovaného, buď z úřední povinnosti (can. 1626).

II. *O pořadu nálezů*. Soudy jsou všeobecně zavázány rozhodovati věci v pořadí, jak došly. Má-li nějaká věc býti rychleji vyřízena, musí se to soudem zjistiti zvláštním usnesením (can. 1627).

Exceptiones dilatoriae (námitky odkládací) jakož i *peremptoriae litis finitae* (na př. *exceptio rei iudicatae, transactionis*) musejí býti pravidelně uvedeny a rozhodnuty před litis kontestací (can. 1628, § 1, 1629, § 1), kdežto ostatní *peremptoriae* po ní (can. 1629, § 2).

Otázky praejudiciální, na nichž závisí rozhodnutí hlavní, musejí býti řešeny především (can. 1632). Totéž platí o otázkách *incidenčních* podmiňujících řešení hlavní (can. 1633, § 1, 2).

Otázka o spolium (*delectio a possessione vel quasi possessione iuris vi aut clam*) má přednost před všemi ostatními (can. 1633, § 3).

III. *O lhůtách*. Lhůty (*dilationes*) stanovené *zákonem* pro zánik nějakého oprávnění (*fatalia legis, dies fatales*), nesmějí býti prodlouženy, kdežto lhůty *soudem* stanovené (*iudiciales*) neb umluvené a soudcem schválené (*conventionales*) mohou býti mírně prodlouženy (can. 1634).

IV. *Misto a čas soudního jednání*.

Soudnictví biskupské má býti pravidelně konáno v sídelním místě v obvodu diecézním na místě a v době napřed určených (can. 1636, 1638). Soudce však, jenž násilně byl vyhnán ze svého obvodu nebo jemuž se překáží zde vykonávati pravomoc svou, může souditi mimo obvod svůj jinde, jen když o tom zpravil místního ordináře (can. 1637).

Soudními *prázdninami* jsou všechny přikázané svátky a poslední tři dni pašijového týdne (*feriae sacrae*) a pak dni zvláště stanovené. Výjimky z prázdnin mají býti povolovány jen z důležitých příčin (can. 1639).

V. *Neveřejnost soudních jednání; soudní spisy*.

Církevní soudnictví neuznává veřejnosti; pouze ony osoby smějí býti připuštěny, jejichž přítomnost jest nutná. Všechny přítomné osoby podléhají disciplinární moci soudcově (can. 1640).

O jednáních soudních (*acta causae*) a procesních (*acta processus*) se sepisují protokoly, resp. listiny, a to *možno-li* latinsky; strany a svědci se vyslychají ve svém jazyku (can. 1642). Tlumočníci přísežní jsou přípustní (can. 1641).

Zásadě písemnosti svědčí řehole: *quod non est in actis, non est in mundo*, to znamená, že jen to je základem rozhodování, co bylo sepsáno, nikoli to, co bylo ústně předneseno. Řehole tato přirozeně neznamená, že by ústní jednání bylo vyloučeno.

V případě apelace zasílají se všechny spisy řádně sebrané buď v originálu, buď v ověřeném opisu, po případě v ověřeném překladu soudci vyššímu (can. 1644).

Po skončeném procesu postrádatelné přílohy stranám se vrací. Ostatní spisy přiměřeně se ukládají a nesmějí býti vydány bez svolení soudcova. Anonymní dopisy bezvýznamné a listy utrhačné se ničí (can. 1645).

§ 147.

Strany procesní.

I. Žalobce a žalovaný.

1. Theoreticky nutno různiti způsobilost býti stranou procesní (způsobilost k právu) a způsobilost procesní, t. j. způsobilost vésti proces osobně a samostatně (způsobilost k právním činům). Kodex od tohoto rozdělení vychází, ač ho výslovně nečiní.

Každý, komu v tom není zákonem bráněno, může u soudu vystupovati za účelem obhájení svého oprávnění: žalobce čili *actor*. Ale *actor non condemnatur*.

Kdo je k soudu pohnán, aby se odpovídal, musí se dostaviti jako žalovaný: *reus, conventus* (can. 1646.)

Žalobce a žalovaný musejí býti soudem stejně respektováni a musí se jim poskytnouti možnost se vyjádřiti o vývodech odpůrcových (*zásada kontradikčního projednávání; audiatur et altera pars*).

Osobní dostavení je všeobecně nutné, nařizuje-li tak zákon nebo soud (can. 1647).

2. Plná způsobilost procesní přísluší přičetným zletilým; nezletilý a duševně chorý musí býti zastoupen svým otcem, poručníkem nebo kurátorem, po případě kurátorem ad actum (can. 1648, § 1, 2).

Ale puberes mohou vystupovati u soudu samostatně ve věcech duchovních a ve věcech s nimi spojených; impuberes vystupují došedše k užívání rozumu v týchž věcech bez nutnosti souhlasu otcova nebo po-

ručníkova prostřednictvím zástupce soudcem daného nebo vyvolaného za jeho souhlasu (can. 1648, § 3). Právníké osoby jsou zastoupeny svými zákonnými zástupci (can. 1641). Kdož nemohou spravovati svého vlastního jmění, jakož i osoby na duchu slabé vystupují osobně jen ve věcech trestních a nařídí-li tak soudce sám; jinak je zastupuje jich kurátor (can. 1650).

Zástupci ustanovení světskou mocí se připouštějí pouze za schválení ordináře, příslušného podle zastoupeného (can. 1651).

Řeholníci potřebují svolení svých představených podle řeholních předpisů; beze svolení jsou oprávnění, jde-li o obhájení práv plynoucích z profese proti řádu, jsou-li dovoleně mimo klášter a nedovoluje-li krátkost času vyžádání si souhlasu nebo chtějí-li sami učiniti oznámení proti svým nadřizeným (can. 1652).

Místní ordináři zastupují kostel katedrál a biskupskou mensu, beneficiáti své beneficium, ovšem za šetření předpisův o zcizení a zavazení církevního majetku (can. 1653, § 1, 2).

Náčelníci kapitul a řeholí vystupují v mezích příslušných autonomních ustanovení (can. 1653, § 3, 6).

Kdo přestoupili meze své příslušnosti, jsou odpovědni za škodu způsobenou (can. 1653, § 4). Shledá-li ordinář místní, že povolání zástupci právnických osob církevních zanedbávají své povinnosti, může převzít zastupování sám nebo určit jiného zástupce (can. 1653, § 5).

Excommunicati vitandi a tolerati, jichž vyobcování bylo rozsudkem prohlášeno nebo zjištěno, mohou *sami* vystupovati pouze odporující spravedlnosti vyobcování nebo domáhající se neplatnosti jeho; *zástupcem*, jde-li o odvrácení škody pro jich duševní blaho; všechny ostatní žaloby musejí se zamítnouti z úřední povinnosti, i jest *exceptio excommunicationis* před rozsudkem kdykoli přípustná (can. 1628, § 3; 1654, § 1).

Jinací exkomunikovaní (jichž exkomunikace nebyla rozsudkem stanovena) jsou k soudu způsobilí (can. 1654, § 2).

3. Žaluje-li více žalobců z téhož žalobního důvodu, vzniká *litis consortium activum*; je-li více osob takto žalováno, vzniká *litis consortium passivum*. *Litis consortes* netvoří žádného svazu organizovaného; mohou si ustanoviti jediného prokurátora.

II. Prokurátoři a advokáti.

Prokurátoři jsou listinou zplnomocnění zástupci stran v projednávání soudních sporů; jednají tudíž za strany a pro strany pravidelně samostatně a jen mimořádně na základě *zvláštní* plné

moci; musejí soudu vykázati listinu zplnomocňující (can. 1655 nsl., 1659 nsl.; 1740, § 2; 1746).

Advokáti jsou obháje a poradci stran sporných při soudních jednáních; vystupují vedle strany (can. 1655 nsl.). Úkol prokurátorův a advokátů může býti sloučen v jedné osobě při téže věci (can. 1656, § 4), ale může býti ustanoveno současně více prokurátorů (solidárně) i více advokátů (can. 1656, § 2); zcela výjimečně se připouští nekatolíci; ve věcech řeholních se přibírají z řad řeholníků (can. 1657, 1658, § 4). Advokáti potřebují předchozího schválení ordinářova, resp. delegáta papežského (can. 1658, §§ 2, 3).

Přibrání prokurátora a advokáta je volné (can. 1655, § 3; 1658, § 1). Jen biskup se soudící musí míti prokurátora (can. 1655, § 4) a výjimkou je nutný advokát, ustanovený stranou nebo podpůrně soudcem, v procesech trestních, ve sporném řízení nezletilých, ve věcech dotýkajících se veřejného zájmu církevního a uzná-li tak soud (can. 1655, §§ 1, 2, 3).

Kdož advokáta a prokurátora ustanovili, mohou jej vždycky volně odvolati, soudce ovšem jen z vážné příčiny, a to *ex officio* nebo k žádosti strany (can. 1663, 1664).

Prokurátor a advokát mají nárok na honorování (can. 1664, § 1), ovšem nesmějí využívat sporu pro sebe, čímž by se provinili a trestu propadli (can. 1665, 1666).

Kdo v žádosti prokáže, že je chud a že se nepouští ve spor nerozmyslně, má právo na bezplatné zastání před soudem; nedostí majetný může žádati za snížení útrat. Chudému se soudem přikáže jeden ze soudních advokátů, jenž musí převzít právní zastupování, jinak by byl trestán; není-li advokátů, ustanoví ordinář jinou osobu k tomu způsobitou. Proti zamítnutí práva z chudoby není ani apelace, ani stížnosti; rozklad ovšem není vyloučen (can. 1914 až 1916).

§ 148.

O žalobách a námitkách.

I. Kodex užívá výrazu *actio* (žaloba) po rozumu procesním neboli formálním jako procesní uplatňování porušeného práva. Jednou žalobou lze uplatňovati více nárokův i z různých důvodův vzniklých, jen když týž soud je příslušný (can. 1669 nsl.).

Exceptio (námitka) je tvrzení žalovaného před soudem za účelem zeslabení nebo vyloučení práva žalobcova. Pokud není vý-

jimka stanovena, jsou námitky časově neomezeny (can. 1667). Žalovaný může užiti všech přípustných excepčí (can. 1669, § 2).

Pouze žaloby a námitky, opírající se o *spolium*, nesmějí býti slučovány se žalobami a námitkami jinými (can. 1670).

II. Kodex se zmiňuje o některých žalobách zvláště, a to:

1. *Actio de rei sequestratione*, která přísluší: a) tomu, kdo věrohodně osvědčí, že má právo na věc, nalézající se v detenci někoho jiného, a že mu hrozí škoda, nebude-li věc odevzdána třetí osobě do opatrování; b) tomu, kdo věrohodně osvědčí, že zajištění jeho jasné pohledávky tak vyžaduje.

2. *Actionem de inhibitione exercitii iuris* má, kdo hodnověrně osvědčí hrozící škodu z toho, že jiný vykonává určité oprávnění.

Sekvestrace věci nebo zákaz výkonu práva může se stanoviti i *ex officio iudicis*, zejména na návrh promotora iustitiae nebo defensora vinculi, vyžaduje-li toho zájem církevní. Vyhovění té neb oné žalobě není však možné, když hrozící nebezpečí může býti jinak odstraněno nebo když se položí kauce pro škodu případnou.

Sekvestor se ustanoví na návrh stran nebo soudem, nedohodnou-li se; sekvestor ručí za *diligentia quam suus*, musí vydati věc *cum omni causa* a může býti honorován (can. 1672—1675).

3. *Actio ex novi operis nuntiatione*.

4. *Actio de damno infecto*, při nichž (3, 4) se uplatňují celkem zásady soukromého práva obecného (can. 1676—1678).

5. *Actio ob nullitatem actorum* (can. 1679—1683) se uděluje proto, by zjištěno bylo, že nějaké jednání nebo smlouva je po právu neplatnou, a uděluje se tomu, kdo prokáže na tom právní zájem. Neplatnost jednání (*nullitas actus*) nastává tenkrát, chybí-li mu podstatné předpoklady nebo formalities právem přísně předepsané.

Kdo zavínil neplatnost, musí nahraditi škodu a výlohy straně poškozené. Neplatnost se zjišťuje soudem k návrhu stran; *ex officio* pouze, jde-li o církevní zájem, o chudé, nezletilé nebo jim na roveň postavené (can. 1682). O jednáních papežem schválených může jen tento rozhodovati (can. 1683).

6. *Actio rescissoria* (can. 1684—1686) přísluší tomu, kdo prokáže, že jednal neb uzavřel smlouvu po právu sice platnou, ale že k tomu byl pohnut velkou bází nespravedlivě vyvolanou nebo podvodem nebo kdo prokáže do dvou let, že doznal škodu zkrácením více než o polovici (*laesio enormis*) a to následkem omylu (relativná neplatnost). Žaloba tato se podává proti tomu, kdo způsobil bázeň nebo podvod, třebas na prospěch cizí a proti každému,

jenž drží věci vymámené bázní nebo podvodem, při čemž ovšem se zachovává právo postihu až na původce bázně nebo podvodu. Poškozený má vždy *exceptio metus vel doli* proti původci bázně nebo podvodu, vymáhajícímú jednání nebo smlouvu.

7. *Restitutio in integrum* (can. 1687—1689) je mimořádný prostředek zákonem přiřčený

a) nezletilým a osobám jim na roveň postaveným (právníkům osobám), jich dědicům a právním nástupcům, doznali-li velikou škodu z právního jednání sice platného ale nařikatelného; při tom jiné právní prostředky se nevylučují.

b) Zletilým, kterým se nedostává žaloby na neplatnost jednání ani jiného pravidelného právního prostředku, by odvrátili škodu, dovedou-li dokázati, že je zde důvod spravedlivý a že poškození nastalo bez jich viny.

Restituci povoluje na žádost řádný soudce, příslušný vzhledem k osobě, proti níž se za ni žádá, a to do čtyř let počítaných od nabytí zletitosti při osobách nezletilých a ode dne nastalé škody a pomnutí závady žalobní při osobách ostatních.

Nezletilým a jim na roveň postaveným lze přiřknouti restituci i *ex officio* po slyšení nebo po návrhu promotora iustitiae. Účinek restituce záleží v tom, že vše se vrací do stavu před nastalým poškozením; ale nadále trvají práva osob třetích nabytá *bona fide* před žádostí za restituci.

8. Žaloby držební (*actiones possessoriae seu remedia possessoria*; can. 1693—1700). Kdo může prokázati zákonem uznáný důvod k nabytí držení nějaké věci nebo k vykonávání nějakého práva, může žalovati, by byl uveden do držení nebo do výkonu práva (*actio adipiscendae possessionis*, can. 1693).

Actio a exceptio possessoria přísluší nejen na základě držení, nýbrž i *pouhé detence* (can. 1694) v těchto mezích:

Actio retinendae possessionis přísluší tomu, kdo již jeden celý rok byl v držení věci nebo ve kvasidržení práva, jež doznalo rušení, a to proti rušiteli během roku od nastalého rušení za tím účelem, aby rušení přestalo (can. 1695). Táž žaloba přísluší i tomu, kdo drží *vi, clam vel precario* proti každému rušiteli, jen ne proti tomu, komu ji odňal *vi vel clam* neb od něhož ji výprosou obdržel. Jde-li o církevní zájem, může promotor iustitiae žalobou vystoupiti proti držiteli *vi, clam vel precario* (can. 1696).

Vznikne-li spor mezi dvěma osobami o to, kdo je držitelem, má přednost ten, kdo v posledním roce vykonal více a důležitějších držebních výkonů. V pochybnosti přiřkne se sporným stranám

držení *pro indiviso*. Není-li toto přiřčení z kteréhokoli důvodu radné, dá soudce uložití věc u sekvestora nebo zakáže výkon práva až do ukončení sporu petitorního (can. 1697.)

Actio recuperandae possessionis neb *actio de spolio*, po případě *exceptio spolie* přísluší tomu, kdo *vi aut clam* byl vypuzen z držení věci nebo kvasidržení práva nebo z detence proti vypuditeli nebo proti detentorovi věci. Žaloba je možná pouze do roku ode dne, kdy se dověděl o vypuzení, *exceptio* je přípustná vždy (can. 1698).

Vypuzený (*spoliatus*) má v *exceptio spolie* vydatnou ochranu proti vypuditeli (*spoliator*), dovede-li dokázati vypuzení (*spolium*); neboť na kteroukoli žalobu *spoliatorovu*, která s vypuzením ani vůbec nesouvisí, nemusí odpovídati, pokud nebyl dříve zase uveden do svého držení, což vyžaduje pouhého důkazu nastalého vypuzení (can. 1699, § 1, 2). Kdyby ovšem navrácení toto bylo snad spojeno s nějakým nebezpečím, může soudce k žádosti strany nebo promotora iustitiae, maje zřetel ke všem poměrům, rozhodnouti, že buď restituce tato se odkládá, buď že sekvestor převezme do ochrany věc neb osobu (na př. při *restitutio coniugalis consortii*), a to až do rozhodnutí sporu petitorního (can. 1699, § 3).

V soudních rozepřích *retinendae vel recuperandae possessionis* budiž předvolána jen žalovaná strana; v rozepřích *adipiscendae possessionis* buďtež předvoláni všichni, kdož mají na tom právní zájem (can. 1700).

III. O zániku žalob.

Žaloby *de statu personarum* se nepromlčují; promlčení žalob věcných a osobních v řízení sporném se řídí podle předpisů vytčených v právu majetkovém (can. 1508—1512; § 139, č. I. na str. 329 a 330 těchto Základů; k tomu can. 1701). Promlčení běží ode dne, kdy žaloba mohla býti podána k soudu nejprve (can. 1705, § 1).

Žaloba trestní se končí smrtí obžalovaného, prominutím trestu vrchností k tomu oprávněnou a uplynutím tříletí (jako *tempus utile*) v případech, které nejsou zvláště upraveny, jako je to při deliktech podléhajících *Officiu*.

Zvláštní lhůta promlčení je stanovena a to:

jednoroční pro žaloby *iniuriarum*;

pětiletá pro žaloby z kvalifikovaných deliktů proti mravopodstatnosti (can. 2357, 2359, § 2) a proti majetku (can. 2354);

desítiletá při *simonii* a vraždě (cf. can. 1703).

Promlčení se začíná dnem spáchaného deliktu; při deliktech postupných, trvalých a ze zvyku dnem posledního činu. Je-li však někdo žalován pro delikt ještě nepromlčený, musí se taktéž odpo-

vídati z činů s ním souvisejících, třebaš jinak již promlčených (can. 1705). Ačkoliv žaloba trestní se promlčela, nezaniká proto případná žaloba na náhradu škody vzniklé deliktem, a ordinář může přece ještě vyloučiti klerika z vyšších svěcení (není-li o jeho způsobilosti přesvědčen) nebo k zamezení pohoršení mu zabrániti ve výkonu práv plynoucích ze svěcení neb ho odstraniti od úřadu, což se však nepokládá za potrestání (can. 2222, § 2; can. 1704).

§ 149.

Nástin řádného řízení.

V řízení řádném lze různiti tyto oddíly: I. zahájení procesu; II. litis contestaci; III. řízení důkazní; IV. závěrečné řízení; V. rozsudek; VI. opravné prostředky právní; VII. vykonání rozsudku.

I. a) Proces se zahajuje u příslušného soudu buď podáním žaloby (*libellus conventionis* resp. *accusationis*) pravidelně písemně, buď mimořádně ústním uvedením žádosti žalobní, a to tenkrát, neumí-li žalobce psáti, nemůže-li včas podati žaloby písemně nebo ve věcech průhledných a nepatrných. O tom, co ústně předvedeno, sepíše se protokol, ježž žalobce musí schváliti (can. 1707). Žaloba, podepsaná žalobcem nebo jeho zástupcem, musí obsahovati vše, co důležitě pro soudce, by mohl poznati, oč jde (can. 1708; podle glosy: *quis, quid, coram quo, quo iure petatur et a quo*).

Soud prozkoumav vlastní příslušnost a žalobcovu způsobilost státi k soudu, rozhodne co nejdříve o přípustnosti nebo zdůvodněné nepřípustnosti žaloby. Strana odmítnutá má do deseti dnů právo rekursu na vyšší stolic. Rekusem může taktéž doléhati na vyřízení sporu odkládaného (can. 1709, 1710).

b) Podaná a přijatá žaloba se vyřídí tak, že opis její se zašle žalovanému (resp. jeho zástupci), který se současně předvolá k soudu (*vocatio in ius, citatio*), a to listem (*scheda*) (can. 1711—1723). Citace se opakuje jen při zamýšlených trestech kontumačních (can. 1845, § 2).

Předpisy o citaci platí *mutatis mutandis* i o ostatních procesních aktech (can. 1724).

Citace působí, že *res desinit esse integra*, stává se *litigiosa*, a soud výlučným, že pravomoc soudce delegovaného se vymkne z moci delegantovy, že promlčení nároku žalobního se přerušuje, že *lis est pendens* a že platí pravidlo „*lite pendente, nihil innovetur*“ (can. 1725).

II. a) Chce-li žalovaný se pustiti do sporu, následuje *litis contestatio*, t. j. formální odpor žalovaného proti žalobě, při čemž prostě stačí zjištění sporné věci tím, že obě strany se dostaví k soudu, by se protokoloval návrh žalobcův a odpověď žalovaného. Ve věcech spleťitých se stanoví stranám rok, by objasnily spornou věc: *ad causae dubia concordanda*. Nedostaví-li se strana bez omluvy, je *contumax* a věc se zjistí k návrhu strany přítomné, o čemž se *contumax* vyrozumí, by mohl se osvoboditi (*purgare*) od následků procesního promeškání. Formulace sporu se zjišťuje dekretem soudním (can. 1726—1729). Litis contestaci zakládá se procesní poměr mezi stranami: *litis instantia*. Před litis contestací průvodní prostředky se nedovolují vyjmouc naléhavé případy (can. 1730). Po litis contestaci nemůže žalobce sám měniti podstatných částí své žaloby ani ji odvolati; soudce stanoví stranám lhůtu k předvedení důkazů; držitel cizí věci přestává býti bona fide, odtud musí při restituci věci vrátiti ji se všemi plody od litis contestace a nahraditi škodu (can. 1731).

Litis contestace odpadá v řízení trestním, ježto nárok žalobní se zjistí úředním vyšetřením.

Juramentum de calumnia vitanda je dnešnímu právu neznámo.

b) *Litis instantia* pravidelně se končí ukončením procesu. Před ukončením procesu může *instantia* výjimečně se přerušiti (*interrumpi*) nebo zaniknouti, a to *peremptione* nebo *renuntiatione*.

Interruptio, přerušeni nastává před ukončením řízení důkazního (*causa nondum conclusa*), zemřela-li sporná strana, pozbyla-li procesní způsobilost neb odstupuje od úřadu, kdo ho posud zastupoval neb odstupuje-li prokurátor nebo kurátor, a to až do doby, kdy oprávněný nástupce se vyskytne.

Peremptio instantiae řízení zaniká, když žádné procesní jednání nebylo konáno bez dostatečného důvodu před soudem první instance do dvou let; stalo-li se tak při instanci apelační do jednoho roku, stává se rozsudek nařknutý pravoplatným. Peremcí zanikají jednání procesní.

Renuntiatione instantiae zaniká uplatnění žaloby, nezaniká však nárok zažalovaný, odvolal-li žalobce žalobu písemně sám nebo zástupcem na základě zvláštního příkazu, nenamítá-li druhá strana ničeho a svoluje-li k tomu soudce. Za šetření týchž zásad může i žalovaný se vzdáti pokračování ve sporu.

Účinek peremce a renunciacce záleží v tom, že se nastoluje poměr mezi stranami, jaký byl před podáním žaloby. Procesní jednání formální zanikají, ale věcné výsledky procesu (*acta causae*) trvají

i mohou býti uplatněny v novém procesu o téže věci mezi týmiž stranami. Zánik instance platí vůči každému (can. 1732—1741).

c) Výslech stran (can. 1742—1746) přísluší soudci za účelem zjištění skutkové povahy, a to *ex officio*, jde-li o věc církevního zájmu nebo má-li předvedený důkaz býti vysvětlen, jinak jen k návrhu strany druhé (viz shora zásadu projednací a vyšetřovací). Strany jsou povinny podle pravdy odpovídati, ovšem vyjmouc případ, že jde o delikt jimi spáchaný.

Neodpovídá-li strana, rozhodne soudce, zdali je k tomu oprávněna nebo zdali tím se přiznává. Odmítnutí odpovědi nebo nepravdivé údaje jsou trestny (can. 1743, § 3).

Přísaha vypovídati pravdu (*iusiurandum de veritate dicenda*) nesmí se uložit žalovanému ve věcech trestních; ve věcech církevního zájmu jest u obou stran nutná, jinak podle soudcova uznání přípustna (can. 1744).

Strany sporné, promotor iustitiae a defensor vinculi mohou až do *conclusio in causa* předložit soudci body (*positiones*), o nichž strany mají býti dotazovány (can. 1745, 1773—1781), a to proto, by řízení důkazní bylo zjednodušeno a připraveno.

K vykonání přísahy a k výpovědi (*responsio*) musí strany osobně se dostavit, pokud nejsou sprostěny této povinnosti, což je stejné jako při svědcích (can. 1746, 1770, § 2, n. 1, 2).

III. Litiskontestací byl spor zjištěn, *positionibus* a *responsionibus* byl obsah důkazu na jisto postaven. K zjištění tvrzených udání slouží řízení důkazní (*probationes*) a to pro soud, by mohl rozhodnouti.

Třeba ho není:

1. Při skutkové povaze notorické, t. j. při *facta notoria notorietate iuris*, zjištěných pravoplatným rozsudkem soudním nebo priznaných stranou samou u soudu a pak při *facta notoria notorietate facti*, která jsou veřejně známá a nastala za takových poměrů, že nemohou býti zatajována (can. 1747, n. 1 a can. 2197 n. 2, 3).

2. Při domněnkách samým zákonem připuštěných (viz doleji).

3. Při skutečnostech jednou stranou tvrzených a druhou stranou uznaných, leda že by výjimečně zákon nebo soudce vyžadoval přece důkazu (can. 1747, § 3).

Všeobecná pravidla o důkazu jsou:

Onus probandi incumbit ei qui asserit (= *qui dicit, non qui negat*).

Actore non probante, reus absolvitur. Purgace z podezření není známa dnešnímu právu.

Reus excipiendo fit actor.

Obtížné důkazy, které musejí zdržovati proces, jsou přípustny jen v nedostatku důkazů jiných (can. 1748).

Provádění důkazů je pravidelně možno teprve po *litis contestaci* až do *conclusio in causa*. Výjimky jsou uvedeny v can. 1729, § 1; 1730; 1861. Soudce řídí toto provádění podle povahy důkazního prostředku a podle povahy sporu (viz zásadu projednací a vyšetřovací).

Jednotlivé důkazní prostředky jsou:

1. Doznání stran (*confessio partium*, can. 1750—1753).

Různí se:

a) *Confessio iudicialis*, dobrovolné a rozvázné doznání nějaké skutečnosti před soudem (kdykoli do *conclusio in causa*) v neprospěch vlastní a na prospěch odpůrcův zbavuje tohoto od důkazní povinnosti ve věcech *soukromých*.

b) *Confessio extra iudicium facta* č. *extrajudicialis* má před soudem jen takový význam, který mu soudce může přiřknouti.

2. *Důkaz svědecký* (can. 1754—1791). Svědci jsou osoby rozdílné od žalobce a žalovaného, které vypovídají před soudem o tom, co svými smysly pozorovaly. Od povinnosti svědecké jsou osvobozeni, kdo jsou povinni zachovávat o určitých skutečnostech tajemství nebo se obávají infamie ze svědectví, nebezpečného obtěžování nebo jiného těžkého zla, a to pro sebe nebo pro své příbuzné a sešvagřené v přímé linii vůbec a v prvním stupni linie nepřímé.

Svědci jsou povinni odpovídati na dotazy soudcovy podle pravdy. Podvádění soudce falešnými výpověďmi nebo zatajováním jakož i sváděním k tomu je trestné (can. 1755).

Kdo není právem vyloučen, může svědčiti (can. 1756).

Jako nezpůsobilí (*non idonei*) se vylučují nedospělci a na duchu slabí.

Podezřelými (*suspecti*) jsou: po rozsudku předchozím exkomunikovaní, křivopřísežníci, infames (*iuris*); mravně tak pokleslí, že nezasluhují víry, veřejně známí a vážní nepřátelé strany.

Výjimečně může soudce připustiti svědky nezpůsobilé a podezřelé bez přísahy, ale jen s významem pouhého indicia.

Neschopnými (*incapaces*) jsou všichni, kdož mají jakékoliv účastenství ve sporu; kněží o tom, co dověděli se při zpovědi, a pravidelně manžel ve věcech spoluzájemce, příbuzní a sešvagřené v přímé linii a v 1. stupni nepřímé linie (can. 1757, 1758).

Svědci se navrhuji pravidelně stranami spornými, po případě promotorem a defensorem. Soudce sám je předvolává, jde-li o nezletilce neb jim na roveň pokládáné neb o církevní zájem.

Dostaví-li se svědek dobrovolně, rozhoduje o jeho přípustnosti soudce. Kdo svědka navrhuje, oznamuje ho pravidelně straně druhé a oznamuje do lhůty stanovené soudcem také otázky (*positiones, articuli argumentorum*), o nichž má býti tázán soudcem. Soudce dbá toho, by zbyteční svědci nebyli vedeni a by nebyli připuštěni, kdož nesmějí vypovídati; soudce odmítá svědky po odůvodněné žádosti jedné strany (*reprobatio personae testis*).

Předvolaný svědek má se dostaviti a řádně vypovídati, jinak je trestný. Pravidelně vypovídá svědek pod předchozí přísahou (*iusiurandum de tota ac sola veritate dicenda*). Mimo to může mu soudem podle uvážení případu býti uloženo po výpovědi ještě *iusiurandum de veritate dictorum* a *iusiurandum ad secretum servandum* (can. 1759—1769).

Výslech svědků děje se pravidelně v soudní budově; vyňati z této povinnosti jsou kardinálové, biskupové a osobnosti, jimž výsada tato přísluší podle práva světského; osoby tyto se vyslyšají, tam, kde chtějí vypovídati. Nemocní a kdo nesmějí opouštěti bytu svého (na př. řeholnice), se vyslyšají doma. Delegátem se vyslyšají kdož jsou mimo diecési anebo daleko od místa soudního.

Při výslechu svědků je mimo soudce přítomen notář. Svědci se vyslyšají soudcem pravidelně ojedinelé, po případě vícekrát a v nepřítomnosti stran; konfrontace s jinými svědky nebo se stranami se dovoluje mimořádně, jeví-li se býti nutnou a nebezpečnou. Otázky se kladou svědkům soudcem, jasně bez klíčků. Odpovídá se ústně; jde-li o číslíce a účty (*de calculo et rationibus*), jsou písemné pomůcky dovoleny. Výslech se protokoluje podrobně a podepisuje soudcem, notářem a svědkem.

Výsledek veškerých svědeckých výslechů může se stranám hned po ukončení jich oznámiti nebo teprve při ukončení důkazního materialu. Případná reprobace svědeckých výpovědí musí býti stranami řádně dokázána; po případě soudce rozhoduje jako o věci incidenční.

Svědci mají právo na zaplacení výloh a na odškodnění ztráty času; výšku stanoví soudce; strany musí po případě položit kauci za výdaje tyto; jinak má se za to, že odstupují od výslechu svědkova.

Soudce sám oceňuje volně význam svědecké výpovědi, při čem přihlíží k osobnosti svědků, zdali vypovídají z vlastního seznání

(*de visu et auditu proprio*) nebo jen z úsudku a z doslechu (*de credulitate, de fama, de auditu*), vypovídají-li jasně a pevně, nebo nejistě a proměnlivě a pak jsou-li sami, nebo je-li jich více. Při nesusouhlasu výpovědí je nutné zralé uvážení konečného výsledku. Výpověď jediného svědka stačí jen tenkrát, vypovídá-li o svých jednáních úředních (*testis qualificatus*). Souhlasná výpověď dvou nebo tří svědků vypovídajících na základě vlastního seznání, jimž nelze ničeho namítati (*testes omni exceptione maiores*), tvoří pravidelně dostatečný důkaz, který jen mimořádně má býti ještě doplněn, jde-li o věci kromobyčejně důležité nebo zbyde-li nějaká pochybnost o pravdivosti věci (can. 1770—1791).

3. *Znalci* (can. 1792—1805). Znalci (*periti*) mají podávati odůvodněné dobré zdání na základě svých vědomostí odborných, má-li býti zjištěna nějaká skutková povaha neb určitá povaha věci, a to buď proto, že tak žádá zákon, buď nařídil soud. Znalci jsou ustanoveni buď soudem ex officio, buď k návrhu stran ve věcech soukromých, buď k návrhu promotora nebo defensora, jde-li o věc církevního zájmu. Pravidlem se berou z řad těch, kdož byli světským úřadem jako takoví ustanoveni. Není-li počet znalců stanoven zákonem, určuje se soudem. Předpisy o svědcích platí *mutatis mutandis* také o znalcích, ovšem není povinností býti znalcem. Není-li zvláštní závady, mohou strany býti přítomny při podávání ústního znaleckého úsudku; písemné podání úsudku není ovšem vyloučeno. Výlohy a honoráře vyměřuje soud podle místních poměrů. Význam posudku znaleckého ocení soud s udáním důvodů svého rozhodnutí.

4. *Soudní ohledání* (*accessus et cognitio iudicialis*; can. 1806—1811) slouží k bezprostřednímu seznání sporného místa nebo sporné věci soudcem samým, na čemž se usnese dekretem po slyšení stran. Ohledání vykoná buď soudce sám, buď prostřednictvím auditorovým nebo delegátovým, k čemu mohou přibráni býti strany, znalci i soudci. O výsledku ohledání sepíše se zevrubný protokol, který podpíše soudce a notář.

5. *Důkaz listinný* (*probatio per instrumenta*; can. 1812—1824). Různí se listiny veřejné a soukromé. Veřejnými jsou listiny vydané úředními osobami církevními ve formě předepsané o věcech náležejících do jich pravomoci (can. 1813, § 1).

Povaha světských listin se řídí podle příslušného teritoriálního práva i pro církvev (can. 1813, § 2).

Listiny zhotovené soukromníky jsou soukromé (can. 1813, § 3).

Per praesumptionem iuris se pokládají předložené veřejné listiny za pravé, pokud opak není jasně prokázán (can. 1814, 1815)

a poskytují plný důkaz o tom, co v nich je přímo a v podstatě tvrzeno (can. 1816).

Soukromé listiny uznané za pravé svědčí v procesu proti tomu, kdo je vyhotovil nebo podepsal tak jako mimosoudní doznání (can. 1817). Soudce ocení význam listin zevně vadných (can. 1818). Listiny musejí býti pro důkaz předkládány v originálu neb ověřeném opisu, který po případě může býti srovnán s originálem (can. 1819—1821).

Sporná strana může na svém odpůrci žádati, by předložil u soudu listiny v procesu důležité, o nichž tvrdí, že je má, buď celé, buď ve výtahu, není-li s tím spojena žádná újma pro něho a neruší-li se tím povinnost zachovati úřední tajemství (can. 1822, 1823). Zpěčuje-li se strana, předložiti listinu, kterou prý drží a která po právu má býti předložena, musí soudce rozhodnouti mezitímním rozsudkem, zdali a jak předložení listiny má se provésti a to na žalobu strany druhé (*actio ad exhibendum*), vyslech podle potřeby promotora iustitiae nebo defensora vinculi. Soudce uzná pak sám, jaký význam pro proces má případné neuposlechnutí strany.

Tvrdí-li strana, že nemá listiny, může ji soudce podrobiti výslechu a uložit jí přísahu o tomto tvrzení (can. 1824).

6. *Právní domněnky (praesumptiones; can. 1825—1828)*. Domněnka je pravděpodobný úsudek o věci nejisté. *Praesumptiones* se dělí na:

A. *Praesumptiones iuris*, které jsou stanoveny samým zákonem; a to buď jako:

a) *praesumptiones iuris simpliciter*, které připouštějí přímý a nepřímý odvod (*contraprobatio; cf. can. 1015, § 2, 1086, § 1, 1814*);

b) *praesumptiones iuris et de iure*, jež připouštějí pouze odvod nepřímý v tom rozumu, že se prokáže, že není skutečnosti, s níž právo spojuje domněnku (cf. can. 1904, 1972).

B. *Praesumptiones hominis*, které se vyslovují soudcem na základě bezpečné a určité skutečnosti, s níž souvisí sporná věc přímo. Komu svědčí domněnka právní, nemusí podati důkazu, jež naopak připadá odpůrci; nepodá-li ho odpůrce, vydá se rozsudek ve prospěch toho, jemuž svědčí domněnka.

7. *Přísahy stran (iusiurandum partium can. 1829—1836)*. Důkazní moc jednotlivých důkazních prostředků se označuje buď jako *plena probatio*, buď jako *semiplena* čili *imperfecta*. Úplnou důkazní moc poskytují z důkazních prostředků posud projednaných: výpověď dvou svědků (klasických), veřejná listina, *praesumptio*

iuris et de iure; soudní doznání žalovaného a *notorietas facti*, to znamená, že poskytují soudci takovou jasnost o sporné věci, že může rozhodnouti bez dalšího vyšetřování pravdy.

Neúplnou důkazní moc poskytují: výpověď jednoho svědka, soukromá listina, *praesumptio iuris simpliciter* a veřejné mínění, t. j. soudce nabývá jimi větší nebo menší pravděpodobnosti, ale ne-nabývá plné jistoty o sporné věci, pročež nemůže přikročiti k rozhodnutí. Význam *semiplena* (*probatio*) neznámá ovšem aritmetické polovice, nýbrž užívá se ho po rozumu neúplnosti.

Výklad tento byl nutný, bychom porozuměli prvnímu druhu přísah stran, který jest

a) přísaha doplňovací (*iusiurandum suppletorium*, can. 1829 až 1831). Přísaha tato se připouští, je-li důkaz v procesu předvedený neúplný a není-li na snadě jiného důkazního prostředku; je to tudíž prostředek doplňovací. Uznáno může býti naň dekretem buď *ex officio* buď na žádost stran, po případě promotora a defensora; přísaha tato je tudíž *iuramentum necessarium*, ne *voluntarium*. Přísaha tato se doporučuje hlavně ve věcech stavovských (stav svobodný, stav řeholní); je však vyloučena ve věcech trestních a ve věcech sporných významu příliš velkého nebo příliš nepatrného a ve věcech cizích, to znamená, že lze takto přísahati pouze o poměrech vlastních. Pravidelně má se přísaha uložit straně, která podala posud důkaz přesvědčivější. Přisahu lze ovšem ve věcech nestavovských důvodně odmítnouti nebo se soudním svolením vrátiti odpůrci. Význam odmítnutí posoudí soudce, zejména zdali v tom lze spatřiti doznání. Lze též naříkati přísahu odpůrcem již vykonanou.

b) *Přísaha oceňovací (iusiurandum aestimatorium*, can. 1832, 1833). Je-li právo na odškodnění jasné, ale nelze-li přesně oceniti jeho výši, může soud uložit poškozenému přísahu zvanou oceňovací, jíž má vyznačiti velikost ztráty a pravděpodobnou výši náhrady. Ocenění může býti soudcem přiměřeně upraveno, po případě za přibrání znalců.

c) *Přísaha rozhodovací (iusiurandum decisorium can. 1834 až 1836)* je pouze možná ve věcech připouštějících cesi nebo narovnání a nemajících přílišného významu nebo ceny pro strany, jež však musejí míti *plnou* disposici o sporné věci. Strana, jíž přísaha se nabízí (delát), musí zastupovati vlastní svou věc a nesmí míti pro ni plného důkazu. Strany mohou se smluviti na přísaze nejen před zahájením sporu, nýbrž kdykoli po dobu litispendence a to jak o věci hlavní, tak i o věci incidenční.

Kdo nabídl přísahu (deferent), může ji odvolati, pokud nebyla vykonána; delát může ji přijmouti nebo zamítnouti nebo vrátiti (referre) odpůrci (relát).

Byla-li přísaha vykonána, jest otázka sporná rozhodnuta podle obsahu přísahy zrovna tak, jako kdyby byla nastala cese nebo soudní nárovnání. Odmítne-li se prostě přísaha, posoudí soud, jaký to má význam, zdali zejména je to odůvodněné nebo znamená-li to doznání.

Vrátí-li se přísaha odpůrci (deferentovi, resp. relátovi), musí ji vykonati, jinak podlehne v rozepři. Uložení a vrácení přísahy se řídí týmiž předpisy; povždy jest ovšem třeba soudní intervence (usnesení soudního nebo mezitímního rozsudku, proti němuž jest odvolání pouze možné ve spojení s hlavní věcí, can. 1880, n. 6).

8 Věci incidenční (*causae incidentes*, can. 1837—1857).

O incidenci mluví se tenkrát, nadhodí-li se otázka nějaká po zahájení procesu jednou ze sporných stran, promotorem nebo defensorem, která se spornou věcí souvisí tak, že musí býti vyřízena před vyřízením hlavní věci, ačkoli v žalobě nebyla výslovně vytčena. Otázka taková se uplatňuje buď ústně, buď ve zvláštním spisu, jenž má pokud možná býti sepsán podobně jako žaloba. O důležitosti a významu jejím rozhodne soud, vyslech obě strany, resp. promotora a defensora, a to per *sententiam interlocutoriam* nebo per *decretum* (ve věcech méně důležitých). Jako *causae incidentes* se vytykají:

1. Nedostavení se stran (*contumacia*, can. 1842—1851).

a) *Contumacia rei*. Byl-li žalovaný řádně citován a nedostaví-li se bez dostatečné omluvy sám nebo svým zástupcem, může býti prohlášen jako contumax na návrh žalobce, resp. promotora nebo defensora, čímž proces se provádí bez něho až do ukončení. Konečný rozsudek se omezuje pouze na petitum žaloby, nebyla-li ještě litiskontestace předsevzata, ale vztahuje se na zjištěnou věc spornou, byla-li *lis contestata*.

Soudce může se pokusiti o zlomení kontumace vyhrůžkou církevními tresty, které vyžadují ovšem nového předvolání a opět-ného nedostavení.

Dostaví-li se contumax před rozsudkem, je pak slyšán. Dostaví-li se po rozsudku, může do tří měsíců žádati u téhož soudu o *restitutio in integrum ad appellandum*, jsou-li její podmínky splněny a jde-li o věc, jež vchází v moc práva.

Celkem platí táž pravidla pro případ, že žalovaný se stane contumax později, ačkoli ponejprve se dostavil.

b) *Contumacia actoris*. Nedostaví-li se žalobce v době ustanovené bez omluvy, má ho soudce k návrhu strany po druhé předvolati; nedostaví-li se ani tentokráte nebo zanedbává-li později proces, prohlásí se k návrhu žalovaného (promotora, defensora) jako kontumax, čímž pozbývá nároku na další provádění svého návrhu, kdežto žalovaný buď se osvobodí, buď žádá, by proces se dokončil bez žalobce. Je-li při tom zájem církevní dotčen, může promotor (defensor) žalobu převzítí za svou a vésti proces dále.

Contumacia non purgata má za následek povinnost nésti výlohy procesní, po případě nahraditi škodu druhé straně. Jsou-li obě strany contumaces, nesou útraty soudní *in solidum* s právem regresu na stranu neplatící.

2. *Přistoupení ke sporu (interventus tertii in causa*, can. 1852, 1853) předpokládá právní zájem na sporu; je buď dobrovolné, buď nařízené. Přistoupení se nařídí soudem buď k návrhu jedné sporné strany, buď z úřední povinnosti, zdá-li se soudu nutným. Jinak může každý dobrovolně přistoupiti ke sporu před ukončením řízení důkazního, prokáže-li k tomu písemně své oprávnění. Intervent se připustí do sporu ihned a došel-li spor k důkaznímu řízení, určí se mu krátká výlučná (peremptorní) lhůta k podání důkazu.

3. *Svémocnost, attentata lite pendente* (can. 1854—1857). Zásada „*lite pendente, nihil innovetur*“ musí býti bezvýjimečně zachována jak stranami, tak soudcem. Každé svémocné jednání proti této zásadě (*attentatum*) je nicotné; poškozená strana může vznéstí proto *actio ad obtinendam declarationem nullitatis* u soudu hlavního sporu; proti soudci atentujícímu je přípustna rekusace (can. 1615). Pokud atentát není vyřízen, přerušuje se hlavní spor (*suspenditur*), leda že by soudci se uzdalo rozhodnouti o něm současně s rozhodnutím o hlavním sporu. Jinak řešení atentátu se děje co nejrychleji dekretem soudním po slyšení stran, resp. promotora nebo defensora. Je-li atentát zjištěn, uzná soud na jeho odvolání (*revocatio seu purgatio*). Byl-li atentát spáchán *vi vel dolo*, musí škůdce poskytnouti náhradu straně poškozené.

IV. *Publicatio processus; conclusio in causa; causae discussio* (can. 1858—1867).

1. Po provedení důkazního řízení musejí všechny důkazní prostředky, posud snad známé jen jedné straně, býti učiněny přístupnými také straně druhé, a to tím, že se jí umožní, by nahlédla ve spisy, po případě si učinila opisy, to je *publicatio processus*.

2. Prohlásí-li strany, že nemají dalších důkazů, nebo uplynula-li lhůta stanovená k předložení důkazů, nebo pokládá-li soud věc za dostatečně objasněnou, stanoví soud dekretem skončení důkazního řízení čili *conclusio in causa*. Nové důkazní prostředky mohly by býti jen výjimečně soudním dekretem připuštěny po slyšení druhé strany, kdyby se prokázalo, že to dříve nebylo možné, nebo jde-li o věci, jež nikdy nevcházejí v moc práva.

3. Po *conclusio in causa* soudce stanoví současně stranám lhůtu, do které mohou ujmouti se obhájení proti důkazům předvedeným (*ad defensiones seu allegationes*). Obhájení toto se děje písemně v tolika exemplářích, kolik je zúčastněných soudních osob a stran. Je-li to lehce možné, lze obhájení se všemi dokumenty dáti vytisknouti. Na obhájení následuje odpověď strany druhé (*replicatio*), výjimečně se povoluje další obhájení (*duplicatio*, resp. *triplicatio*).

Ústní informace soudce (*informationes orales*) o sporné věci nejsou stranám, resp. advokátům dovoleny, ale přípustná je *disputatio* neboli *discussio (oralis)*, t. j. vzájemné ústní vypořádání se před soudem na základě bodů dříve písemně předložených, o čemž protokol může se napsati.

V. V procesech řádných může soudce ihned přistoupiti k rozsudku na základě řízení posud provedeného (*ex actis et probatis*), když strany se vzdají obhajování nebo se svěří svědomitosti soudcově. Je-li věc spleťitější, může soudce odložit rozsudek na pozdější dobu.

Rozhodnutí soudcovo (can. 1868—1877) o projednané věci sporné se nazývá rozsudkem (*sententia*), který je buď mezitímní (*sententia interlocutoria*), rozhoduje-li se otázka incidenční, nebo konečný (*sententia definitiva*), jde-li o rozhodnutí ve věci hlavní. Jinaké výnosy soudní se nazývají *decreta*. Rozsudek předpokládá, že si soudce utvořil pevný úsudek o věci na základě projednání jejího a to *ex sua conscientia*, to je na základě vlastního ocenění provedeného důkazu, pokud zákon sám jednotlivým důkazům nepřihlíží důkazní moci. Prokázal-li žalobce svůj nárok, žalovaný se odsoudí (*sententia condemnatoria*). Nabyli-li soudce přesvědčení, že žalobce neprokázal nároku svého, prohlásí „*non constare de iure actoris*“ a osvobodí žalovaného (*sententia absolutoria*).

Jinak se uplatňuje také stará Reg. XI. z *Regulae iuris in Sexto*: „*Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius quam actori*“. Ale jsou z toho výjimky, neboť platí v Kodexu zásada: „*In dubio iudex possessionem pro indiviso utrique parti attribuat*“ (can. 1697, § 2)

a pak „*in causa favorabili pro ipsa pronuntiandum est*“ (can. 1869, § 4). Kodex blíže neuvádí těchto *causae favorabiles*, pročť jsme poukázáni na právo dřívější, kde c. 26 X. *de sententia et re iudicata* (II, 27) uvádí *matrimonium, libertas, dos, testamentum*, v jichž prospěch tudíž rozsudek má zníti, není-li opak jasně prokázán (cf. can. 1014, 1127).

Je-li soud sborový, má každý soudce do stanovené porady přinést písemně vypracovaný rozsudek, jenž se předčítá tak, že začne referent (*ponens*) a následují ostatní podle precedence. Následuje pak diskuse o rozsudku, při čemž každý soudce může odstoupiti od názoru svého a přistoupiti k názoru jinému. Konečný rozsudek může býti odložen do příští porady, ne však déle než na týden. Text rozsudku sestaví pravidelně referent. Soudce jednotlivec formuluje rozsudek ovšem sám. Rozsudek musí býti jasný a úplný: stanoví přesně odůvodněné osvobození neb odsouzení žalovaného co do všech bodů žalobních, co má žalovaný po případě plniti a čeho má opomenouti a jak se mají hraditi výlohy sporu.

Po stránce formální musí rozsudek, jenž se začíná dovoláním se Boha, býti věrným obrazem projednané rozepře: vytkne se tudíž soud, osoby zúčastněné, *species facti* (skutková povaha) *cum partium conclusionibus* a *odůvodněné* rozhodnutí (*tenor*), místo a doba rozhodnutí, podpisy soudcův a notáře.

Rozsudek má býti co nejdříve uveřejněn, a to buď slavnostním prohlášením jeho před soudem, při čemž soudce sedí, buď zprávou stranám doručenou, že v rozsudek lze nahlédnouti v kanceláři soudní a že lze zde opisu si vyžádati, buď je-li to zvykem, zasláním opisu rozsudku (cf. can. 1719).

VI. Právní prostředky proti rozsudku soudcovskému (*iuris remedia contra sententiam*, can. 1878—1901).

Soudce, jenž vynesl rozsudek, může sám k návrhu strany, ovšem bez odporu protivníkovy opraviti dekretem chybu, která se sběhla pouze při *vyhotovování* rozsudku. Odporuje-li protivník, vyřídí se žádost za opravu stejným způsobem, jako se vyřizují incidenční věci.

Právní prostředky proti rozsudku jsou jednak řádné (*ordinaria remedia*), jednak mimořádné (*extraordinaria remedia*).

A. *Řádnými* jsou:

1. *odvolání* (*appellatio*, can. 1879—1891).

Sporná strana, promotor a defensor, již se cítí poškozenými rozsudkem podle jich zdání nespravedlivým, mohou žádati, by soudce vyšší prozkoumal rozsudek vyřčený soudcem nižším.

Apelace je však vyloučena z rozsudku:

- a) samého papeže nebo Signatury;
- b) papežského delegáta ustanoveného s vyloučením apelace (*appellatione remota*);
- c) neplatného (je možná stížnost zmatečná);
- d) jenž vešel v moc práva (je možná *restitutio in integrum*);
- e) vyneseno na základě přísahy rozhodující;
- f) mezitímního, jenž nemá významu rozsudku konečného a z dekretu soudcovy; možno však zde spojití apelací s apelací z konečného rozsudku;
- g) o věci, jež má býti podle práva rozhodnuta co nejrychleji;
- h) proti straně se nedostavivší k soudu, jež se nevyprostila z kontumace;
- i) vyneseno proti tomu, kdo výslovně a písemně se zřekl apelace.

Apelace se ohlašuje u soudce *a quo* (který vynesl rozsudek) do deseti dnův ode dne vědomosti, že rozsudek byl uveřejněn (cf. can. 34, § 3, n. 3 a 1881, nsl.).

Do měsíce od jejího ohlášení apelace se provádí u soudce vyššího (*iudex ad quem*) tím, že apelant se dovolává pomoci jeho, při čemž předkládá opis nařknutého rozsudku a ohlášené apelace (*libellus appellatorius*) u soudu nižšího. Dřívější *apostoli* nebo *litterae dimissoriae* odpadly. *Judex a quo* předloží pouze *iudici ad quem* procesní spisy v originálu nebo v ověřeném opisu. Netřeba apelo-ovati proti celému rozsudku, možno jest odvolání i proti některé části jeho.

Apelace má účinek vždy *devolutivní*, t. j. spor přechází na soudce vyššího; apelace jeví pravidelně také účinek *suspensivní*, pokud není zákonem opak stanoven (cf. can. 1917, § 2), to znamená, že vykonatelnost rozsudku vyneseno nižším soudcem se odkládá; rozsudek tento nejvíe prozatím žádného právního účinku.

V apelačním řízení nemůže nastati změna sporu; proto může soudce vyšší buď potvrditi rozsudek předchozí buď ho změnit, a to zcela nebo částečně. Nové důkazní prostředky se připouštějí pouze ve sporech, kde rozsudek nevchází v moc práva nebo nemohly-li býti dříve předváděny.

2. *Zmatečná stížnost* čili *querela nullitatis* (can. 1892—1897). Zmatečnost rozsudku je podmíněna *formálnou* jeho neplatností a může býti dvojitá: nezhojitelná (*insanabilis nullitas*) a zhojitelná (*sannabilis*).

a) Nezhojitelná je tenkrát, byl-li rozsudek vyneseno soudcem absolutně nepřislušným nebo nezasedalo-li při sborovém soudu tolik soudců, kolik je předepsáno; neměla-li některá strana sporná právo státi k soudu; vystupoval-li zástupce stran bez příkazu pravoplatného. Zmatečnost tuto lze excipiendo namítati vždy; žalobou (*querela nullitatis*) lze ji stihati průběhem 30 let ode dne vyneseni rozsudku před soudem, který ho vynesl.

b) Zmatečnost je zhojitelná: nebyla-li citace řádná; není-li rozsudek náležitě odůvodněn, což ovšem neplatí o rozsudcích Signatury; má-li rozsudek formální nedostatky: chybí-li předepsané podpisy; není-li výtčeno datum a místo soudní.

Tato zmatečnost se ohlašuje buď současně s apelací do 10 dnův buď samostatně jako stížnost průběhem 3 měsícův ode dne prohlášení rozsudku u soudu jej vydavšího. Soudce může však jako předpojatý býti rekusován.

Stížnost zmateční se podává postiženými stranami, resp. promotorem a defensorem; ale i soudce sám může zmatečný rozsudek *ex officio* odvolati neb opravit ve lhůtách shora řečených.

B. *Mimořádnými* opravnými prostředky jsou:

1. *Odpor osoby třetí* (*oppositio tertii*, can. 1898—1901).

Pokládá-li třetí osoba za to, že konečným rozsudkem nebo jeho provedením jest její právo ohroženo, může odporovati rozsudku před jeho provedením. Odpor se provádí buď žádostí o revisi rozsudku u soudce jej vynesšího, při čemž rozhodování se děje jako při incidenci, buď apelací u soudu vyššího, řízením apelačním. Prokáže-li se ohrožení práva, musí rozsudek býti pozměněn, aby ohrožení nenastalo; neprokáže-li se, rozsudek se provede.

Apeluje-li sporná strana, může oponent se připojiti jako inter-venient (c. 1852).

2. *Restitutio in integrum, navrácení do dřívějšího stavu*. Rozsudek stává se pravoplatným, byl-li bezprostřední vyšší instancí potvrzen (*duplex sententia conformis*), nebylo-li řádně apelováno nebo nelze-li vůbec apelovati. (Formální právní platnost rozsudku, can. 1902.)

Pro zájem církevní nevchází nikdy v moc práva (*nunquam transeunt in rem iudicatam*) rozsudky o stavu osobním (*de statu personarum*, can. 1903) ve věcech manželských (*causae matrimoniales*, can. 1989) a věcech *contra sacram ordinationem* (can. 1995). Byl-li však v těchto sporech vydán dvojitý rozsudek souhlasný, nesmí se nová žaloba připustiti, leda že se objevily nové a důležité důvody nebo důkazy (can. 1903).

Per praesumptionem iuris et de iure se pokládá rozhodnutá věc za pravdivou a spolehlivou a nemůže přímo býti postupováno proti ní; *res iudicata facit ius inter partes* (materiální právní platnost) a poskytuje excepci proti nové žalobě (*exceptio rei iudicatae*, can. 1904).

Proti rozsudku, jenž nepřipouští ani apelace ani zmateční stížnosti, je možný jen výjimečný opravný prostředek *restitutionis in integrum* v (mezích shora vyčtených, cf. can. 1687 a 1688, str. 360 těchto Základů), je-li *a*) nespravedlivost pravoplatného rozsudku zcela jasná, když totiž rozsudek se opírá o důkazy, jež byly později shledány podvrženými, nebo *b*) když později se objevily důkazy o nových skutečnostech vyžadujících opačného rozhodnutí, nebo *c*) byl-li rozsudek vynesena následkem podvodu strany na úkor protivníka, nebo *d*) byl-li zákonní předpis očividně zahedbán (can. 1905). V tomto posledním případě nutno se obrátiti na soud apelační, v ostatních případech na soudece, jenž vydal rozsudek (can. 1906).

Účinek restituce je ten, že se obnovuje poměr, jaký byl před tím nežli rozsudek vešel v moc práva; jsou tudíž přípustny řádné obranné prostředky.

Žádost za restituci staví nezahájené vykonání rozsudku.

Je-li však oprávněné podezření, že žádost za restituci má jen zdržeti vykonání rozsudku, může soudece přece je naříditi, stanoviv pro případné odškodnění žadatelovo vhodnou kauci (can. 1907).

Útraty soudní (*expensae iudiciales*, can. 1908—1913).

A. O soudních poplatcích bylo již mluveno shora § 136, 5, I, e.

Uváživ jednotlivý případ sporný (ne trestní), může soudece před litis contestací na stranách žádati, by zaplatily napřed v soudní kanceláři určitou částku na soudní výlohy neb aby alespoň daly kauci. Kdo ve sporu podlehl, nahrazuje pravidelně soudní výlohy vítězi. Kdo se pustil ve spor opovázlivě, má nad to nahraditi škodu protivníkovi. Soudece však může z důvodu vážného (na př. částečná výhra v procesu, spor mezi příbuznými, věc velmi spletitá, atd.) vyrovnati výlohy soudní mezi stranami zcela nebo částečně, což ovšem v rozsudku musí zvláště se vytknouti; jde-li o solidární závazek (při aktivním nebo pasivním společenství v rozepři), uloží se útraty *in solidum*, jinak *pro rata*, t. j. na stejné díly. Proti vyměření útrat není *samostatně* apelace, ale připouští se odpor do 10 dnův u téhož soudu.

VII. *Výkon rozsudku (executio sententiae, can. 1917—1924)*. Rozsudek se vykonává teprve, je-li pravoplatný; poskytuje pak *actionem iudicati*. Výjimečně a opatrně se připouští výkon před pravoplatností z důvodu vážného, zejména jde-li o plnění nutné k výživě ordinovaného. Výkon rozsudku se nařídí buď zvláště, buď v rozsudku samém a přísluší ordináři místa soudu prvního, po případě potřeby soudci apelačnímu, ve sporu mezi řeholníky vrchnímu náčelníku vynesšímu konečný rozsudek. Exekutor nemůže na rozsudku ničeho měniti; doví-li se však, že rozsudek je zřejmě nespravedlivý, má odstoupiti od výkonu a poukázati stranu na soudece povolivšího výkon. Jde-li o plnění při žalobách osobních, povoluje se lhůta čtyřměsíční, která výjimečně se prodlužuje na 6 měsícův a zkracuje na dva.

Při provádění exekuce rozsudku má se začíti s odnětím věci nejméně nutných; nemá se sáhnouti na to, co je třeba k živobytí, u klerika, co je nutné k živobytí přiměřenému stavu (can. 122, 1923). Má-li se odněti beneficium *cum cura animarum*, má ordinář se postarati o vikáře; od exekuce odnětí (*privatio*) beneficia budiž odstoupeno, obrátil-li se klerik k papeži. Vzpírá-li se exekut vyhověti, má dříve býti napomínán a pak teprve donucován; trestů duchovních (*spirituales*) a censur budiž užito jen v nouzi a postupně.

O zvláštních druzích soudního řízení.

§ 150.

A. Narovnáni a volný soud.

I. Církev pohlíží na spory mezi věřícími jako na nutné zlo; vyskytne-li se tudíž možnost, aby nedošlo ke sporu, je povinností soudu působiti ke smírnému narovnáni mezi stranami (*transactio*), a to kdykoli sezná k tomu vhodnou příležitost (can. 1925—1928); pokusy o smír koná nejvhodněji kněz zejména z řad synodních souců.

Narovnáni jako smlouva jest ovšem jen možno ve věcech, o nichž strany *samy* mohou rozhodovati, ježto běží o jich prospěch nebo nepospěch. Proto je narovnáni vyloučeno ve věcech trestních a ve sporných věcech církevního zájmu, tedy ve věcech kanonického rozloučení, resp. neplatnosti manželství, ve věcech beneficiálních, jde-li o titul beneficia (vyjmouc případ pravoplatného zmocnění k narovnáni), ve věcech spirituelních, je-li při tom nebezpečí simonie.

Při církevních věcech majetkových a při věcech spojených s věcmi spirituálními nutno pravidelně šetřiti předpisův o zcizení církevního majetku.

Při narovnání sluší zachovávatí předpisy světské, nejsou-li na odpor právu božskému nebo církevnímu. Výsledek narovnání sluje „*compositio*“ nebo „*concordia*“ a je podkladem *exceptionis litis finitae*. Útraty při narovnání platí strany pravidelně polovicí.

II. Sporům soudním lze stranám se vyhnouti úmluvou, že sporná věc bude rozřešena mimo soud

a) jedním nebo více *arbitri* (rozsudí), ale podle předpisů právem stanovených (*ad normam iuris*), nebo

b) skrze *arbitratores* (smírčími, důvěrníky) podle zásad slušnosti (*de bono et aequo*).

Arbitrem nemůže býti laik ve věcech církevních, ani rozsudkem vyhlášený exkomunikovaný a infamis; řeholník má potřebí povolení svého vrchního představeného. Zásady výtčené při narovnání platí i zde (can. 1929—1932).

§ 151.

B. O soudnictví trestním.

I. Předmětem trestního soudnictví jsou pouze delikty veřejné (*delicta publica*), to jsou delikty, o nichž rozšířena již známost, nebo kde se tak očekává dá vzhledem k poměrům případu (can. 1933, § 1; can. 2197, n. 1). Této veřejnosti se nevyžaduje, mají-li potrestání býti klerikové porušující sídelní povinnost, konkubináři a faráři, zanedbávající povinnosti své i jde-li o *suspensi ex informata conscientia* (viz doleji; can. 1933, § 2; can. 2168—2194).

Je-li delikt *mixti fori*, nemá pravidelně ordinář již soudně vystupovati, provinil-li se laik a byl-li již státně (světsky) potrestán (can. 1933, § 3).

Remedia poenalia (*monitio, correptio, praeceptum, vigilantia*, can. 2306 nsl., viz doleji) a *poenitentiae* (can. 2312 nsl., viz doleji), pak exkomunikace, suspense a interdikt (viz doleji) mohou býti vyřčeny i mimo soud (*per modum praecepti*), jen je-li delikt jistý (can. 1933, § 4).

II. Soudnictví trestní se vykonává podle Kodexu buď:

1. per accusationem;
2. per denuntiationem;
3. per inquisitionem;
4. per correptionem.

K č. 1. Trestní žaloba (*actio seu accusatio criminalis*) může podána býti jedině promotorem iustitiae, kdežto všechny jiné osoby jsou vyloučeny (can. 1934, zásada oficiality). Proti klasickému řízení trestnímu je to změna veliká, jen že akusační řízení v pozdější praxi málokdy se již osvědčovalo; *poena talionis* je nynějšímu právu proto zcela cizí.

K č. 2. Ježto akusace jest odňata jednotlivcům, mohou domáhati se nápravy cestou *denunciace*; každý věřící může totiž udati provinění jiného buď za účelem zadostiučinění, buď náhrady škody, buď spolupůsobení při nápravě nastalého pohoršení nebo zla (can. 1935, § 1). Denunciace stává se závaznou, kdykoliv ji předpisuje zákon nebo zvláštní pravoplatné nařízení, nebo ji přikazuje zákon přirozený, poněvadž se octly v nebezpečí víra, náboženství nebo veřejný zájem církevní (can. 1935, § 2).

Denunciace se provede buď písemně, a to s podpisem denunciantovým, buď protokolárně před místním ordinářem, kancléřem biskupské kurie, venkovským vikářem anebo farářem; oznámení nebo protokol se ihned zašle ordináři, nebylo-li jednáno před ním (can. 1936). Denunciant je povinen zaopatřiti promotorovi patřičné důkazy (can. 1937).

Jde-li o urážku (*iniuria*) způsobenou slovem, písmem nebo podobně, nebo jde-li o poškození dobré pověsti někoho (*diffamatio*), vyžaduje se pro vznesení trestní žaloby předchozí denunciace nebo stížnosti strany poškozené (can. 1938, § 1; can. 2355, jde o provinění pouze k návrhu stíhané). Z úřední povinnosti však se žaluje, je-li takto stížený nebo provinilec klerikem nebo řeholníkem, zejména zaujímá-li nějakou hodnost (can. 1938, § 2), a to proto, že jde o církevní zájem.

K č. 3. Kodex mluví v can. 1939, § 1 o *inquisitio generalis* a *specialis*. Prvou se vyzumívá šetření z úřední povinnosti, ždali v nějakém církevním obvodu církevní zákony se zachovávají nebo přestupují, a to bez žalobce, bez denunciace a bez předchozí pověsti proti určitým osobám a o určitých proviněních.

Specialis inquisitio je šetření příslušného církevního soudce o určitém deliktu spáchaném *patrně* určitou osobou, a to buď z úřední povinnosti na základě pověsti rozšířené nebo generální inkvisice, buď k stížnosti soukromé nebo na základě denunciace nějakého úředníka veřejně ustanoveného. Jak *inquisitio generalis*, tak i *specialis* může býti *paterna*, sleduje-li polepšení vinníkovo nebo *iudicialis*, činí-li se za účelem potrestání.

Inquisitio specialis se nazývá někdy *praeparatoria*, sleduje-li účel našeho přípravného vyhledávání, kde znám sice zločin, ale není ještě žádného podezření proti určité osobě (*processus pro informatione curiae, instructio praeparatoria*). Naše přípravné vyšetřování (proti určité osobě podezřelé) se pak nazývá *processus offensivus*, resp. *defensivus*.

Podle Kodexu se zahajuje *inquisitio specialis*, aby se zjistilo, na jakých základech obvinění spočívá, než podezřelá osoba se povolává k odpovídání (can. 1939, § 1, 2).

Inkvisici tuto může sice prováděti sám ordinář místní, ale *pravidelně* se jí pověřuje někdo z iudices synodales (can. 1940). Pověření takové děje se vždy vzhledem k určitému případu; pověřený (*inquisitor*) je vázán týmiž předpisy jako řádní soudci (can. 1941, § 1, 2).

Kdo zastával úřad inkvisitora, nemůže býti v téže věci soudcem, by nenastala předpojatost (can. 1941, § 3). Zdali má dojít k inkvisici, posoudí ordinář po bedlivém uvážení všech poměrů, zejména dbej toho, by denunciace nepocházela od zřejmého nepřítel, od osoby zcela nespolehlivé, od osob anonymních (can. 1942). Vyšetřování má se vésti tajně a obezřetně, by věc zbytečně se nestala známou, aby nikdo nedoznal újmy na své pověsti (can. 1943). Inkvisitor může vyslyšati osoby, o nichž míní, že by vysvětlily věc, při čemž je zavazuje přísahou vypovídati pravdu a zachovávatí tajemství. Způsob výslechu je týž jako při výslechu svědků v procesu (can. 1944). Než skončí inkvisitor vyšetřování, může po případě se poraditi s promotorem iustitiae, s nímž sdělí výsledky šetření (can. 1945). Ukončiv vyšetřování inkvisitor předloží je se svým návrhem ordináři (can. 1946, § 1). Ordinář neb oficiál (zmocněný zvláštním příkazem) rozhodne dekretem: buď zastavení věci a uložení spisů v tajném archivu biskupském, ukázalo-li se, že denunciace postrádá základu; buď aby byly spisy uloženy v řečeném archivu a by nařčený byl pod dozorem, když totiž vyšlo na jevo podezření ze zločinu, však ještě nedostatečné ke vznesení žaloby. Podezřelý může býti sice také opatrně vyslyšán a po případě napomenut (can. 2307). Končí-li však vyšetřování kladně nebo pravděpodobně o vině nařčeného, nařizuje se jeho předvolání a další vedení procesu (can. 1946 § 1, 2).

K č. 4. *Correptio iudicialis*, soudní důtka je nové řízení teprve Kodexem zavedené a zvláštním druhem *correptionis publicae* (viz doleji *remedia poenalia*), kterou uděluje buď soudce zasedající při

soudě, buď ordinář nežli se odhodlá k zahájení trestního procesu (can. 2309, § 3); korepce totiž může býti užito průběhem trestního řízení (*ante conclusionem in causa*) nebo na místě něho (can. 1947, 1950).

Všeobecné předpoklady korepce jsou:

a) že provinilec se přízná k zločinu (can. 1947, 1950);

b) že lze korepcí odstraniti nastalé pohoršení a učiniti zadost uražené spravedlnosti (can. 1948, n. 3; 1951, § 1, 3).

Tam, kde jde o hrubé provinění, je korepce vyloučena, zejména tedy při deliktech, na něž stanoven trest exkomunikace vyhrazené apoštolskému stolci specialissimo vel speciali modo, nebo trest privace beneficia, infamie, deposice nebo degradace (can. 1948, n. 1), a pak, kdykoli musí deklarační rozsudek vyneseno býti o nastalém trestu pokutujícím nebo léčivém (can. 1948, n. 2).

Vzhledem k tomu, že korepce má povahu otcovské domluvy, smí se jí užiti jen dvakráte vůči témuž provinilci; nenapraví-li se přes to, a upadá-li opětně do téhož provinění (recidivus), musí se zahájití neb obnoviti řízení trestní, neboť korepce byla by pak znamením slabosti (can. 1949); v těchto případech je pak předchozí korepce vlastně zostřením trestu uloženého v pravidelném řízení (can. 2309, § 4).

S korepcí obyčejně se spojují napomenutí, vhodné ochranné trestní opatření nebo pokání, ovšem ve výměře menší, nežli bylo by třeba při pravidelném procesu trestním (can. 1952). Nevyhoví-li však provinilec podmínkám takto uloženým, pokládá se korepce za zmařenou (can. 1953).

III. Zahájení trestního řízení.

Jsou-li podmínky *trestního řízení* (nikoli korepce) zjištěny, odevzdá biskup neb oficiál ze zvláštního příkazu, spisy inkvisiční promotorovi iustitiae (can. 1954). Promotor sepíše obžalovací spis a odevzdá ho soudu (can. 1955). Je-li provinění vážnější a má-li ordinář za to, že by věřící těžce nesli, kdyby nařčený klerik měl dále vykonávati práva plynoucí ze svěcení nebo z úřadu nebo měl míti účastenství na svátosti přijímání, může jej vyloučením promotora prozatímně suspendovati z těchto práv; vyloučení posléze vytčené může stihnouti i laika (can. 1956, 2222 § 2). Má-li soudce za to, že obžalovaný by mohl jakýmkoli způsobem rušivě zasáhnouti do průchodu soudního řízení (nebezpečí koluse), může po slyšení promotora dekretem naříditi, by opustil na čas určité město nebo faru, a by se odebral na zvláštní místo, kde by byl pod dozorem (can. 1957). Zmíněná mimořádná (can. 1956, 1957) opatření jsou jen tenkrát

možná, byl-li obžalovaný řádně citován, dostavil-li se k soudu nebo stal-li se vůbec *contumax*; proti nim není zvláštního opravného prostředku (can. 1958). Ostatní postup soudní se řídí podle předpisů řádného řízení shora vylíčeného, neboť obžalovaný je stranou procesní; o uložení trestů rozhodují ovšem předpisy trestního práva obsažené v 5. knize Kodexu (can. 1959).

§ 152.

C. O sumárním procesu trestním.

Sumární proces trestní má místo v těchto případech:

1. Při odstranění farářů stálých;
2. při odstranění farářů nestálých;
3. při přesazení farářů;
4. v řízení proti klerikům porušujícím povinnost sídelní;
5. v řízení proti klerikům konkubinářům;
6. v řízení proti farářům zanedbávajícím své povinnosti;
7. v řízení při *suspensio ex informata conscientia*.

Kodex sám označuje tato řízení jako sumární (can. 2145), to znamená, že vykazují odchylky od řízení pravidelného proto, by věc byla co nejrychleji skoncována. Celkem je to rozšíření zásad uplatněných dekretem kongregace konsistoriální za Pia X. „*Maxima cura*“ z 20. srpna 1910 *de amotione administrativa ab officio et beneficio curato*. Dekret tento vyšel z porad konaných za účelem nového kodifikování církevního práva a byl Kodexem v hlavních zásadách sice přijat, ne však bez pronikavých změn a rozšíření, při čemž i dřívější označení jako *amotio administrativa* odpadlo. Hlavní odchylka je v tom, že nyní je biskup samostatným soudcem, jenž má v některých případech pouze slyšeti dobré zdání dvou synodních examinátorů, resp. konsultorů, kdežto dříve byly případy stanoveny, kdy biskup tvořil s nimi kolegium soudní, které rozhodovalo většinou hlasů, takže oba examinátoři nebo konsultori mohli svými hlasy rozhodnouti věc, nebo jinak řečeno, že biskup potřeboval souhlasu alespoň jednoho examinátora nebo konsultora, by provedl vůli svou. Z toho plyne, že význam biskupů Kodexem byl zvýšen a biskup sám se stal rozhodujícím činitelem, čímž ovšem celé řízení se stalo přísnějším; autorita biskupova vzrostla, odpadla opora duchovenstva v dřívějším *iudicium parium* (synodní examinátoři a konsultori byli z nižšího kleru).

Sumární řízení je písemné a neveřejné; spolupůsobí vždy notář jako zapisovatel (can. 2142). Úřední osoby, k mlčelivosti povin-

vané, svědci (dva až tři) a znalci se zavazují přísahou (can. 2144, 2145). Předepsaná *napomenutí* se dějí buď ústně před kancléřem nebo před jiným úředníkem kuriálním nebo před dvěma svědky, buď písemně. Úmyslně zmařené napomenutí se pokládá za provedené (can. 2143).

Proti konečnému nálezu je přípustný pouze rekurs k apoštolskému stolci (Congregatio Concilii), jemuž pak všechny spisy se zašlou; do vyřízení stížnosti nemůže beneficium, o jehož ztrátu jde, býti trvale osazeno (can. 2146).

K č. 1. *Remotio parochorum inamovibilium* (can. 2147—2156). Odstranění může nastati z důvodu, jenž ohrožuje zdárné působení farářovo, při čemž není třeba ani hrubého provinění jeho (can. 2147, § 1). Zde se uplatnila zásada: „*Salus populi suprema lex est*“. Kdežto dekret „*Maxima cura*“ vypočítával devět případů dostatečných k odstranění, má Kodex pouze *deklarativní* označení 7 dřívějších případů, kdežto pro zanedbávání farářských povinností je stanoveno řízení zvláštní a tvrdošijné odpírání poslušnosti rozkazům biskupským je nyní zcela vynecháno, patrně proto, že je zahrnuto v zanedbání úředních povinností.

Kodexové důvody pro odstranění jsou tyto (can. 2147, § 2):

1. Nezkušenost,
2. trvalá ochablost tělesná,
3. trvalá choroba duševní, pro které (1—3) farář nemůže řádně zastávati svého úřadu, aniž lze ho nahraditi vikářem adjutorem.
4. Trvalá nenávisť lidu, třebas neoprávněná a jen částečná, bránící faráři v řádném plnění povinností.
5. Trvalá ztráta vážnosti u mužů spravedlivých a vážných pro nespóřádaný způsob života.
6. Pravděpodobný zločin posud utajený, jenž by jsa odkryt vzbudil pohoršení.
7. Špatná správa majetku kostelního nebo beneficiálního, jež nedá se jinak odstraniti, třebas farář plnil jiné povinnosti řádně. Nastal-li jeden z těchto případů, má ordinář ho vážně probrati s dvěma examinátory a vyslechnouti jich názor, a pak ústně nebo písemně vyzvati faráře, by se vzdal svého benefícia do určité doby, při čemž pod neplatností řízení důvody jednotlivé musejí býti udány. Při duševní chorobě farářově výzva tato přirozeně odpadá (can. 2148).

Nereaguje-li farář na tuto výzvu, po případě opakovanou, má ho biskup ihned sesaditi, aniž je povinen o něho se postarati (can. 2149, § 1, 2).

Vzdá-li se farář úřadu, prohlásí ordinář faru za uprázdněnou; faráři je volno pro zachování zevní své reputace uvést pro svou resignaci jiný pravdivý důvod, než který ordinář udal, cítil-li by se tímto příliš na venek postiženým. Vzdání může nastati i výmínečně (can. 2150).

Neuznává-li farář odůvodněnosti výzvy, může žádati a obdržeti lhůtu na ospravedlnění, není-li tím duchovní blaho přifařených ohroženo (can. 2151). Námitky farářovy se prozkoumají biskupem, jenž musí slyšeti oba examinátory. Rozhodnutí biskupovo se oznámí faráři dekretem (can. 2152).

Proti nálezu na odstranění z benefícia může farář podati do deseti dnů rekurs k témuž ordináři, jemuž opětně do deseti dnův od podání jeho musí předložití případné nové důkazní prostředky, při čemž musí prokázat, že nemohl dříve tak činiti.

Ordinář prozkoumá rekurs, a to po slyšení dvou *farářů konsultorů*, což pod neplatností řízení je nutné (can. 2153).

Ordinář slyšev examinátory nebo konsultory, má podle možnosti brzy se postarati o odstraněného faráře udělením nového úřadu nebo pense, při čemž blahovlněji přihlíží k resignujícímu než k odstraněnému (can. 2154, 2155).

Odstraněný farář má co nejdříve opustiti faru a odevzdati vše nástupci v úřadě. Je-li však farář nemocný, může zůstat na faře, pokud opuštění fary není beze škody možné a to po případě i tak, že nástupce nesmí se nastěhovati (can. 2156).

K č. 2. *Remotio parochorum amovibilium* (can. 2157—2161). Faráři řeholní jsou vždy odstranitelní, buď biskupem, buď řeholním představeným (can. 454, § 5). Pro neřeholní nestálé faráře platí celkem tytéž předpisy jako pro faráře stálé, jenže výzva ke vzdání se děje ordinářem beze slyšení examinátorů. Výzva tato se opakuje s vyhrůzkou odstranění, neuzná-li se případné farářovo obhajování ordinářem vyslechším (pod neplatností) oba examinátory. Rekurs k biskupovi (řízení s konsultory) je zde vyloučen.

K č. 3. *Translatio parochorum* (can. 2162—2167). Přeložení má nastati jen tenkrát, vyžaduje-li toho blaho věřících; tu žádá ordinář faráře, by svolil k přeložení. Nesouhlasí-li farář stálý s translací, je k ní třeba zvláštního papežského schválení.

Farář nestálý může býti přeložen i proti vůli své, není-li nabízená mu fara (*parocia ad quam*) příliš nepatrná. Činí-li farář námitky proti translaci (vždy jen písemně), musí ordinář pod neplatností slyšeti dva faráře konsultory (ne examinátory). Vytrvá-li ordinář při svém záměru, napomene znovu faráře, by mu jako

představenému vyhověl. Nechce-li farář se podříditi, obdrží písemný rozkaz, by do určité doby se odebral na novou faru, jinak že bude jeho nynější fara (*parocia a qua*) pokládati se za uprázdněnou.

K č. 4. *Modus procedendi contra clericos non residentes* (can. 2168—2175). Porušuje-li sídelní povinnost kanovník, farář nebo jiný klerik (ovšem ne biskup, ani kardinál), musí býti především napomenut ordinářem (can. 2168), aby se navrátil ke svým povinnostem do určité lhůty, jinak že bude podle zákona potrestán (can. 2381), a že úřad se uprázdni *ob tacitam renuntiationem ab ipso iure admissam* (can. 188, n. 8). Po dobu nepřítomnosti farářovy ordinář se postará o náhradu na útraty provinilcovy.

Ztráta benefícia ovšem nenastává, kdykoli beneficiát prokáže, že mu nebylo lze včas si zaopatřiti povolení k opuštění benefícia (can. 2175). Nenavrátí-li se beneficiát a neomluví-li se, pozbude benefícia (can. 2169, 2381, n. 2.) a ordinář naloží důchody z doby nepřítomnosti na prospěch kostela nebo dobročinného účelu nebo chudých (can. 2381, n. 1). Navrátil-li se klerik, posuzuje se podle velikosti provinění, při čemž biskup prozkoumá s dvěma examinátory důvody omluvní a přihlíží k tomu, zdali farář jest ustanoven stále nebo nestále. Opětně porušení sídelní povinnosti mělo by v zápětí ztrátu benefícia ipso facto (can. 2170 nsl.).

K č. 5. *Modus procedendi contra clericos concubinaros* (can. 2176—2181). Klerik vyšších svěcení, podezřelý z konkubinátu musí býti ordinářem vyzván pod výstrahou trestů (can. 2359), by změnil posavadní způsob života, vyvolávající podezření z konkubinátu. Neuposlechne-li klerik a neuvádí-li důvodův omluvných, suspenduje se a divinis; farář pozbývá ihned fary, kdežto jednodušší beneficiáti bez duchovní správy se potrestávají postupně odnětím důchodu (polovičního, pak celého) a ztrátou benefícia.

Namítá-li však klerik důvody omluvní, prozkoumají se ordinářem s dvěma examinátory; tresty v případě renitence jsou jak uvedeno zde pod č. 5.

K č. 6. *Modus procedendi contra parochum in adimplendis parocialibus officiis negligentem* (can. 2182—2185). Zanedbává-li farář hrubě své povinnosti farní (can. 467, § 1; 468, § 1; 735; 1178; 1265—1275, 1330—1332, 1344), má ho biskup napomenouti, uváděje mu na paměť zatížení svědomí a tresty v právu stanovené (can. 2382). Nepolepší-li se a neomluví-li své nedbalosti, má mu biskup udělití důtku a trest přiměřený velikosti provinění, poradiv se s dvěma examinátory a poskytnuv mu příležitost se obhájití. Trvá-li přes to nedbalost farářova dále, což má se zjistiti po slyšení obou

examinátorů, má nestálý farář býti zbaven fary; stálý farář se potrestá podle velikosti provinění částečným nebo celkovým odnětím důchodů, jež se rozdělí mezi chudé. Nepomohou-li ani tyto prostředky, má i stálý farář býti zbaven svého úřadu.

K č. 7. *Suspensio ex informata conscientia infligenda* (can. 2186—2194). Řízení toto bylo zásadně zavedeno již sborem tridentským (*sessio XIV, de reform., c. 1*). Ordináři mohou, jsouce přesvědčeni o oprávněnosti svého kroku, své kleriky podřízené suspendovati *ab officio*, a to buď částečně, buď zcela. Řízení toto je mimořádné a proto má se ho užití jen, nemůže-li býti zahájeno soudní řízení bez veliké újmy jak pro církev, tak i pro postiženého klerika. Ordinář rozhoduje zde písemně pouhým dekretem bez předchozího řízení soudního a bez předchozího napomenutí (can. 2186, 2187, 2188). Suspense se vyřkne pouze na čas s přesným vyznačením dosahu; je tudíž trestem. Vyřkne-li se mimořádně jako *censura*, musí důvod zvláště býti vytčen (can. 2188, n. 2), aby klerik mohl se napravit.

Nastane-li suspense od úřadu, který musí býti nyní zastáván zástupcem, přiřkne biskup tomuto určitou část důchodů beneficiálních. Tím se rozšiřuje suspense *ab officio* na částečnou suspensi a *beneficio*, pročež se suspendovanému dává právo, by po případě žádal o snížení ve výměře oné *pensio*, a to u onoho bezprostředního nadřízeného, který by byl při soudní rozepři soudcem odvolacím (can. 2189).

Podmínky řízení tohoto jsou *v jednotlivostech* tyto:

Ordinář musil soukromým pátráním se přesvědčiti, že klerik spáchal určitý těžký delikt, který ospravedlňuje jeho jednání (can. 2190); delikt tento musil pravidelně zůstatí tajným (*delictum occultum*), t. j. nesmí býti veřejně známý (*notorium*), ani nesmí se míti za to, že brzy se jím stane.

Jen zcela mimořádně lze vystupovati suspensí touto při veřejně známých deliktech, kdyby totiž vážní a spolehliví svědci, zpravivše biskupa o nich, prohlásili, že nižádným způsobem nebudou vypovídati před soudem a kdyby jiných důkazních prostředků nebylo na snadě; nebo kdyby klerik sám vyhrůžkami nebo jinak bránil zahájení neb ukončení soudního řízení, nebo kdyby kanonickému procesu překážely státní předpisy, po případě nebezpečí vážného veřejného pohoršení (can. 2191).

Bylo-li spácháno více deliktů, stačí k suspensi, zůstal-li alespoň jeden tajný (can. 2192).

Ordinář má zrale o tom uvažovati, chce-li klerikovi postiženému udati nebo zamlčeti delikt, jenž vyvolal toto řízení. Udá-li se, má si při tom počínati otcovsky, by provinilec mohl trvale se napravit (can. 2193).

Potrestaný klerik není zde vydán zcela na milost nebo nemilost ordinárovu, neboť může, ovšem bez suspensivního účinku, rekurovati k apošt. stolci (*Congregatio Concilii*), kam ordinář zašle všechny důkazy, které ho přiměly k mimořádnému zakročení (can. 2194), jež má ochrániti církev i postiženého od veřejného projednávání a pohoršení. Toto řízení se odůvodňuje úvahou, že tajný delikt nepobouřil veřejnosti; tajné potrestání nesmí však býti prostředkem osobní pomsty, proto rekurs je všeobecně připuštěn.

§ 153.

Stanovisko našeho práva k vykonávání trestního soudnictví církevního.

Podle zákonů posud platných (mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus) spravují biskupové a jich vikáři vnitřní věci svých diecézí podle nařízení církevních, pokud neodporují zákonům státním (§ 14 zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z.). K vnitřním věcem náleží též církevní soudnictví. Výkon církevního soudnictví v naznačených mezích není tudíž porušením práv státem chráněných. Ale výkon řečený jest omezen státním zákonem tím, že

1. nelze užívati zevního donucování (§ 19 cit. zák.) a že pouze úřad státní může vyslychati osoby, které nenáležejí k duchovenstvu katolickému (§ 27, posl. odst. cit. zák.). Pročež bude provedení církevního trestu vyřčeného církevním rozsudkem jen tenkrát možné, podrobí-li se postižený dobrovolně. To výslovně uznávají ministerská nařízení ze dne 7. června a 7. srpna 1869, č. 134 a 135 ř. z. o provedení biskupských nebo řeholních nálezů, znějících na věznění kněze nebo řeholníka v církevním vězení.

Z tohoto pravidla obsahuje § 27 cit. z. výjimku: propůjčí se totiž k provedení církevních nařízení a rozhodnutí pomoc státní jen v případech zde uvedených a jen tímto způsobem:

a) bylo-li by potřeba nějakého zevního opatření k sesazení neb odstranění některé osoby z církevního úřadu neb obročí, které nařídil církevní představený v mezích své moci úřední, může zemská politická správa je poskytnouti k požádání církevního představeného, *pokud ovšem vidí toho potřebu* a bylo-li před vynesením nálezu provedeno *řádné řízení* a neodporuje-li nález ani zákonům státním, ani nařízením církevním v státu platným;

b) též může se propůjčiti pomoc státní představeným církevním k provedení církevního vyšetřování, jež chtějí zavést s některým duchovním, když žádajíce za tuto pomoc, zároveň prokáží, že zamýšlené vyšetřování odpovídá právu a jest odůvodněné.

Tato ustanovení nepatří o řeholnicích.

Shora již bylo mluveno (§ 135, 136) o politické exekuci k dobývání dávek nebo ke konání jiných povinností k účelům církevním, jež bylo uloženo příslušníkům církevním s přivolením vládním.

Ježto poskytnutí *brachii saecularis* je výjimkou, musí ustanovení § 27 cit. z. býti vykládáno zcela přesně. Na otázku, co vyrozumívati lze „řádým řízením“, sluší odpověděti v ten rozum, že řízení provedené musí přesně vyhovovati všem příslušným církevním předpisům, dnes tedy předpisům kodexovým, a nesmí se zakládati na libovůli ordinářově. „Řádné řízení“ ovšem neznamena jen „*processus ordinarius*“; tomu nasvědčuje původní autentický text zákona, jenž užívá obecného rčení: „*ein ordentliches Verfahren*“. Sumární procesy kodexové (ovšem ne *suspensio ex informata conscientia*) budou tudíž museti také se pokládati za řádná řízení, neboť jsou zákonem do jednotlivostí stanovena; ale suspense proto ne, ježto potrestanému nebyla dána příležitost se obhajovati, tudíž nesplněna podmínka řádného řízení. Přirozeno je, že státní správa všude tam odepře své pomoci, kde by se jí žádalo ve věci, která se přiči sice zákonům církevním, však nepřiči se zákonům státním.

2. Církevní moci úřední lze užiti jediné proti osobám k církvi příslušejícím a nemůže se jí užívati k tomu konci, by se někomu překáželo, zachovávat zákony a úřední nařízení neb užívati volně práv státoobčanských (§ 18 zákona z r. 1874). Jsou-li tyto meze zachovány, jsou církevní tresty a censury dovoleny.

Z řečeného plyne, že musí se různiti mezi nebráněním výkonu církevní jurisdikce a mezi poskytnutím státní moci k vynucení uloženeho církevního trestu. Ono bude pravidelné, toto bude výjimečné, jsou-li všechny podmínky § 27 splněny. Ratio legis je jasná: stát nemůže přirozeně tam poskytovat pomoc, kde by jednal proti vlastním zásadám.

O *rekursu ab abusu* se mluví v poměru státu k církvi (viz doleji § 171).

Podobné ustanovení jako cit. § 27 měl § 38 disciplinárního řádu evangelické církve vzhledem k § 10 patentu z 8. dubna 1861, č. 41 ř. z. a stejné zásady platily v církvi řeckovýchodní. (Srovn. § 53 synodálního a obecního řádu církve starokatolické.) Jiné ná-

boženské společnosti musily by nastoupiti cestu právní, kdyby sesazený duchovní nechtěl se podrobiti církevnímu sesazení. Totéž platí (cesta právní) při sesazení nižších církevních zřízenců.

Ze zásad právě vytčených plynou pak tyto důsledky:

a) Ježto jsou sumární procesy kodexní až na *suspensio ex informata conscientia* i pro stát dostatečným řízením řádným, netřeba žádati ještě nad to resignace beneficiátovy podle § 9 zákona ze dne 7. května 1874, č. 50 ř. z., ježto resignace tato je nutná pouze ve případech, kdy samostatný duchovní správce stal se nezpůsobilým k zastávání svého úřadu bez nutnosti sumárního řízení kodexového; ovšem budou takové případy nyní velmi řídké, ježto základna sumárních procesů je velmi široká, čímž resignace § 9 se stává málo praktickou.

b) Byl-li duchovní správce zbaven svého úřadu církevně z důvodu státem neuznávaného, nemůže se poskytnouti státní exekuce církevního nálezu; nepodrobí-li se duchovní dobrovolně nálezu, nezbyvá konsistoři než vystupovati církevními prostředky, po případě žádati pomoci soudní, ježto poměr mezi duchovním a správou církevní se stává v takovém případě soukromoprávním.

c) Státní správa kultová nemůže vnucovati církvi takového duchovního správce (lit. b), poněvadž o způsobilosti jeho nerozhoduje ona, nýbrž rozhoduje církev a stát ani neuděluje, ani nezbavuje církevních úřadů (srovn. zásadu § 4 a 8, zákon ze 7. května 1874, č. 50 ř. z.). Proto kultová správa státní nebude moci se vzpírati ustanovení provisoru (administrátora) po rozumu § 9 cit. z.

d) Otázka pensionování duchovního správce se posuzuje podle předpisů státních zákonů, zejména zákona z 19. září 1898, č. 176 ř. z. s pozdějšími dodatky (viz majetkové právo). Ocenění požadavku § 13 t. z.: „(duchovní správcové, kteří *bez své viny* se stali k službě neschopni)“ musí se díti vzhledem k zásadám státního práva, ježto jde o státní zákon; jinak řečeno pense může se udělit, nebyl-li duchovním porušen státní zákon; pense nemůže se udělit, byl-li státní zákon porušen. Porušení jen církevního předpisu nerozhoduje.

Právo trestní.

O deliktech.

§ 154.

Povšechný přehled.

Kodex vytýká jako zásadu (can. 2214, § 1), že církvi přísluší přirozené a vlastní právo kárati a pokutovati provinilé příslušníky buď tresty duchovními, buď tresty světskými, a to nezávisle na kterékoli moci světské. Tím vyhrazuje si církev trestní právo v subjektivním rozumu, trestní moc a trestní donucení pro útok podniknutý zločinem na církevní zřízení. Jde při tom o ochranu církve jako ústavu, a proto zločin se stíhá pravidelně z moci úřední, již zastupuje *promotor iustitiae* (can. 1618, 1934). Jen tam, kde jde pouze o soukromý zájem, přenechává se stíhání poškozenému, jak tomu je při žalobě o náhradu škody vzniklé deliktem (can. 2210, § 1, n. 2) a *in causa iniuriarum aut diffamationis* (can. 1938, § 1).

Účel vykonávání trestní moci je v Kodexu týž, jak byl již vytčen v Tridentinu (*sessis XIII. de reformatione*, cap. 1), což došlo zevního výrazu v tom, že toto ustanovení tridentské bylo celé slovně pojato do can. 2214, § 2: „*ut .. disciplina conservetur et correcti .. emendentur, aut ceteri ... a vitiis deterreantur*“; jde tudíž v první řadě o zachování a ochranu právního řádu zločinem porušeného (cf. can. 2193, 2286), pak po případě o polepšení provinilcovy a snad i o odstrašení provinilcovy od dalších deliktův a ostatních věřících vůbec od páchání zla.

Tím ovšem jest účel trestu naznačen všeobecně, ale není řečeno, že v každém jednotlivém případě všechny účely stejně jsou sledovány, naopak je možno, že brzy ten, brzy onen účel přichází

více do popředí. Kodex je tudíž celkem ovládán „smíšenou“ teorií o trestu, chceme-li mluvit podle dnešního stanoviska, uplatňovaného ve světském právu trestním.

Trest má být posledním prostředkem k nápravě, když všechny pokusy smírného narovnání zůstaly marnými, neboť ti, kdož třímají církevní moc trestní, mají stále mít na mysli: „*se pastores, non percussores esse*“ (can. 2214, § 2).

Co do státního stanoviska srovn. § 153.

§ 155.

O deliktech všeobecně.

Trestním právem po rozumu *objektivním* se vyrozumívají právní pravidla upravující výkon moci trestní a donucovací. Trestní právo po stránce věcné stanoví skutkovou povahu deliktu a tresty.

Delictum je všeobecné označení pro zločin, t. j. pro *zevně* provedené a přičitatelné porušení zákona nebo zvláštního nařízení, na něž stanoven nějaký kanonický trest (can. 2195, § 1, 2). Porušení může nastati činem neb opomenutím, ale vždy jen proviněním. Kodex vychází od svobody lidské vůle, zaujímá tudíž stanovisko indeterministické.

Delikt náleží do fora externa; hřích jako porušení mravního řádu náleží do fora interna. Každý delikt je současně hříchem, ale není každý hřích deliktem; zejména *cogitationis poenam nemo patitur*. Pravidelně platí zásada, že trestní provinění jen tenkrát nastává, je-li na ně trest stanoven zákonem, a to určitě nebo neurčitě (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Ale přece je výjimka připuštěna (can. 2222, § 1): sezná-li jurisdikcionář obdařený mocí trestní, že určitým jednáním neb opomenutím vzniklo veřejné pohoršení nebo nastalo vážné porušení církevního řádu, může uložit trest, ačkoli zákon tak nečiní. Ve všech jiných případech by musil jurisdikcionář vinníka dříve napomenouti a vyhroziti mu trestem, vydati tedy zvláštní nařízení, a napomenutý přes to provedl, čeho neměl.

Jakost deliktu se řídí podle výměru zákonního (viz doleji); velikost deliktu se posuzuje podle různého porušení zákona, podle přičetnosti provinilcovy a podle škody způsobené (can. 2196).

Delikty se různí I. na veřejné a tajné (can. 2197).

I. Veřejný delikt je buď:

a) *delictum publicum*, je-li již většímu počtu osob známo nebo spácháno-li za takových poměrů, že musí rozumně se mít za to, že může a musí lehce se státí známým.

b) *Delictum notorium notorietate iuris*, vzešel-li rozsudek o deliktu v moc práva nebo přiznal-li se provinilec k němu soudně.

c) *Delictum notorium notorietate facti*, je-li delikt veřejně znám a současně spáchán za takových poměrů, že nemůže býti popíráno ani omlouváno právními důvody (cf. can. 2201—2206).

2. *Delictum* jest *occultum* (tajné) *materialiter*, je-li známo pouze pachateli nebo malému počtu osob, které ho nerozšíří; *occultum formaliter*, je-li provinění, resp. přičetnost provinilcova pochybna.

II. *Delicta* 1. *mere ecclesiastica*, 2. *mere civilia* a 3. *mixta* (can. 2198).

1. Porušuje-li delikt pouze zákon církevní, je trestným pouze před soudem církevním, na př. *delicta contra fidem et unitatem ecclesiae*. Kodex vychází však ještě od předpokladu, že stát musí po případě propůjčiti při trestání těchto deliktů své *brachium saeculare*, kdykoli církevní jurisdikcionář za to požádá, což ovšem nyní zcela závisí na státních zákonech.

2. Porušuje-li delikt pouze zákon světský, je příslušný pouze světský soud (podle názoru církevního ovšem za šetření *privilegia fori*, viz shora str. 54, 55 druhého vydání); církev je příslušna jenom s hlediska hříchu. Sem patří na př. velezrada, odboj proti státní moci.

3. Porušuje-li delikt zákony jak státu, tak církve, je trestný oběma mocnostmi i má rozhodovati předstížení (viz shora str. 345); sem patří n. př. křivá přísaha, delikty proti životu, svobodě, vlastnictví.

Církevní právo nečiní žádného kvalitativního rozdílu mezi *delictum*, *crimen* (na př. *falsi*), *excessus*; zejména nezná rozdílu na zločiny, přečiny a přestupky.

§ 156.

O přičitatelnosti.

A. Porušení zákona musilo nastati tak, aby bylo lze mluvíti o *imputabilitas*, t. j. o přičitatelnosti (odpovědnosti, vině) (can. 2195, § 1). *Imputabilitas delicti* závisí buď

1. na zlém úmyslu pachatelově (*dolus*), buď
2. na jeho nedbalosti (*culpa*), a to jevíci se
 - a) v zaviněné neznalosti porušeného zákona,
 - b) v opomenutí povinné péče (can. 2199).

K č. 1. *Dolus*, zlý úmysl předpokládá rozváženou vůli porušiti zákon; předpokládá tudíž rozum a svobodu vůle. Kde jedno nebo druhé je vyloučeno, tam není trestnosti (can. 2200, § 1, cf. 2229, § 2).

Dolus se předpokládá, pokud opak není pachatelem prokázán (can. 2200, § 2).

K č. 2. Při nedbalosti (*culpa*) není sice úmyslu, ale výsledek nebyl by se dostavil, kdyby náležitá péče byla vynaložena (někteří mluví o *quasidelictum*). Nedbalost rovná se skoro *dolus*, když pachatel předvídal výsledek, ale přece nevynaložil oné péče, které by bylo třeba k zamezení výsledku (can. 2203, § 1).

B. *Přičitatelnost deliktu* se tudíž *zvysňuje, zmenšuje nebo vylučuje*, kde *dolus* nebo *culpa* se zvyšují, zmenšují nebo vylučují (can. 2199).

I. *Důvody zvyšující odpovědnost* jsou hlavně tyto:

1. Náruživost a vášeň úmyslně nekrocená (*passio consequens*, can. 2206).
2. Vyšší hodnost pachatelova nebo poškozeného (can. 2207, n. 1).
3. Zneužívání moci neb úřadu (can. 2207, n. 2).
4. Velikost škody a pohoršení, vzniklých deliktem (can. 2218, § 1; 2207 n. 1).
5. Navrácení k zločinu (can. 2208) nebo častější páchání zločinů (can. 2234).

II. *Důvody zmenšující odpovědnost* jsou:

1. Napilost nebo porušení myslí dobrovolně nezpůsobené nebo sice dobrovolně vyvolané, ale ne za účelem spáchání deliktu (can. 2201, § 3).
2. Slabomyslnost (can. 2201, § 4).
3. Zaviněná neznalost zákona, zaviněná nepozornost a zaviněný omyl, poněvadž úmysl pachatelův nebyl úplný (can. 2202, § 1, 3).
4. Neznalost trestu (can. 2202, § 2).
5. Opominutí náležité péče (can. 2203, § 1).
6. Nezletilost podle blízkosti k věku dětskému (can. 2204).
7. Velká bázeň, stav nouze, hrozící velká újma při jednáních čelících proti víře, církevní autoritě nebo duševnímu blahu nebo je-li jednání samo o sobě špatné a ne teprve církevním zákonem jako takové prohlášené (can. 2205, § 3).
8. Přestoupení nutné obrany a vyzývavé dráždění (can. 2205, § 4).
9. Náruživost a vášeň dostavující se teprve při činu (*passio antecedens*), can. 2206.

III. *Důvody vylučující odpovědnost* jsou:

1. Nedostatek rozvahy; pročež jsou nepřičetní,
 - a) kdož spáchající zločin byli rozumu zbaveni (can. 2201, § 1) nebo

b) byli trvale na duchu choří, třebaš měli občas světlé okamžiky; přičetnost musila by tudíž býti zvláště dokázána v určitém případě (can. 2201, § 2).

c) Nepřičetní jsou zpítí, hypnotisování, horečkou zmitání, ovšem nesměl stav tento úmyslně býti vyvolán, aby v něm byl spáchán delikt (can. 2201, § 3).

2. Nezaviněná neznalost zákona, nezaviněný omyl a nezaviněná neopatrnost (can. 2202, § 1, 3). Neznalost se ovšem nepředpokládá, naopak musí býti prokázána tím, kdo se jí dokládá (can. 16, § 2).

3. Náhoda, které nebylo lze předvídati nebo které nebylo lze čelít (can. 2203, § 2).

4. Fysické násilí vylučující volnost jednání (can. 2205, § 1):

Pravidelně vylučuje odpovědnost:

5. veliký strach posuzovaný podle poměrů jednotlivého případu, stav nouze a hrozící veliká újma, jde-li o přestoupení zákonů ryze církevních a je-li volnost vůle a volnost jednání tím vyloučena (can. 2205, § 2).

6. Spravedlivá sebeobrana při útoku proti *kterémukoli* nespravedlivému útočníku, zachová-li se při tom nutná míra (can. 2205, § 4).

IV. *Důvody vylučující trestnost deliktu:*

1. Zemřel-li pachatel před vynesemím trestu (can. 1702); odepření pohřbu v některých případech není trestem pachatele, nýbrž sleduje odstrašení.

2. Prominutí trestu příslušným církevním úřadem (can. 1702, 2236—2240).

3. Promlčení deliktu (can. 1702—1705).

V. Zvláštní ustanovení platí co do přičitatelnosti zločinů trestných *poenis latae sententiae* (can. 2229).

C. *Spolupůsobení více osob při témž zločinu.*

1. Nutné nebo pojmové účastenství (*concursum necessarium*) nastává tam, kde provedení deliktu nezbytně vyžaduje spolupůsobení více osob na př. při simonii, cizoložství, úmyslném uzavření neplatného manželství; všechny zúčastněné osoby jsou stejně vinný; výjimka musila by býti dokázána tím, kdo ji tvrdí (can. 2209, § 2; 2231).

2. Účastenství *nahodilé* (*concursum facultativum*), neboli účastenství pravé, nevyplývá již z pojmu činu trestného.

Zde lze různiti:

a) *spolupachatelství*, když více osob ze společného zlého úmyslu stávají se původci čili bezprostředními pachateli téhož deliktu; všichni jsou stejně vinní; výjimka musila by býti zvláště prokázána (can. 2209, § 1).

b) navádění neboli svádění ke zločinu; toto může býti:

α) *iussio ex abusu auctoritatis vel officii*, rozkaz daný při současném zneužití úřední moci (can. 2207, § 2; 2404).

β) *Mandatum* neboli příkaz, při čemž mandatář jedná podle úmluvy na prospěch mandantův (can. 2209, § 3).

γ) *Inductio*, ponuknutí kterýmukoli způsobem i příslibenou pomocí po spáchání deliktu (can. 2209, § 3, 7).

c) *Pomoc při provádění zločinu* (can. 2209, § 3).

Kdo zosnoval delikt, je sice hlavní pachatel jeho, ale všichni, návodce, navedený a pomocníci jsou stejně vinní, je-li prokázáno, že delikt byl spáchán právě jen pro vyznačenou spolupůsobnost (can. 2209, § 3; 2231). Prokáže-li se však, že trestný skutek byl by býval přece spáchán bez řečené spolupůsobnosti, která tudíž jen usnadnila provedení, tu návodci a pomocníci jsou méně vinní (can. 2209, § 4).

Kdo však včas a zcela vyloučil svou spolupůsobnost, takže delikt nebyl spáchán nebo byl spáchán z důvodů jiných, nezávislých na oné spolupůsobnosti, je sprostěn vší viny. Kdo pouze se slabil svou spolupůsobnost včas, však jí zcela nevyločil, stává se vinným ovšem menší měrou (can. 2209, § 5). Kdo spolupůsobí k deliktu jen tím, že zanedbává svou povinnost, je v té míře vinným, jak zanedbal povinnost (can. 2209, § 6).

Účastníci nutní a nahodilí jsou solidárně zavázáni jak k soudním útratám, tak i k náhradě škody, třebaš byli soudem odsouzeni pro rata (can. 2211).

3. Kdo, *nesrozuměv se napřed s pachatelem*, schvaluje provedení deliktu nebo se dělí s ním o zisk a užitek plynoucí z něho, nebo skrývá a přechovává pachatele nebo jinak mu pomáhá, stává se vinným samostatným činem trestným, a to nadřozováním nebo podílňictvím (účastenstvím nevlastním), ovšem jen, pokud zákon zvláště stanovil trestnost (can. 2209, § 7).

D. O pokusu.

Delikt je dokonán, nastalo-li vše, co náleží k pojmu jeho podle zákonného vyměření (can. 2228). O pokusu (*conatus, conatus imperfectus*) určitého deliktu mluví Kodex, když kdo vykonal určitá jednání neb opomenul, co měl konati, čím nastoupil podle povahy věci cestu směřující k vykonání určitého činu, ale ještě ho neprovedl. Tento výsledek nastal buď proto, že sice odstoupil od svého záměru, ale přece již způsobil nějakou škodu nebo pohoršení, buď proto, že nemohl dojíti dokonání, poněvadž užil prostředků nedostatečných nebo nezpůsobilých (can. 2212, § 1, 2213, § 3 a contr.).

Kdo tedy dobrovolně odstoupil od zabájeného již jednání, směřujícího k trestnému činu, sprostuje se tím od každé viny, nevznikly-li z jeho počínu ani škoda, ani pohoršení (can. 2213, § 3).

Zvláštním druhem pokusu je zmařený delikt (*delictum frustratum* neboli *conatus perfectus*), když totiž někdo vše učinil nebo všeho opomenul, co podle povahy věci směřuje a dostačuje sice k vykonání trestného činu, který však se nesplnil pro kterýkoli důvod mimo vůli pachatelovu (can. 2212, § 2), na př. výstřel nikoho nezasáhl. Zmařený delikt je více trestný než obyčejný pokus (can. 2213, § 2). Odtud stává se také vinným pokusu, kdo hleděl jiného svěsti k provedení deliktu, ale nedošel svého cíle, poněvadž svedení se mu nezdařilo (can. 2212, § 3).

Pokus je tím více přičitatelný a trestný, čím více se blíží k provedení deliktu, ovšem je vždy méně přičitatelný a trestný, než delikt dokonáný (can. 2213, § 1, 2235, 2407).

Ukládá-li zákon zvláštní trest na pokus, resp. zmařený delikt, stanoví tím samostatný delikt (can. 2212, § 4, 2235), na př. jest již výzva k souboji deliktem, ne pokusem (can. 2351, § 1).

E. Následky deliktu.

Z deliktu může vzniknouti dvojí žaloba:

1. žaloba trestní za účelem stanovení a uložení trestu a za účelem požadování zadostiučinění (can. 2210, § 1);

2. žaloba civilní za účelem náhrady škody, vzniklé trestním činem (can. 2210, § 2).

Formální řízení bylo již shora vyloženo (can. 1552—1959). Soudce může však v řízení trestním spojití a rozhodnouti i žalobu civilní, žádá-li za to poškozená strana (can. 2210, § 2); nežádá-li za toto spojení, nutno podati civilní žalobu zvláště.

ODDÍL DRUHÝ.

O trestech.a) *Všeobecně.*

§ 157.

O různění a ukládání trestů.

I. Trest církevní jest odnětí nějakého dobra příslušným církevním činitelem za účelem polepšení vinníkova a pokutování deliktu (can. 2215).

Tresty církevní jsou:

1. *Ratione determinationis* určité čili přesně stanovené (*poenae determinatae* čili *ordinariae*) nebo neurčité (*arbitrariae, extraordinariae*), jsou-li ponechány volnému uvážení trestajícího (*poenae indeterminatae*; can. 2217 § 1., n. 1.).

2. *Ratione modi: poenae latae sententiae a ferendae sententiae* podle toho, nastávají-li (*vyjimečně*) již samým spácháním trestného činu, což může býti zvláště zjištěno (*per sententiam declaratoriam*) nebo musejí-li býti trestajícícm uloženy zvláště, což se pokládá za pravidlo (*per sententiam condemnatoriam*) (can. 2217, § 1., n. 2. a § 2.).

3. *Ratione fontis: poenae a iure* jsou určité tresty stanovené zákonem samým; *ab homine*, musejí-li býti teprve vyřčeny zvláštním uložením (*per modum praecepti*) neb odsuzujícím rozsudkem soudním (ne deklaračním; can. 2217, § 1. n. 3.; 2244, § 3; 2245, § 2; 2247, § 2).

4. *Ratione proximi finis* (can. 2216):

a) *poenae medicinales seu censurae*, sledující hlavně polepšení;

b) *poenae vindicativae* v první řadě za účelem pokutujícím;

c) *remedia poenalia*, jimiž má se předejiti nedovolenému poměru, (na př. bigamii, konkubinátu), po případě zameziti další jeho trvání;

d) *poenitentiae* za účelem vyloučení trestu nebo poskytnutí příležitosti, by se dosáhlo absoluce od censur neb osvobození od pokutujících trestů.

Prostředky vytčené pod lit. c), d) slouží někdy též jako tresty vedlejší nebo jsou zostřením trestů jiných.

II. Při *vyměřování trestu* budiž povždy zachováván slušný zřetel na trestný čin určitě spáchaný (can. 2233, § 1.), na jeho přiči-

tatelnost, na velikost pohoršení způsobeného a na škodu jím vzniklou (can. 2218, § 1, 2). Bezprávi vzájemně spáchané žalobcem a žalovaným se ruší co do trestnosti; je-li bezprávi způsobené straně jedné větší než bezprávi způsobené straně druhé, se potrestá přiměřeně, po případě zmenšeným trestem (can. 2218, § 3).

III. U vyměřování trestů výklad zákona pochybného staniž se po rozumu mírnějším pro žalovaného (can. 2219, § 1). Tresty vyřčené řádným způsobem platí, pokud vešly v moc práva i když se zdají býti nespravedlivými; nemohou ovšem býti provedeny, bylo-li apelováno s účinkem suspensivním (can. 2219, § 2).

Analogie trestnosti a trestů je vyloučena; účastníci na trestném činu (can. 2209, §§ 1—3) se trestají ovšem jako hlavní pachatel, pokud výjimka není zvláště stanovena (can. 2231).

IV. Sluší různiti od trestu *prozatímní opatření*, záležející ve vyloučení od udělení vyšších svěcení, neb od výkonu jich, neb u faráře v odstranění od úřadu, je-li totiž pravděpodobno, že spáchal trestný čin nebo že pro čin skutečně spáchaný naň bude vznesena obžaloba, resp. že žaloba již je promlčena (can. 2222, § 2; 1956, 1704, § 2).

V. Pravidelně se ukládá tolik trestů, kolik je deliktů (zásada kumulační, *cumulatio materialis*, can. 2224, § 1, 2244, § 2). Ale soudce uváživ jednotlivosti určitého případu, může uložit trest uložený na skutek nejtěžší (zásada *absorpční*, *absorptio*), po případě zostřený, (can. 2234) nebo může všechny tresty sice uložit, ale ve výměře zmenšené (*zásada střední*, *cumulatio iuridica*) (can. 2224, § 2, 3) t. j. větší než je trest nejvyšší, ale menší, než je součet všech trestů.

Toto ukládání trestů předpokládá konkurenci *činů trestných*, když totiž někomu klade se za vinu více deliktů spáchaných prve, než pro některý z nich byl odsouzen. Tato konkurence může záležeti buď v opakování (*iteratio*) téhož deliktu, buď v hromadění různých deliktů (*cumulatio*), jež se tresce přirozeně přísněji než spáchání zločinu jediného (can. 2234).

Ideální nebo formální konkurence (concursum formalis) záleží v tom, že týmž deliktem škoda byla způsobena na více samostatných statcích právních (stuprum a incest; delikt majetkový a zneužití moci úřední).

Reálná (materiální) konkurence (*concursum realis*) nastává tenkrát, když více jednání obsahuje skutkovou povahu více činů trestných (na př. porušení klášterní klausury a stuprum). Konkurenci

však nevyvolávají zločiny složené (na př. loupežná vražda), navrácení ke zločinu, ani pokračování ve zločinu (*delictum habituale, continuatum*, na př. konkubinát).

VI. Stanoví-li se trest deklaračním neb odsuzujícím rozsudkem soudcovým, nutno se řídit pravidly procesními. Vyslovují-li se censury v řízení administračním, je třeba písemné formy nebo prohlášení před dvěma svědky s udáním důvodů (can. 2225). Výjimka stanovena při *suspensio ex informata conscientia episcopi* (can. 2193 a shora str. 386-7).

VII. Tresty *latae sententiae* zavazují vinníka jak *in foro fori*, tak *in foro poli*; ale pokud nebyl trest zvláště zjištěn (deklarován), nemusí vinník podstoupiti trest, hrozí-li mu z toho snížení cti; *in foro externo* nesmí nikdo žádati na něm podstoupení trestu, leda že je zločin notorický (can. 2232, § 1; 2223, § 4).

Rozsudek deklarační stanoví, že trest nastal dobou spáchání (can. 2232, § 2).

§ 158.

O trestní moci.

Právo *stanoviti* tresty přísluší pouze tomu, kdo má moc zákonodárnou a nařizovací; každý zákonodárce může své nařízení zdůrazniti výhrůžkou trestu; generální vikář má moc trestní pouze na základě zvláštní plné moci (can. 2220, § 1, 2).

Přísnější *partikulární* právo trestní je přípustné i pro budoucnost (can. 2221; 138, 395, § 2, 604, § 3, 971, 1372—1374; 1395—1405; 2325).

Soudce může jenom vyměřovati tresty, které jsou stanoveny zákonem nebo nařízením (can. 2220, § 1).

V mezích zákona, to jest pokud zákon to připouští, má soudce volnost přizpůsobiti tresty určitému případu; jednotlivosti stanoví can. 2223, § 1—3.

Žádá-li interesovaná strana za to, nebo vyžaduje-li toho veřejný zájem, musí deklaračním rozsudkem býti zjištěno, že trest *latae sententiae* nastal v určitém případě (can. 2223, § 4).

§ 159.

Kdo je podroben trestní moci církevní.

I. Pachatelem je v první řadě fysická osoba. Ale i svazy osob a korporace mohou se dopustiti deliktu, na př. kapituly, kláštery, konventy, města, pokud jednání se stalo za šetření předpisů plat-

ných o poradě a usnášení ve věcech jim příslušejících. Tresty (vyjmouc exkomunikaci) mohou stihnouti tyto hromadné osoby jen jako takové; jednotlivé osoby jako jich orgánové nejsou pravidelně trestnými; trestnost těchto jednotlivců mohla by nastati jen, když sami se provinili; exkomunikace korporace znamená ovšem vždy jen exkomunikaci jednotlivých členů (can. 2255, § 2). Srovn. can. 2274; 2285; 2332; 2391; 2394, n. 3; 2269. Všechny právnické osoby se posuzují však jako osoby nezletilé (can. 100, § 3; 2204).

II. Každý, komu nesvědčí výjimka, je podroben trestní moci (can. 2226, § 1).

Výjimky takové jsou:

1. Nad papežem není soudce (can. 1556);
2. kardinálové podléhají trestní moci jen, bylo-li to zvláště stanoveno (can. 2227, § 2; n. př. can. 2397);
3. biskupové podléhají suspensi a interdiktu latae sententiae, bylo-li tak zřejmě stanoveno (can. 2227, § 2, n. př. can. 2370).
4. Řeholníci podléhají trestní moci ordinářově podle zásad vytčených na str. 180 nsl. pod č. VII. těchto Základů, 2. vyd.

5. Děti (infantes) nepodléhají trestní moci církevní (can. 12, 88, § 3; 2214, § 1), ježto se jim nedostává ještě způsobilosti rozpoznávací.

6. Impuberes nepodléhají trestům (*poenae*) latae sententiae, censurám a těžším trestům pokutujícím; mají býti spíše potrestáni způsobem výchovným (can. 2230).

7. Puberes (od 12., resp. 14. do 21. roku) jsou sice podrobena trestním zákonům, mají však výhodu snížení viny (can. 2204); ale jsou bez výhrady trestni, svádějí-li impuberes k trestným činům nebo mají-li účastenství při nich (can. 2209, § 1—3; 2230).

8. De facto pravomoc trestní se nevykonává nad křesťany příslušejícími k jiným konfesím.

III. Platí sice zásada: „*lex poenalis posterior abrogat anteriorem*“, ale přečin spáchaný za vlády starého právního řádu a trestný za vlády nového, se posuzuje podle zákona výhodnějšího pro vinníka (can. 2226, § 2, 3).

IV. Trest pravoplatně uložený zavazuje vinníka všude, i když zanikla moc toho, kdo uložil trest (can. 2226, § 4).

§ 160.

O zániku trestu.

Zde sluší různiti tresty uložené rozsudkem a tresty uložené zákonem.

I. Rozsudkem lze uložiti jak censury, tak i poenae vindicativae. Censury takto uložené se ruší *absoluti*, poenae vindicativae *dispens*. Absoluce se pokládá za akt moci soudní, dispense za akt moci zákonodárné (cf. can. 80—86). Pokud moc soudní a zákonodárná přísluší týmž jurisdikcionářům, není tu praktického rozdílu. Odtud může absolvovati, resp. dispensovati, kdo, máje moc soudní, uložil trest, jeho příslušný nadřízený i nástupce a pak ten, komu absoluční nebo dispensační moc byla zvláště udělena (can. 2236, § 1.)

Kdo nemá samostatné moci soudní, nemůže absolvovati, tím méně dispensovati (can. 2236, § 3).

II. Tresty *zákonem* uložené se promijí jen tím, kdo má moc osvobodovati od závaznosti zákona (2236, § 2).

Výjimkou může ordinář (cf. can. 198, § 1) prominouti tresty *latae sententiae* stanovené obecným právem. Tu se však různí případy veřejně známé a případy tajné.

1. V prvním případě jest jen ordinář *osobně* oprávněn; ale tato jeho moc je *vyloučena*, jde-li o věci již *sporem (civiliter)* rozhodnuté; jsou-li censury vyhrazeny apoštolskému stolci; byl-li vyřčen trest nezpůsobilosti ke kterýmkoliv úřadům církevním nebo k aktivnímu a pasivnímu právu volebnímu nebo trest odnětí práva posléze vytčeného, trvalé suspense, infamiae iuris, ztráty patronátu nebo ztráty privilegia nebo milosti udělených apoštolským stolcem (can. 2237, § 1).

2. V případech *tajných* jest oprávněn ordinář nebo jeho zplnomocněnec, ale moc ordinářova je vyloučena, jsou-li censury vyhrazeny apoštolskému stolci (can. 2237, § 2).

III. Prominutí trestu nesmí pod neplatností býti vynuceno ani *vi*, ani *metu gravi*, *iniusto et ab extrinseco* (can. 2238).

IV. Prominutí lze uděliti přítomným i nepřítomným, i pod výminkou, buď pro obě fora, nebo jen pro každé zvláště a to jen ústně nebo písemně; písemnosti se ovšem vyžaduje, byl-li trest písemně uložen (can. 2239).

Poena vindicativa zaniká jejím odpykáním (can. 2289).

VI. Promlčení žaloby trestní bylo vyloženo shora str. 361-2.

b) O jednotlivých trestech.

A. O censurách.

§ 161.

O censurách povšechně.

I. Censura je trest, jímž určité *duchovní* výhody se odnímají křtěnému a zpurnému provinilci na tak dlouho, co se vzpírá polepšení, tedy na neurčitou dobu (can. 2241, § 1). Censury musejí býti ukládány jen s největší rozvahou (can. 2241, § 2) na těžké dokonané delikty, třebas pachatel je neznámý (can. 2242, § 1) a to buď soudně, buď mimosoudně (can. 2225), ale jen pokud zpurnost trvá (can. 2248, § 2).

Zpurnost (*contumacia formalis*) záleží při censurách *ferendae sententiae* v tom, že provinilec, znaje toho následky, pokračuje v deliktu nebo se vzpírá učiniti pokání za delikt spáchaný a nechce napravit škodu způsobenou deliktem, ani nechce odstraniti vyvolané pohoršení, ačkoli byl náležitě alespoň jednou napomenut.

Zpurnost při censurách *latae sententiae* (*contumacia interpretativa*) je patrna z toho, že kdo přestoupil zákon nebo nařízení, ačkoli věděl, že provinění takové se tresce již podle zákona censurou; zde není třeba předchozího napomenutí, ježto zákon sám již trestem vyhrožuje (can. 2242, § 2). Napomenutí (*monitio*) je však třeba, má-li býti uznáno na censuru *odsuzujícím* rozsudkem (can. 2233, § 2.; cf 2143).

Zpurnost přestává, jakmile provinilec se polepšil, vše vykonal, čeho se na kajícím žádá neb alespoň vážně přislíbil, že tak učiní. Zdalí nastala náprava, posuzuje ten, kdo má právo absolvovati od censury (can. 2242, § 3).

II. Proti censurám uloženým soudním rozsudkem, resp. cestou správní se připouští *apelace* resp. rekurs s účinkem pouze devolutivním (can. 2243, § 1); suspensivní účinek se tudíž vylučuje, by církevní disciplína se neoslabovala. Ale suspensivní účinek se dostavuje při apelacích a rekursech proti rozsudku nebo nálezu vyhrožujícímu censurou (*censura comminata*, can. 2243, § 2).

III. Táž osoba může býti postižena více censurami, a to buď téhož druhu nebo různého rázu (více exkomunikací; exkomunikace a suspense); tak na př. při ideální a reální konkurenci trestních činů, při opakování zločinu a pod. (can. 2244).

IV. Nastalá censura může se zrušiti pouze *absolucí*, nikdy ne ipso iure (can. 2236, § 1; 2248, § 1; 2250, 2260, § 2). Absoluce však

musí se uděliti, jsou-li podmínky její splněny, t. j. přestala-li zpurnost a bylo-li učiněno zadost nápravě (can. 2248). Provinilec má sám žádati za absoluci s podrobným udáním provinění svého (can. 2249). Absoluce se uděluje buď prostě, buď pod výminkou (can. 2248, § 2, 3; 2265, § 2), bez určité formy pro foro externo.

Absoluce udělená pro foro externo účinkuje i pro foro interno, nikoli však naopak. Kdo však obdržel absoluci pro foro interno, smí se chovati na venek tak, jako by byl absolvován pro foro externo, nevznikne-li z jeho chování pohoršení (can. 2251).

Při absoluci censur nutno různiti censury nevyhrazené (*non reservatae*) a vyhrazené (*reservatae*, can. 2245, § 1); vyhrazení se činí, by absoluce byla stížena (can. 2246, § 1) a musí býti *stricte* vykládáno (can. 2246, § 2).

1. Při censurách nevyhrazených nikomu může absolvovati ve zpovědi každý aprobovaný zpovědník pro foro externo a interno. Mimo zpověď může absolvovati kdo má jurisdikci nad provinilcem (can. 2253, n. 1).

2. Při vyhrazených censurách nutno lišiti:

a) *Censurae ab homine reservatae*, to jsou censury uložené soudním rozsudkem nebo cestou správní; zde absolvuje kdo je uložil, jeho zplnomocněnec nebo příslušný představený, resp. jeho nástupce (can. 2245, § 2), třebas provinilec přeložil domicil (can. 2253, n. 2);

b) *censurae a iure* (*expresse in lege vel praecepto*, can. 2245, § 4) *reservatae* jsou buď:

α) *reservatae ordinario*; zde absolvuje pouze ordinář své příslušníky kdekoli se nalézající a místní ordinář i cizince přebývající v diecési (can. 2245, § 2; 2253 n. 3.). Reservace censury *latae sententiae* má účinek pouze v obvodu diecésním (can. 2247, § 2).

β) *Reservatae apostolicae sedi*; které vylučují každou rezervaci ordinářovu (can. 2247, § 1); při tom se různí (can. 2245, § 3, 2253, n. 3):

αα) *simpliciter reservatae*; absoluce přísluší kardinálům a může se přenéstí *všeobecnou* plnou mocí. V případech tajných může však absolvovati ordinář nebo jeho plnomocník na základě *zákonní* plné moci (can. 2237, § 2).

ββ) *Speciali modo reservatae*; absoluce přísluší kardinálům a může se přenéstí *zvláštní* plnou mocí svědčící určitému druhu případů.

γγ) *Specialissimo modo reservatae*, které absolvuje papež sám nebo ten, komu udělil plnou moc, svědčící určitému případu. Osobního dostavení provinilcova do Říma se nyní nevyžaduje.

Kardinálové nemohou zde absolvovati (can. 239, § 1, n. 1). Kdyby zpovědník absolvoval provinilce od censury rezervované nevěda o rezervaci, platí absoluce, nejde-li o censuru ab homine neb o censuru vyhrazenou stolci apoštolskému *specialissimo modo* (can. 2247, § 3).

V. Hrozí-li nebezpečí *smrti*, může každý kněz absolvovati od každé censury, i vyhrazené (can. 882). Uzdraví-li se provinilec, musí se obrátiti na příslušného jurisdikcionáře, tedy jde-li o censuru ab homine na ordináře, jde-li o censuru latae sententiae vyhrazenou papeži *specialissimo modo*, na poenitentiarium, resp. zplnomocněnce jejího, jinak censura oživne (případ reincidence do censury; can. 2252).

VI. V případech *nutných* může každý aprobovaný zpovědník absolvovati ve zpovědi od *všech* censur latae sententiae. Jako nutné se pokládají případy, když censura latae sententiae nemůže býti zachovávána bez nebezpečí velkého pohoršení neb infamie, nebo kdyby provinilci bylo příliš těžko vytrvati ve stavu způsobeném až do doby, kdy by mohl příslušný jurisdikcionář zasáhnouti.

Ale zpovědník musí uložit provinilci pod reincidencí do censury, aby do měsíce se obrátil na poenitentiarium nebo na zplnomocněného jurisdikcionáře, písemně nebo prostřednictvím zpovědníkovým a se zatajením jména; absoluce je tím poskytnuta pouze pod resolutivní výminkou (can. 2254, § 1). Provinilec může však také se obrátiti na jiného zpovědníka, jenž obdařen je příslušnými fakultami absolučními, by mu udělil absoluci, která pak sama stačí (can. 2254, § 2).

Je-li provinilci z důvodů vnitřních nemožno splniti podmínky právě vyložené, může mu zpovědník uděliti absoluci, která závisí pouze na splnění podmínek jím samým uložených. V tomto případě jest absoluce od censury nemožná pouze co do exkomunikace nastalé pro duchovního, jenž ve zpovědi třeba jen zdánlivě absolvoval svého spoluvinníka (can. 2254, § 3) při zneužití zpovědi k nemravným jednáním (can. 2367).

§ 162.

O censurách zvláště.

Censurami jsou (can. 2255, § 1):

1. Exkomunikace;
2. interdikt;
3. suspense.

Exkomunikace, jsouc výhradně censurou, může postihnouti pouze osoby fyzické, interdikt a suspense též osoby hromadné.

Exkomunikace i interdikt stíhá jak kleriky, tak i laiky; suspense pouze kleriky. Interdiktů podrobena jsou jak osoby, tak i místa. Interdikt a suspense jsou pravidelně censurami, výjimečně však mohou býti i tresty pokutujícími (can. 2255, § 2).

Při censurách se mluví o vyloučení z *divina officia*, čímž se vyznačují pouze funkce plynoucí z *potestas ordinis* a vykonávané *výhradně* kleriky (can. 2256, n. 1). Mluví-li se o vyloučení z *actus legitimi ecclesiastici*, myslí se na úřad správce církevního majetku; na úřad všech osob zúčastněných při církevním soudnictví; na funkci kmotra při křtu a břimování; na právo účasti při volbách církevních a na výkon práva patronátního (can. 2256, n. 2).

K číslu 1. O exkomunikaci.

Exkomunikace je censura vylučující provinilce z oprávnění plynoucích ze společenství věřících (can. 2257, § 1). Exkomunikace se nazývá také „anathema“, zejména byla-li vyslovena slavnostně podle řádu stanoveného v Pontificale Romanum (can. 2257, § 2). Odpadl dřívější rozdíl na exkomunikaci *maior* a *minor*; tato vylučovala pouze od přijímání svátostí a od nabytí církevního úřadu.

Rozdíl exkomunikovaných na *vitandi* a *tolerati*, zavedený zásadně Martinem V. r. 1418, se uznává dále, ale *vitandus* je nyní ten, kdo byl apoštolským stolcem jmenovitě exkomunikován, v příslušném dekretu jako takový označen a veřejně vyhlášen (can. 2258, § 2) a mimo to podle zákonného ustanovení (*ipso iure*) ten, kdo vztáhl násilně ruku na osobu římského papeže (can. 2343, § 1, n. 1).

Věřící nemají míti občanských styků s vitandem, z čehož jsou vyňati vždy rodina, sluhové i podřízení; a pak ostatní všichni, ale jen z důvodů vážných (can. 2267). Požadavek tento jest ostatně jen postulát církevní; stát neuznává vůbec žádných následkův exkomunikace v oboru svém. Trest na přestoupení zákazu není stanoven.

Účinky exkomunikace jsou nedělitelné; co do praktických následků sluší různiti:

- a) prostou exkomunikaci (can. 1654, § 2, 2232, 2260); zatvrzelé vytrvání v ní po celý rok činí podezřelým z kacířství (can. 2340, § 1).
- b) Exkomunikaci stanovenou *per sententiam declaratoriam vel condemnatoriam* (can. 1095, § 1, n. 1; 1654, § 1; 1757, § 2, n. 1; 2260 a 1240, § 1, n. 2; 2265, § 2; 2266).

- c) Exkomunikaci vyslovenou apoštolským stolcem s následky mjení (*vitandus*), can. 2258, § 1, 2, 2259 nsl., 2267, 2338, § 2.

Jednotlivé následky exkomunikace jsou velmi podrobně stanoveny v can. 2259—2266 (na př. vyloučení z *officia divina*, ze svátostí, z odpustků, veřejných proseb a obecných modliteb, z *actus legitimi*, z úřadův a funkcí, z práva volby, presentace a nominace). K tomu sluší srovnati can. 765, n. 2; 766, n. 2; 795, n. 2; 796, n. 3; 855, § 1; 873, § 3; 987, n. 7 ve spojení s 2293, § 3; 1152; 1172, § 1, n. 4; 1175; 1240, § 1, n. 2; 1242; 1453, § 1; 1654; 1757, § 2, n. 1; 1931; 2338, § 2; 2339.

K číslu 2. O interdiktů.

Interdikt je censura, již se věřícím přímo (*directe*) odnímají určité duchovní výhody rázu posvátného, resp. určité způsobilosti a oprávnění (can. 2268, § 1, 2265, 2270—2277), a to cestou řádného soudního řízení (ne collegialiter can. 1576, § 1) nebo cestou *praecepta* (can. 1933, § 4).

Odnímání toto se děje buď přímo interdiktům osobním, buď nepřímo interdiktům místním (can. 2268, § 2). *Interdictum personale* stihá určité osoby kdekolivěk (can. 2226, § 4); *interdictum locale* stihá všechny osoby prodlévající na určitém místě, pokud výjimka není stanovena (can. 2269, § 2).

Jak interdiktum osobní, tak místní může býti *generale* a *particulare*.

Interdictum personale generale stihá všechen lid z určitého obvodu, ať se nalézá kdekoli; *particulare* postihuje jen určitou osobu fysickou nebo právnickou neb určitou třídu osob (na př. klerus při určitém kostele).

Interdictum locale generale zahrnuje určitý obvod (faru, diecési, město, zemi, říši), tedy lid pokud se v něm zdržuje; *particulare* svědčí jen určité části nějakého obvodu (oltáři, kostelu, kapli, hřbitovu). *Interdictum generale*, ať osobní, ať místní, zahrnující celou diecési a celou říši, může býti vysloveno pouze stolicí apoštolským nebo z jeho rozkazu; ostatní interdiktum místní a osobní mohou býti vyřčena i biskupem (can. 2269, § 1).

Kodex nezná již interdiktů zvaného *mixtum seu ambulatorium*, jímž propadlo interdiktů místo, kam se dostavila osoba interdiktovaná; rovněž neznáma je *cessatio a divinis*, t. j. zákaz daný klerikům, neslaviti bohoslužbu na určitých místech.

Při interdiktů nemusejí všechny přípustné následky vždycky nastati, proč lze různiti *interdictum parziale* s částečnými následky a *interdictum totale* se všemi následky (cf. textování can. 2268, § 1 proti can. 2257, § 1).

Kdo zavinil místní interdikt neb interdikt korporace, je tím samým i osobně interdiktován (can. 2338, § 4). Kdo nemá viny na zmíněných interdiktůch, ač jest jim podroben, má právo na přijímání svátostí (can. 2276).

Následky *místního* interdiktů jsou detailně stanoveny v can. 2270—2273. Zásadně se zakazuje udělování svátostí a svátostin, každá bohoslužba a každý posvátný výkon; však jsou přčetné výjimky, na př. pro umírající a o určitých velkých svátcích církevních.

Následky *osobního* interdiktů jsou hlavně tyto (can. 2275): interdiktovaní nesmějí vykonávat žádných *officia divina* a nesmějí míti pasivního účastenství při bohoslužbě vyjmouc kázání; nesmějí udělovati ani přijímati svátostí ni svátostin; jsou vyloučeni z práva volby, presentace, nominace, z nabytí církevních úřadů, z funkcí a výhod, i z ordinace a pak z církevního pohřbu, ale tu jen po rozsudku interdiktčím.

Je-li provinilcem právnická osobnost, lze interdiktovati jak celek, tak i jednotlivce, nebo jen celek a jen jednotlivce. Interdiktovaná korporace nemůže vykonávat žádného práva spirituelního (can. 2274).

Osobní interdikt *ab ingressu ecclesiae* znamená pro kleriky záповěď, že nesmějí konati v kostele *divina officia* a že klerikům a laikům se zapovídá míti na nich účastenství a že se vylučují z církevního pohřbu (can. 2277).

K číslu 3. O suspensí.

I. Suspense je censurou pouze pro kleriky, kterou se jim zakazuje vykonávat práva plynoucí buď z officia buď z beneficia nebo z obou (can. 2278, § 1); suspense však nezavazuje ani officia ani beneficia. Suspense může býti vyřčena v soudním řízení nebo per *praeceptum poenale* (can. 1933, § 4), a to jak nad jednotlivci, tak i nad komunitami (can. 2285).

V tom případě stihá buď celou komunitu nebo jednotlivé členy provinilé nebo jak komunitu, tak i jednotlivé provinilce.

II. Suspense může býti buď *generalis*, zbavujíc ode všech práv z officia a beneficia, buď *specialis*, zbavujíc ode práv jen z officia nebo jen z beneficia.

Suspense *specialis* je buď *totalis*, zahrnuje-li všechna práva z officia nebo z beneficia, buď *partialis*, zasahuje-li jen některá práva z officia nebo z beneficia (can. 2278, § 2; 2279).

III. *Suspensio ab officio totalis* (bez omezení) zakazuje každý výkon jak potestatis ordinis tak iurisdictionis a správy, pokud je

spojena s oficiem, nezahrnuje však výkonu správy obroční (can. 2279, § 1). Suspense generální zastavuje také ještě právo volby (vyjímouc kardinály při volbě papežské), presentace a nominace; vylučuje z možnosti nabytí církevních úřadův a funkcí a z možnosti býti ordinovánu (can. 2283, 2265).

Suspense *ab officio partialis* může býti (can. 2279, § 2) buď jen *a iurisdictione*, buď pouze *a divinis*, a to v tom i v onom případě buď všeobecně, buď jen z určitého oprávnění.

IV. *Suspensio a beneficio* odnímá pouze právo na užítky obroční, vyjímouc právo na byt v budovách obročních; práva spravovati obroč se pozbývá pouze, je-li to výslovně stanoveno a správa odevzdána někomu jinému (can. 2280, § 1).

Užitky nesprávně přijaté musejí se vrátiti po případě donucením kanonickým (can. 2280, § 2).

V. Suspense jeví účinky v obvodě, jenž podroben moci suspendujícího; proto suspense *latae sententiae* stanovená *iure communi* jeví účinky všude, kde jsou příslušná officia nebo beneficia (can. 2281, 2282).

Tvrdošijné vytrvání v suspensi po půl roku se zvláště tresce (can. 2340, § 2).

§ 163.

B. O trestech pokutujících (vindikativních) povšechně.

I. Trest je tenkrát pokutujícím, sleduje-li přímo očištění od spáchaného zločinu beze zření na polepšení nebo zpurnost provinilcovu (can. 2286), neboť trest tento se končí pouze odpykáním nebo dispensí (can. 2289, 2236).

Tresty pokutující se vyslovují pouze rozsudkem v soudním řízení trestním; jenom poenitence a *remedium poenale* mohou býti uloženy i *per praeceptum extra iudicium* (can. 1933, § 4).

Apelace proti rozsudku a rekurs proti *praeceptum* má vždy účinek devoluční a také suspensivní, pokud výjimka není zvláště stanovena (can. 2287).

II. Can. 2288 zavedl do kanonického práva novotu podmíněného odkladu trestu (*damnatio conditionalis*) hlavně za vlivu proudů se uplatňujících v trestním právu světském. Soudce smí totiž povolit provinilci odklad trestu tak, že odpykání vůbec odpadne, nespáchá-li průběhem nejbližších tří let ani deliktu stejného ani jiného.

Podmínky povolení odkladu jsou jednak pozitivní, jednak negativní:

a) musí jíti o první provinění po předchozím bezúhonném chování;

b) o řádný trest uložený odsuzujícím rozsudkem;

c) vyňaty jsou tresty degradace, deposice, privace officia nebo beneficia;

d) nesmí býti odpykání nutné pro nápravu pohoršení činem vzniklého.

III. Každý zpovědník může ve zpovědi suspendovati povinnost *podstoupiti pokutující trest latae sententiae*, jde-li o případ tajný a naléhavý, kde by provinilci z něho vzešlo ohrožení na cti; musí mu však uložit za účelem dosažení dispense, by do měsíce se obrátil na poenitenciarii nebo na biskupa zplnomocněného (can. 2290, § 1).

Kdyby však ani tato cesta nebyla možná pro mimořádnost případu, může zpovědník sám udělit dispensi od trestu (can. 2290, § 2; 2254, § 3).

IV. *Poenae vindicativae* jsou buď *communes*, t. j. pro laiky i kleriky, buď *peculiares*, t. j. pouze pro kleriky.

§ 164.

Poenae vindicativae communes.

Jako takové jsou v Kodexu uvedeny hlavně, tedy ne výlučně (can. 2291):

1. *Interdictum locale* a interdikt církevní korporace na vždy nebo na dobu napřed určenou nebo na dobu přenechanou volnému rozhodnutí interdikuujícího.

2. *Interdictum ab ingressu ecclesiae* na dobu jako pod č. 1.

3. *Trestní* přeložení nebo zrušení sídla biskupského apoštolským stolcem nebo sídla farního dekretem ordinářovým po poradě s kapitulou (can. 2292).

4. Infamia *iuris*, stanovená výslovně *iure communi* pro určité případy provinění, nikoli tedy infamia *facti*, která znamená podle úsudku ordinářova pouze pozbytí dobré pověsti u osob věrohodných.

Žádná infamie nestíhá příbuzných nebo sešvagřených provinilcových (can. 2293; 2147, § 2, n. 3).

Infamia *iuris* zakládá irregularitu (can. 984, n. 5), a zakládá *pod neplatností* nezpůsobilost k nabytí kterýchkoliv úřadův a platů

církevních, k *actus legitimi*, k výkonu církevního oprávnění a úřadu; konečně brání ve výkonu posvátných jednání. Zaniká dispensí udělenou od apoštolského stolce (can. 2294, § 1; 2295).

Infamia *facti* vyvolává překážku ordinační (can. 987, n. 7), vylučuje *pod nedovoleností* z nabytí církevních úřadův z asistence při posvátných funkcích a z *actus legitimi*. Zaniká, ustálí-li se podle úsudku ordinářova o provinilci zase dobrá pověst (can. 2294, § 2; 2295).

5. Odnětí církevního pohřbu (can. 1240, § 1).

6. Odnětí svátostin.

7. Odnětí nebo dočasná suspense platu z církevních prostředků, jinakého práva nebo privilegia církevního.

8. Vyloučení z výkonu *actus legitimi*.

9. Nezpůsobilost k dosažení církevních milostí neb úřadů nevyžadujících příslušnosti ku kleru, neb akademických hodností udělovaných pod záštitou církevní.

Jde-li o výhody, k jichž nabytí je způsobilost stanovena *iure communi*, může pouze apoštolský stolec uložit trest nezpůsobilosti. Napotomnou nezpůsobilostí nepozbývá se práv již nabytých, k tomu by musil býti stanoven trest ztráty jich (can. 2296).

10. Odnětí nebo dočasná suspense od úřadu třebas i laiky zastávaného, plné moci nebo milosti již obdržené.

11. Odnětí práva precedenčního nebo práva volebního aktivního a pasivního nebo práva na čestné tituly, roucho neb odznaky církevní.

12. Tresty peněžité, ovšem ne na prospěch biskupské mensy nebo jmění kapitulního, nýbrž na prospěch zbožných účelů, podle ustanovení místních ordinářů, jde-li o tresty *iuris communis*, jichž výše není napřed stanovena, jakož jde-li o tresty práva partikulárního (can. 2297).

§ 165.

O poenae vindicativae clericorum.

Can. 2298 vypočítává 12 trestů, počínaje nejnižším a konče nejtěžším:

1. Omezení bohoslužby na určitý kostel.

2. Suspense na vždy nebo na určitý čas nebo na dobu vyhrazenou volnému uvážení vrchnosti.

3. Trestní přesazení z úřadu nebo z benefícia na úřad nebo beneficium nižší.

4. Odnětí *nějakého* oprávnění spojeného s beneficiem nebo s officiem (cf. can. 2299, § 2).

5. Nezpůsobilost ke všem nebo k určitým úřadům církevním v nejširším slova rozumu.

6. Trestní odnětí (*privatio*) benefícia neb officia s ponecháním nějaké pense nebo bez pense. Je-li beneficium *inamovibile*, může nastati privace pouze v případech zákonem vytčených; je-li beneficium *amovibile*, může tak se státi i z jiných vážných důvodů (can. 2299, § 1).

Privace benefícia nebo pense, na jichž titul klerik byl ordinován, může jen tenkrát nastati, je-li postaráno o slušnou výživu jinakou (can. 2299, § 3).

7. Zákaz pobytu na určitém místě nebo v určitém obvodu.

8. Nařízení pobytu na určitém místě nebo v určitém obvodu za souhlasu příslušných místních ordinářů, čeho však není třeba, má-li klerik se zdržovati v korekčním domě (*domus poenitentiae seu emendationis*) společně více diecésím (can. 2301).

Tresty pod č. 7. a 8. mohou býti jen uloženy ve vážných případech za účelem polepšení nebo nápravy vzniklého pohoršení (can. 2302).

9. Dočasné odnětí práva nositi roucho duchovní, vyvolal-li duchovní veliké pohoršení a přes napomenutí se nepolepšil a nelze-li pohoršení jinak odstraniti.

Po dobu trvání tohoto trestu nesmí duchovní vykonávati nijakých služeb církevních a pozbývá výsad stavu duchovního (can. 2300).

10. Depositio znamená suspensi ab officio, ztrátu kterýchkoli církevních úřadů, beneficií a pensí, i když tvořily titul ordinační a nezpůsobilost k nabytí nových. Privilegia clericalia a povinnosti plynoucí z ordinace trvají dále (can. 2303, § 1). Je-li klerik chudý, má ordinář z milosti a to nejvhodnějším způsobem se postarati o jeho výživu, by snad nemusil žebrati na újmu stavu duchovního (can. 2303, § 2). Deposice může býti vyřčena pouze v případech právem stanovených; trestem *latae sententiae* není (can. 2303, § 3).

11. Trvalé odnětí práva nositi roucho duchovní. Tak se může státi, když deponovaný klerik nejeví známek polepšení a zvláště, když přes napomenutí vyvolává stále pohoršení. Trvalé toto odnětí má vždy v zápětí pozbytí výsad stavu duchovního a zbavuje ordináře mravní závaznosti se starati o jeho výživu (can. 2304).

12. *Degradatio*, která znamená deposici, trvalé odnětí roucha duchovního a vrácení duchovního do stavu laického. Degradace může býti vyslovena pouze v případech v právu výslovně stanovených, anebo když deponovaný potrestaný již ztrátou oprávnění nositi roucho duchovní vyvolává pohoršení po celý rok (can. 2305, § 1, 2).

Degradace *latae sententiae* není. Degradace je *verbalis seu edictalis*, nastávají-li všechny právní následky ihned bez kterékoliv exekuce.

Degradace je *realis*, musejí-li býti zachovány obřady předepsané v Pontificale Romanum (can. 2305).

Mimo tresty zde uvedené zná Kodex (can. 2358) ještě trest vyloučení minoristy ze stavu klerikálního, dopustil-li se těžkého deliktu proti mravnosti (cizoložství; soulož s osobou svobodnou; nemravné doteky, řeči, spisy a pod.)

§ 166.

C. Ochranná trestní opatření a pokání.

I. Ochranná trestní opatření (*remedia poenalia*) mají účel zamazání pokračování v trestním jednání, odstraniti stav pohoršující, a tím napravit ohrožený řád (srovn. str. 397). Předpokládají provinění zjištěné. Proti nim je přípustná apelace nebo rekurs, podle toho, byla-li remedia uložena soudně nebo mimosoudně.

Kodex uvádí (can. 2306):

1. *monitio*, výstraha;
2. *correptio*, důtku;
3. *praeceptum*, trestní rozkaz;
4. *vigilantia*, dohlídku.

K č. 1. Výstraha se uděluje ordinářem buď osobně buď prostředníkem tomu, o kom se ví, že je blížek spáchání nějakého deliktu (na př. odstoupení k nějaké jiné náboženské společnosti) nebo kdo po provedeném řízení zůstává přece podezřelým z deliktu, ačkoli nemohl býti odsouzen (can. 2307).

K č. 2. Důtka se uděluje tak jako výstraha, ale tomu, jehož způsob života ještě vyvolává pohoršení neb otrávení mravního řádu a to podle zvláštních poměrův osobních a zločinných (can. 2308).

K č. 1. a 2. Výstrahy a důtky jednou nebo vícekrát udělené mohou býti buď veřejné, buď tajné. Veřejně se dějí buď před notářem

nebo dvěma svědky, buď dopisem (doporučeným) a v úředních spisech zapsaným. Při tajném udělení se činí záznam ve spisech, jež se uloží do tajného archivu kurie (can. 2309, § 1, 2, 5, 6).

Zvláštním druhem veřejné korepce je *correptio iudicialis*, o níž bylo jednáno shora na str. 380-1.

K č. 3. Příkaz trestní může býti jen vydán, když výstrahy a důtky vyšly na prázdno nebo nedá se nic očekávati od nich. Příkazem trestním se stanoví, co provinilec smí a čeho nesmí činiti a jaký trest ho stihne, neuposlechne-li příkazu (can. 2310; cf. can. 24). Bližšího Kodex neobsahuje, zejména ne co do formy udělení.

K č. 4. Postavení pod dozor se stanoví ordinářem, je-li případ provinění těžký a hlavně, je-li nebezpečí návratu do téhož zločinu, aniž lze přikročiti k obžalobě (can. 1946, § 2, n. 2, can. 1957). Prostředek tento slouží také k zostření trestu, zejména při opakování zločinu (can. 2311). Dozor se svěřuje děkanu nebo faráři nebo nějakému důvěrníku biskupovu.

II. Pokání *in foro externo* se ukládá, by provinilec buď se vyhnul trestu, buď dosáhl absoluce nebo dispense z něho. Pokání veřejné předpokládá provinění veřejně známé a řídí se hlavně podle osobních vlastností a poměrů provinilecových (can. 2312).

Ordinář může pokání spojit s *monitio* a *correptio* (can. 2313, § 2, 1933, § 4). Jako způsob pokání se uvádí hlavně: určité modlitby, pouť nějaká nebo jiné zbožné skutky, zvláštní půst, almužny na zbožné účely, několikadenní duchovní cvičení v klášteře nebo jiném příhodném domě (can. 2313, § 1).

ODDÍL TŘETÍ.

§ 167.

Jednotlivé delikty.

Kodex seskupil jednotlivé delikty do 9 tříd a stanoví pro ně zvláštní tresty. Pro naše účely stačí, seznámíme-li se s podstatou deliktů, k nimž již poukazováno bylo na příslušných místech výkladů.

Všeobecně sluší míti na paměti, že jde o delikt *mixti fori*, stíhá-li ho i světské právo (can. 1553, § 2; 1568; 1933, § 3; 2223, § 3, n. 3).

Rozdělení deliktů je toto:

I. *Delikty proti víře a jednotnosti církve*
(can. 2314—2319).

1. *Haeresis* (kacířství) se páchá tím, že pokřtěný sice vytrvá-
vaje při křesťanství *tordošijně* zapírá nebo v pochybnost bere kte-
rýkoli věroučný článek (*haereticus*, kacíř; can. 1325, § 2).

LPěti na zásadě označené pouze jako mylné, není kacířstvím;
může však po případě tvořiti skutkovou povahu deliktu *sui generis*
podle can. 2317.

2. *Apostasia a fide* je vědomé a veřejné odstoupení od kře-
stánské víry (*apostata*; can. 1325, § 2).

3. *Schisma* (rozkol) nastává, když pokřtěný odmítá podrobenost
papeži neb odepírá míti společenství s členy církve jí podrobenými
(*schismaticus*; can. 1325, § 2).

Tresty jsou stanoveny ve všech třech případech v can. 2314.

4. *Suspicio de haeresi* (podezření z kacířství) nastává, když kdo
a) úmyslně podporuje rozšíření kacířství neb udržuje společen-
ství *in divinis* s kacíři (can. 2316);

b) uzavírá manželství smluví (ačkoli je katolíkem) nekatolicko-
u výchovu svých dětí neb úmyslně dá pokřtiti své děti nekatolickými duchovními nebo dá je vychovati v nekatolickém nábo-
ženství (can. 2319, § 2);

c) zapověděným způsobem nakládá s hostií posvěcenou (can.
2320);

d) se odvolává od papeže ke sboru obecnému (can. 2332);

e) vytrvá přes rok v exkomunikaci (can. 2340, § 1);

f) simonisticky uděluje nebo přijímá svátosti (can. 2371).

Všichni podezřelí z kacířství mají býti napomenuti (can. 2307)
a nepolepší-li se do šesti měsícův, ačkoli byli již potrestáni pro
suspicio, jsou pokládáni za kacíře (can. 2315).

5. Urputné učení a obhajování článků zavržených apoštolským
stolcem neb obecným sborem, třebaž nebyly prohlášeny kacířskými
(can. 2317).

6. Vydávání veřejnosti přístupných knih a brožur napsaných
apostaty, kacíři nebo rozkolníky a obhajujících apostasii, kacířství
nebo rozkol; obhajování řečených spisů nebo spisů jmenovitě za-
kázaných *apoštolským listem*, jakož zadržování a vědomé čtení jich
bez povolení a konečně upravování a nakládání svatého písma,
poznámek a komentářů k nim, bez náležitého povolení (can. 2318).

7. Manželství smíšené uzavřené před nekatolickým duchovním
a svolení k nekatolickému pokřtění a vychovávání dětí (can. 2319,
srovn. číslo 4, *suspicio de haeresi*, případ pod lit. b).

II. *Delikty proti náboženství (contra religionem):*

1. Odcizení a zneuctění posvěcených hostií (can. 2320; srovn.
Suspicio de haeresi, lit. c).

2. Sloužení mše nepřislušným způsobem (can. 806, § 1, 808,
2321).

3. Sloužení mše a zpovídání, jakož i vykonávání kněžských
funkcí bez kněžského svěcení (can. 2322).

4. *Blasphemia* (rouhání), která je buď *blasphemia haereticalis*
(kvalifikované rouhání), odepírají-li se Bohu vlastnosti, které má,
nebo připisují-li se mu vlastnosti, kterých nemůže míti; buď *blasphemia simplex*, kterékoli jinaké zneuctívání Boha. Sem patří též zneuctívání Panny Marie, svatých a posvátných věcí (can. 2323).

5. *Periurium* t. j. křivá přísaha a rušení přísahy. Tresty jsou
různé podle toho, stalo-li se *periurium* mimo církevní soud (can.
2323) nebo před církevním soudem (can. 1743, § 3; 1755, § 3).

Úmyslnost nebo nedbalost při *periuriu* má vliv na vyměření
trestu (can. 2199 nsl.) Svádění k *periuriu* se tresce podle zásad
o konkurenci zločinů (can. 2209, § 3).

6. Kterékoli zneužívání mešních stipendií (can. 2324, 827, 828,
840, § 1).

7. *Superstitio* (pověra ve všech formách, jako na př. *divinatio*
(odkrývání tajemných věcí s pomocí zlého ducha), *vana observantia*
(na př. amulety), *sortilegium* (věštění), spiritism, magie (vyvolávání
účinků nadpřirozených s pomocí ďáblou; děje-li se tak na škodu
určité osoby, mluví se o *maleficium* a *veneficium*, kouzlech a čárech,
can. 2325).

8. *Sacrilegium* (svatokrádež, can. 2325) jako

a) *sacrilegium personale* (na př. reální injurie proti klerikovi
nemravné jednání majoristy nebo toho, kdo vykonal v řádu jedno-
duchý nebo slavný slib čistoty);

b) *Sacrilegium locale*, porušení kteréhokoli místa posvátného
jednáním zneuctujícím; porušení kostela a hřbitova zvláště se vytyká
v can. 2329, cf. 1173.

c) *Sacrilegium reale*, zneuctění věcí posvátných (svátostí, ka-
liča, obchodování pravými ostatky cf. 1289, § 1).

9. Obchodování s nepravými ostatky (can. 2326).

10. Kramaření s odpustky (can. 2327.)

11. Prznění mrtvol a porušování hrobů (can. 2328).

III. Delikty proti církevní moci úřední, církevním osobám a věcem.

1. Proti církevní úřední moci:

a) Delikty páchané u příležitosti volby papežské se posuzují výhradně podle konstituce Pia X. „Vacante sede apostolica“; jsou vyčteny v n. 37, 48, 49, 50, 51, 52, 79, 80, 81, 82, 88.

b) Odpírání poslušnosti papeži nebo příslušnému ordináři, pokud vydávají nařízení v mezích kanonických (can. 2331, § 1).

c) Spiknutí a podněcování proti autoritě papeže, jeho legáta nebo příslušného ordináře (can. 2331, § 2).

d) Apelace od papeže k obecnému sboru (can. 2332, cf. 2315 a shora I. 4, d. (*suspicio de haeresi*)).

e) Jakékoliv omezování publikace nařízení apoštolského stolce nebo jeho legátů, což míří hlavně proti *placetum regium* (can. 2333).

f) Porušování církevní svobody vydáváním nařízení proti ní čelících nebo snahou zameziti výkon církevní jurisdikce pomocí světské moci (can. 2334, 2336, § 1), což namířeno proti *recursus ab abusu*.

g) Příslušnost k svobodným zednářům nebo sdružením pracujícím za podobnými cíly (can. 2335, 2336, § 1). Klerikové a řeholníci takto se prohřešující mají býti udáni u Officia (can. 2336, § 2).

h) Odpor faráře podniknutý proti výkonu církevní jurisdikce za pomoci přířazených (can. 2337, § 1) a odpor kněze proti příchodu faráře neb ekonoma řádně jmenovaného (can. 2337, § 2).

i) Neoprávněná absoluce od exkomunikace latae sententiae papeži zvláště rezervované (can. 2338, § 1).

j) Opovrhování papežskými a biskupskými trestními nálezy a to podporováním excommunicati vitandi v deliktu, pro který byl potrestán, nebo *communicatione in divinis*, jež mu duchovní vědomě a dobrovolně poskytuje, nebo vůbec mařením účinků církevních censur (can. 2338, § 2, 3).

k) Vynucení a připuštění církevního pohřbu proti církevnímu předpisu v can. 1240, § 1; 2339.

l) Vědomé porušení privilegia fori (can. 2341) osobami soukromými. Vydávání světských zákonů proti privilegiu fori je trestné podle can. 2334, n. 1. Činnost světských soudců řídicích se pouze

podle státních zákonův a předpisů posuzuje se kanonicky podle can. 2205.

m) Porušení „papežské“ klausury mužských a ženských klášterů se sliby slavnými (can. 2342, u srovn. s can. 603, § 1, 604, § 3).

2. Proti církevním osobám.

a) Násilné ruky vztazení na papeže, na kardinála nebo legáta papežského, na církevní vyšší hodnostáře, na kleriky a řeholníky (reální injurie).

b) Verbální injurie, přímo nebo nepřímou činěná papeži, kardinálům, legátům, kongregacím, papežským soudům a jich vyšším oficiálům a vlastním ordinářům, jakož i veřejné štvání proti jich úředním jednáním. Legitimována k podání žaloby jest uražená osoba nebo korporace; ale církevní představený může žalobu vznést i z úřední povinnosti (can. 1938, § 2) a vynutiti censurami nebo jinakými tresty zadostiučinění vzhledem k nastalému pohoršení (can. 2344).

3. Proti církevním věcem.

a) Porušení majetku a práv římské církve (*ecclesia romana*), čímž míněny papežské paláce s příslušným inventářem, pak právo vysílati a přijímati vyslance, exteritorialita a nedotknutelnost papežova (can. 2345).

b) Zpronevření církevního majetku (*bona ecclesiastica*) nebo jeho důchodův a plodů (can. 2346).

c) Neoprávněné zcizení církevního majetku (can. 2347).

d) Zadržování odkazův a darování *ad pias causas* (can. 2348)

e) Odpírání církevních dávek (can. 2349, cf. can. 463, § 1, 1507).

IV. Delikty proti životu, svobodě, vlastnictví, cti a dobrým mravům.

1. Proti životu:

a) Úmyslné vyhnání plodu z lůna mateřského (*procuratio abortus*) kýmkoli (can. 2350, § 1).

b) Samovražda (can. 2350, § 2).

c) Pokus samovraždy (can. 2350, § 2).

d) Souboj; zločin je spáchán již výzvou, resp. přijetím výzvy beze zření k výkonu, a kterýmkoliv účastenstvím poskytnutým přímo nebo nepřímou; tudíž také povolením nebo nezabráněním, ač bylo možné, a osobní účastí schvalující souboj; i studentské mensury sem spadají (can. 2351).

2. *Proti svobodě:*

a) Donucení ke vstoupení do stavu duchovního nebo řeholního (s kterýmikoli sliby) (can. 2352).

b) Únos ženy proti její vůli za účelem manželství nebo smilství a únos nezletilé ženy (mezi 12. a 21. rokem), k tomu sice svolující, ale bez vědomí nebo proti vůli rodičů nebo poručníků (can. 2353).

3. *Delikty smíšené, spáchané laikem* a soudem světským potrestané: vražda, únos nezletilcův obojího pohlaví, otrokářství a obchod s děvčaty, lichva, loupež, krádež věci *velmi cenné*, zhárství, těžké a zlomyslné poškození věci, těžké zmrzačení a poškození na těle, surové násilí (can. 2354, § 1).

Je-li *klerik* vinným některého z uvedených deliktů, má být potrestán církevním soudem. Vrah budiž degradován, čímž pozbývá privilegia cleri (can. 2354, § 2).

4. *Delikty proti cti.*

Urážka, spáchaná slovem, písmem, obrazem a pod. a klevety, snižující čest.

Vyžaduje se, by provinilec byl si vědom jednání urážejícího, aby osoba tím poškozená nebo třetí osoba o tom se dověděla. Důkaz pravdy neosvobozuje od viny, je-li forma tvrzení urážející (can. 2355, cf. 1618, 1938).

5. *Delikty proti mravnosti:*

a) bigamie vědomě uzavřená, t. j. že alespoň jedna strana byla vázána manželstvím církevně platným; strana svobodná je tenkrát vinnou, věděla-li o tomto závazku (can. 2356).

b) Případné odsouzení *laika* světským soudem pro delikty proti mravopočestnosti, kanonicky zvané kvalifikovanými: delikty proti mravnosti, spáchané s nezletilými pod 16. rokem, *stuprum*, t. j. tělesné obcování s pannou; *stuprum violentum*, násilné smilství na ženě posud bezúhonné; *sodomia*, t. j. nepřirozené ukojení pudu pohlavního s osobami téhož rodu nebo se zvířaty (*bestialitas*); *incestus*, krvesmilství nebo zprznění, tělesné obcování s příbuznými nebo sešvagřenými, jimž vadí překážka z příbuzenství nebo švagrovství; *lenocinium*, kuplířství; a pak všechny ostatní delikty proti mravopočestnosti, potrestané soudem světským (can. 2357, § 1, 2).

c) Veřejně známé cizoložství a veřejně známý konkubinát (can. 2197, n. 1, 2357, § 2).

d) Kterékoli delikty proti mravnosti spáchané minoristou (can. 2358) a majoristou (can. 2359); tresty uložené na konkubinát majoristy předpokládají předchozí napomenutí.

V. *Crimen falsi.*

1. Padělání listů, dekretův a reskriptův apoštolského stolce nebo vědomé užívání takových padělků (can. 2360, § 1, 2).

2. Vylákání papežských nebo biskupských reskriptů subreptione neb obreptione (can. 2361). Potrestání je přenecháno volnému uvážení ordináře.

3. Zhotovení nepravých listin církevního rázu a falšování pravých, jakož i vědomé užívání listin falšovaných (can. 2362). Je-li s tím spojeno zneužití moci úřední, nutno se řídití can. 2406.

4. Křivé obviňování zpovědníka pro *sollicitatio ad turpia* u biskupa neb u kongregace Officii (can. 2363).

VI. *Delikty páchané u příležitosti udělování a přijímání svátostí, zejména svěcení.*

1. Udělování a přijímání svátostí osobami k tomu neoprávněnými (can. 985, n. 7; can. 2364—2367, 2370, 2372—2374).

2. *Sollicitatio ad turpia*, svádí-li zpovědník zpovídajícího se k nemravnostem, ať dojde výsledku čili nic (can. 2368, § 1). Sváděný má povinnost učiniti o tom oznámení místnímu ordináři nebo kongregaci Officii do měsíce ode dne, kdy se dověděl o této povinnosti, jinak je sám trestný (can. 2368, § 2).

3. Porušení zpovědního tajemství (can. 2369).

4. Uzavření manželství smíšeného bez dispense (can. 2375).

Dodatek. O simonii (svatokupectví).

Simonie se nevyskytuje pouze při udělování a přijímání svátostí, nýbrž se vyskytuje i jinak, ale mluvíme zde o ní, ježto je při vytčené příležitosti proviněním nejtěžším.

Simonie se dělí na *simonia iuris divini* a *simonia iuris ecclesiastici* (can. 727, § 1, 2).

Simonia iuris divini je vědomá výměna duchovní věci nebo věci světské spojené s věcí duchovní za věc světskou, při čemž již samo nakládání s věcí posvátnou je *svou povahou (lege naturali sive divina)* špatné.

Při tom nerozhoduje, jakou povahu má výměna po rozumu práva civilního. Věcmi duchovními jsou na př. svátosti, výkony moci jurisdikční, konsekrace, odpustky. Věcí spojenou je na př. církevní beneficium. Vyměněná věc světská může býtí buď *munus*

a manu (peníze, hodnoty peněžní), *munus a lingua* (přízeň, protekce), *munus ab obsequio* (služby).

Simonia iuris humani je výměna věci duchovní za jinou nebo věci světské spojené s věcí duchovní za jinou téže povahy, nebo věci světské za světskou, je-li to církevně zvláště zakázáno pro nebezpečí neúcty k věci duchovní (na př. výměna beneficí o vlastní újmě, soukromé narovnání o beneficiích sporných, resignatio beneficii in favorem tertii).

Simonie předpokládá smlouvu; lhotejno je, zůstane-li jen při úmluvě (s. *conventionalis*), nebo byla-li smlouva splněna (s. *realis*) (can. 728). Simonii tudíž není plnění nějaké věci bez předchozí smlouvy, ani ne simonistický úmysl bez uskutečnění (s. *mentalis*). Smlouva může být učiněna výslovně nebo mlčky (can. 728).

O *simonia confidentialis* se mluví, když kdo zaopatřuje jinému beneficium jakýmkoli způsobem, ale s podmínkou, že nabyvatel se ho zase brzy na prospěch určité osoby zřekne, nebo za to bude plnit platy nebo poskytovat nějaké výhody.

O simonii nelze mluvit, dává-li se věc světská u příležitosti duchovního výkonu z důvodu uznaného církevními předpisy nebo církevním obyčejem (štolné); simonií není prodej věci konsekrované, nezvyšuje-li se cena vzhledem ke konsekraci (can. 730).

Kontrakt simonický je neplatný; provedena-li provise církevních úřadův a beneficí simonicky, je neplatná, i tenkrát, byla-li simonie spáchána třetí osobou, třebaš bez vědomí toho, jemuž provise svědčí. V případě intervence třetí osoby není to simonie, děje-li se tak na škodu obdařeného beneficiem, nebo když tento sám odporoval intervenci (can. 729, odst. 1). Věc simonicky obdržená má se ještě před soudcovským rozsudkem vrátiti a má nastati složení z beneficí a oficií simonicky nabytých, a simonický jich nabyvatel nemá nároků na důchody. Nabyt-li jich snad bona fide, rozhoduje soudce neb ordinář podle svého úsudku o tom, lze-li mu je zcela nebo částečně ponechati (can. 729, n. 1, 2). Srovn. can. 185; 1441; 1446; 1465, § 2; 2371; 2392.

VII. Delikty proti zvláštním povinnostem stavu duchovního a řeholního.

1. Nekonání zkoušek předepsaných v can. 130 (srovn. str. 58, vydání 2. t. Základů; can. 2376).

2. Neúčastenství na pastorálních konferencích (can. 131, § 1, srovn. str. 58 vydání 2. t. Základů; can. 2377).

3. Nešetření liturgických předpisů se strany majoristů (can. 2378).

4. Zanedbávání duchovního kroje a tonsury (can. 136; 139; 141; 142; 188, n. 7; 949; 2379).

5. Nedovolené obchodování (can. 142; 2380).

6. Zanedbávání sídelní povinnosti (can. 2381; 2168—2175).

7. Zanedbávání správy duší se strany faráře (can. 2382, can. 2182—2185).

8. Nedbalé vedení farních knih (can. 2383).

9. Zanedbání povinností kanovníka theologa a poenitenciáře (can. 2384).

10. *Apostata a religione* (can. 2385) a *religiosus fugitivus* (can. 2385; srovn. can. 644—646 a interpr. komisi z 2., resp. 3. června 1918, A. A. S. X, str. 347).

11. Úskokem provedená profese řeholníková (can. 2387).

12. Porušení předpisův o společném životě řeholním (can. 2389).

13. Uzavření manželství majoristou a minoristou i řeholníkem (can. 2388; cf. can. 132; 188, n. 5; 592; 1072; 1073).

VIII. Delikty při udělování, přijímání a zřeknutí církevních úřadův a beneficí.

1. Porušení svobody církevních voleb (can. 2390).

2. Volba, presentace, nominace osob nezpůsobilých a nedodržení podstatných volebních předpisů (can. 2391).

3. *Simonia conventionalis a realis* (can. 2392); srovn. shora str. 420.

4. Neoprávněné udělení úřadů se strany těch, kdož mají právo voliti, presentovati nebo nominovati (can. 2393).

5. Neoprávněné uchopení držení církevních oficií a beneficí (can. 2394).

6. Přijetí úřadu neuprázdněného (can. 2395).

7. Kumulace úřadů (can. 2396; cf. can. 156; 1439).

8. Nevykonání přísahy kardinálské (can. 2397; cf. can. 234).

9. Nepřijetí biskupského svěcení (can. 2398; cf. can. 333).

10. Samovolné vzdání úřadu církevního se strany majoristy (can. 2399).

11. Resignace do rukou laických (can. 2400).

12. Nevydání úřadu upřeného (can. 2401).

13. Nepřijatá benedikce opatem nebo prelátem *nullius* (can. 2402; cf. can. 322, § 2).

14. Nevykonání *professionis fidei* (can. 2403; cf. can. 1406).

IX. *Delikty páchané zneužitím moci církevní neb úřadu církevního.*

1. *Abusus potestatis ecclesiasticae* (can. 2404). Srovn. zákon z 12. srpna 1921 č. 309 sb. z. a n. proti útisku, zejména §§ 1—3.
2. Odstranění a falšování úředních listin biskupské kurie (can. 2405).
3. Odstranění, falšování a nevydání církevních listin (can. 2406).
4. Podplácení za účelem nesprávného konání neb opomenutí církevních povinností (can. 2407).
5. Neoprávněné vymahání církevních poplatků (can. 2408, 1507).
6. Neoprávněné vydání *litterarum dimissoriarum* se strany kapitulního vikáře (can. 2409; 958, § 1. n. 3).
7. Nezachování předpisův o příslušnosti při svěcení klášterními přednosty (can. 2410; can. 965—967).
8. Nezachování předpisův o přijímání novicův a o připuštění jich k profesi (can. 2411; 542; 544; 571, § 2).
9. Provinění klášterních přednostek při nakládání s věnem řeholnic a nezpravení biskupa o noviciátu nebo profesi řeholních kandidátek (can. 2412; 549; 551; 552).
10. Maření účelu visitace klášterů ženských i mužských (can. 2413).
11. Omezování ve výběru zvláštního zpovědníka v kláštorech ženských (can. 2414; srovn. can. 521, § 3; 522; 523).

ODDĚLENÍ ŠESTÉ.

Poměr církve ke státu.

§ 168.

Stanovisko církve ke státu a k jinověrcům.

I. Seznali jsme v předchozích odděleních celý systém kanonického práva kodexového. Nový zákoník neobsahuje však *systematického* vylíčení poměru církve k státu. Důvody toho jsou různé: zákoník upravuje pouze církevní poměry vnitřní, ježto tyto se dají podle církevního názoru výlučně upravití obecnými zákony církevními; přímá souhrnná úprava poměru ke státu byla by bývala nediplomatickou, neboť by snad byla vyvolala tu i tam odpor státní moci, který by po případě znemožnil publikaci nového zákoníku; úprava taková by byla však také příliš znatelně ukazovala, že neodpovídá skutečným poměrům v mnohých státech.

II. Ale přes to musí se doznati, že poměr církve ke státu je zachycen v hlavních rysech i v novém zákoníku, ovšem rozptýleně na různých místech jeho. Mnohá ustanovení jsou jasným odleskem zásadního stanoviska církvi zaujímaného, při čemž ovšem nesmíme přehlédnouti, že mlčení zákoníku je mnohdy výmluvnější než zevní litera jeho.

Zákoník nemluví nikde sice zřejmě o nadvládě církve nad státem (*potestas directa*), ani ne o *potestas indirecta*, která se osvědčuje církvi prý tenkrát jen, když státní věci se dotýkají duševního blaha křesťanův; ani nemluví o *potestas directiva*, která připisuje církvi právo, býti strážcem svědomí vladařův a lidu a vydávati poučení věřícím, jak nutno se zachovati, když státní zákony odporují zákonům božským a církevním (kterážto theorie byla ostatně odmítnuta kardinálem státním sekretářem Merry del Val r. 1913).

Zákoník nemluví zřejmě ani o koordinaci moci církevní a státní, ale z mnoha jeho ustanovení plyne jasně, že vychází od jsoucnosti dvou mocí vedle sebe, moci církevní a státní, neboť často akcentuje nezávislost církve na státu.

Hned publikační bula Kodexu „*Providentissima mater ecclesia*“ v úvodu vytýká, že církev byla svým zakladatelem obdařena všemi znaky, které přísluší každé dokonalé společnosti, sledující svými vlastními prostředky své vlastní cíle. (Srovn. § 19 těchto Základů.) Stanovisko toto připomíná 19. thesi Syllabu Pia IX. a encykliky Lva XIII. „*Diuturnum illud*“ z r. 1881 a „*Immortale Dei*“ z r. 1885, odmítá tudíž mlčky učení, že státu přísluší neomezené právo, proto, že je původem a pramenem všechněch oprávnění (these 39. Syllabu Piova). Podle toho je Kodex ovládnán názorem, že církev a stát jsou dvě mocnosti, samostatně vedle sebe působící (*distinctio*), sledující dva různé cíle navzájem se nevyklučující, takže vedle sebe mohou klidně žít (*unio*), při čemž ovšem zásady práva božského a přirozeného nesmějí státem býti porušovány. Nastanou-li přece spory z toho, že vláda církve a státu se osvědčuje vůči týmž subjektům, tam jako věřícím, tu jako občanům, mohou úmluvami býti odklizeny, pročež can. 3. Kodexu zachovává v platnosti všechny konkordáty před ním ještě platné a Benedikt XV. opětně na význam konkordátů poukázal: 13. června 1921 (Acta Ap. S. XIII. 283) a 21. listopadu 1921 (tamže, 521 nsl.).

III. Velmi často vytýká Kodex nezávislost církve na ustanoveních státních; seznali jsme to v předchozím líčení, i stačí, když nyní je v hlavních rysech zopakujeme.

Církev a stolec apoštolský mají povahu právnické osoby podle samého ustanovení božského (can. 100, § 1); církev má právo a povinnost hlásiti všude učení evangelické (can. 1322, § 2), čemuž odpovídá povinnost přijímati a zachovávatí je, což v této všeobecnosti čelí proti zásadě svobody svědomí a svobody kultu, dnes všeobecně uznávané; církev má moc vládní nad svými příslušníky (can. 196), pročež ustanovuje samostatně své služebníky (can. 109, 1352) a má samostatnou moc soudní (1553, § 1), zejména ve věcech manželských (can. 1960); trestá provinilce sobě podřízené samostatně tresty duchovními i světskými (can. 2214, § 1); má právo zdaňovati své příslušníky k církevním účelům (can. 1496) a nabývatí, držeti a spravovati majetek (can. 1495, § 1; c. 2345 a nsl.); místa posvátná jsou vyňata z moci světské (can. 1160).

Papež, jako nejvyšší jurisdikcionář církve vykonává své právo podle ustanovení božského, jakmile byl přijal volbu volně vyko-

návanou (can. 160, 219) i nemůže býti nikým souzen (can. 1556); má právo kamkoli vysílati své legáty (can. 265).

Samostatnost moci církevní a světské velmi jasně vysvítá z can. 2198, který stanoví výhradnost soudů církevních při porušení zákonů ryze církevních a výhradnost soudů světských, jde-li o porušení zákonů ryze světských, ovšem zde za zachovávání privilegií *fori* (can. 120), a pak stanoví společnou příslušnost (*mixtum forum*) při přečinech proti zákonům společným, kde má pak rozhodovati předstížení.

Ano dokonce se vytýká nadřízenost soudnictví církevního, neboť *brachium saeculare* může býti voláno na pomoc, kdykoli církevní vrchnost uzná to za vhodné při deliktech ryze církevních (can. 2198). Tato nadřízenost církevní se uplatňuje i tresty církevními stanovenými na osvědčování *placeti regii* (can. 2333) a *recursus ab abusu* (can. 2334, bod 2., 2336, § 1), jakož na porušování církevní svobody vydáváním nařízení proti ní čelících (can. 2334, bod 1).

IV. Kde Kodex zvláště vytýká nezávislost církevních oprávnění na moci světské, tam jde o věci, při nichž církev nehodlá odstoupiti od stanoviska zaujatého, tam platí vůči státu zásada: *Noli me tangere*. S hlediska politického je nám to jistotou, že každé zasahování státního zákonodárství vyvolá tuhý odpor církve a tudíž politických stran, hájících církevního stanoviska.

Ale mimo oprávnění, s hlediska církevního nedotknutelná, pojednává Kodex ještě o církevních právech, řekli bychom, *gradus minoris*, při nichž neakcentuje církevní nezávislost tak důtklivě, jak shora bylo udáno. V praxi to pravidelně znamená, že opačná ustanovení státní nevyvolávají tak zásadního boje, jako při oprávněních *gradus maioris*.

Příkladem uvádíme: *Privilegium fori* (can. 120) se vytýká s výslovným dodatkem „*nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit*“. *Privilegium immunitatis* (can. 121) málokde již provedené, drží se sice theoreticky, ale když u nás na př. bylo dřívější osvobození duchovenstva od služby vojenské odstraněno novým branným zákonem, oficiální církev ani zvláště neprotestovala. Podobně se to má s privilegiem *competentiae* (can. 122).

V oboru práva manželského sice se zdůrazňuje zásada, že manželství osob křtěných se řídí jak právem božským, tak právem církevním, ale výslovně se uznává příslušnost státní co do civilních následků manželství (can. 1016, 1961).

Ano výlučná příslušnost církevní se uznává nyní vlastně jen co do oboru církevního a neupírá se již zásadně státu právo, by

upravoval manželství pro obor svůj, neboť jinak by nebyl srozumitelný can. 1059 a 1080, uznávající *impedimentum cognationis legalis* v rozsahu světského ustanovení, ani can. 1063, § 2, který dovoluje při smíšených manželstvích dokonce i sňatek před akatolickým státním funkcionářem, velí-li tak ovšem světský zákon, aby snoubenci měli účastenství v právních následcích civilních.

Stanovisko církevní co do hřbitovů je vyličeeno v § 128, B těchto Základů, co do škol v § 133 (srovn. Benedikt XV. r. 1921, Acta Ap. S. XIII, 529 nsl.), co do censury knih v § 134.

Otázky sociální se pokládají za věc lásky a spravedlnosti, nikoli za věc moci (Benedikt XV. 22. června 1920, Acta Ap. S. XII, 292 nsl.).

V. I přátelské uznávání moci světské se zračí v některých ustanoveních kodexových, na př. v can. 338, § 2, kde nepřítomnost biskupů v sídle biskupském pro účastenství na světských povinnostech, spojených s jich úřadem, se nezapočítává do jejich zákonné dovolené; v can. 1263, § 1 se uznává světským hodnostářům zvláštní oddělené místo v kostele; v can. 1557, § 1, n. 1 se vyhrazuje papeži soudnictví nad vladaři, jich dětmi a čekateli na nástupnictví ve vládě; v can. 1755, § 2, n. 1 jsou světské úřední osoby osvobozeny od povinnosti vypovídati jako svědci v církevním procesu, jde-li o zachování úředního tajemství; v can. 2335 a 2336 se trestají členové sdružení podněcujících proti zákonité moci světské a v can. 1399, č. 8 se zapovídají spisy nepřátelské státu.

VI. Zmínili jsme se, že Kodex uznává nadále konkordáty i sluší se zmíniti o povaze jich.

Konkordáty jsou ujednání mezi státem a církví o věcech společných (*concordatum, capitula concordata, conventio*, tak Kodex). Obsah konkordátů je různý; starší upravovaly pravidelně jen určité sporné body, novější celý komplex jich. Církev je při nich zastoupena papežem jako hlavou církve, stát je zastoupen svým zákoným reprezentantem. Forma konkordátů není přesně stanovena. Úmluvy mezi zemskou vládou a biskupem nepočítají se ke konkordátům v přesném slova rozumu.

Při rozluce státu a církve není konkordát možný, ježto nutně předpokládá jednotu mezi státem a církví.

Za této jednoty vyskytují se tři theorie o konkordátech, odpovídající třem základním typům tohoto spojení; jsou to tudíž theorie ovládané *směry církevněpolitickými*:

a) *Theorie privilejová* (theorie kurialistů, pseudoregalistů nebo kryptokurialistů), odpovídající systému hierokratickému, podle níž jsou církevní ústupky odvolatelné výsady církevní, kdežto stát se pokládá vázaným uzavřenou smlouvou.

b) *Theorie legální* čili theorie regalistů, svědčící systému superiority státu nad církví, podle níž jsou konkordáty státní zákony přes formu smluvní.

c) *Theorie smluvní* při koordinaci státu a církve vidí v konkordátech buď:

α) smlouvy mezinárodního rázu (theorie internationalistů), při čemž se uznává suverenita papežská i bez církevního státu;

β) zvláštní veřejnoprávní smlouvy obdobné smlouvám mezinárodním (theorie quasiinternationalistů), kteréžto smlouvy však postrádají možnosti býti vynuceny mezinárodními donucovacími prostředky, zejména válkou, a to vzhledem k papeži jako hlavě církve.

Vycházíme-li však s *hlediska právníckého*, nutno pokládati konkordát za smlouvu a zákon. Smlouva odpovídá poměru *nositelů* moci státní a církevní, kdežto zákon odpovídá poměru *moci* státní a církevní vůči příslušníkům státním a církevním.

Smluvní povaze odpovídá vůle kontrahentů slavnostně osvědčená, zachovávání formy mezinárodních ujednání a staletá praxe. Ale smlouva se uzavírá pouze mezi representanty moci státní a církevní. Ze smlouvy plyne povinnost splnění ujednání, což je pouze možné zákonem, tu státním, tam církevním. Forma zákona se řídí podle platného práva státního a církevního. Konkordát uzákoněný může pozbyti své platnosti jen výpovědí smlouvy a odvoláním zákona; způsob to, který byl zachován při publikaci a zrušení rakouského konkordátu z r. 1855.

Od konkordátů sluší různiti *buly cirkumskripční*, kterýžto výraz pochází od *circumscribere fines dioecesium*, ohraničení diecézních obvodů. Buly tyto se vydávají po předechozích ujednáních mezi státem a církví, ale ne na základě jich, a také ne ve formě smluvní; předechozí ujednávání mají pouze ráz přípravných prací, podnikaných proto, by se zjistilo, co má býti obsahem církevního výnosu, aby mohl býti i státně uznán. Publikace není provedením smlouvy a také se nepřijímají smluvní závazky. Příkladem takových bul je bula „De salute animarum“ z r. 1821 pro staré území pruské monarchie.

Konkordáty jsou nyní nejlíp sebrány v díle: Angelo *Mercati* *Raccolta di concordati*, v Římě 1919.

VII. V této souvislosti zmiňujeme se také o *oměru církve k jinověrcům*, a to proto, že státní předpisy kultové upravující poměr k církvi nejsou vždycky omezeny jen na určitou církev, nýbrž mají ráz všeobecný, zahrnují tudíž mnohdy (po rozumu církve katolické) jak věřící, tak i nevěřící.

Kodex nemá ani o jinověrcích souvislých ustanovení, nýbrž mluví o nich promiscue, a to způsobem zdrželivým u porovnání k dřívějším výrokům. Kde jurisdikce církevní nemůže být vykonávána, tam si Kodex ukládá mlčení.

Jinověrci jsou buď A) nevěřící, resp. nekřesťané (*infideles*), kteří nikdy nenáleželi k církvi křesťanské a B) nekatolíci křesťanští.

K lit. A. Církev nepřipisuje si žádné pravomoci nad nekřesťany, při čemž Kodex nečiní již zásadního rozdílu mezi židy a ostatními nekřesťany. Ovšem vychází i Kodex se známého stanoviska církevního, že každý, tudíž i nekřesťané jsou vázáni zákony přirozenými a právem božským, se stanoviska, kterého ovšem nekřesťané nikterakž neuznávají.

Shora seznali jsme již některá jednotlivá ustanovení kodexová, jednájící o nekřesťanech, z kterých zde některá zvláště připomínáme:

a) křest dětí rodičů nekřesťanských, can. 750, viz str. 33 těchto Základů (2. vydání).

b) Vyloučení z církevního pohřbu (can. 1172, § 1, n. 4; 1175; 1207, 1239, § 1; 2329; viz str. 286, 290).

c) Nemožnost nabýti patronátu ani způsobem derivativním (can. 1453, § 1, 3; srovn. str. 156, 157 těchto Základů, 2. vyd.).

d) *Impedimentum cultus disparitatis* can. 1070, viz str. 225, 226 t. Z. 2. vyd.

e) *Privilegium Paulinum*, can. 1120 nsl.; srovn. str. 266 nsl. t. Z. 2. vyd.

Jako zvláštnost vytykáme, že *infideles* jsou připouštěni jako svědci i ve věcech beatifikačních a kanonisačních (*in causis sanctorum*, can. 2027, § 1).

Postavení církve vůči nevěřícím je celkem mírnější nežli vůči nekatolíkům, poněvadž nekatolíci jsou podle názorů církevních zpurnější, neboť znajíce křesťanství opovrhují přece katolictvím.

K lit. B. Nekatolíci se různí na *acatholici nati*, kteří nikdy katolíky nebyli, jsouce zrozeni od nekatolických rodičů (na př. staré rodiny evangelické nebo řeckovýchodní) a *acatholici facti*, kteří sice jednou katolíky byli, ale úmyslně od církve se odloučili (na př. nynější dospělí českoslovenští katolíci); oni formálně se

neprovinili, tito ovšem ano; proto se přihlíží k oněm (nati) shovívavěji, nežli k těmto (facti).

Pro přehled shrnujeme některá ustanovení o nekatolících:

Milosti a dispense papežské udělené nekatolíkům jsou platny (can. 36, § 2). Nekatolíci nemají účastenství na svátostech (can. 731, § 2), ale křest nekatolický se uznává jako soukromý (can. 737, § 2; 742, 759, 760). Ostatní srovn. § 20 těchto Zákl.

Kdo mimo nejvyšší nouzi dál se pokřtí od nekatolíka, jest *irregularis ex delicto* (can. 985, n. 2).

Nekatolíci však nemohou být kmotry při katolickém křtu a biřmování (can. 765, n. 2, 795 n. 2).

Kdo se obrátil z nekatolictví (jako *acatholicus factus*) na katolicism, je pod neplatností vyloučen z řeholního noviciátu (can. 542, č. 1, cf. 2411) a z *associationes fidelium* (can. 693, § 1). Katolíci synové rodičů nekatolických jsou simpliciter impediti od svěcení, pokud tito vytrvají při bludu (can. 987, n. 1).

O impedimentum mixtae religionis (can. 1060 nsl.) a *imp. abiectio catholicae fidei* (can. 1065) srovn. str. 239 a nsl. těchto Základů, 2. vyd. a o formě sňatku nekatolíků (can. 1099, § 2) srovn. str. 260 ibidem.

Benedikce „*ad obtinendum fidei lumen vel, una cum illo, corporis sanitatem*“ a pak exorcismy lze udělovati i nekatolíkům (can. 1149, 1152). Nekatolíci nemají účastenství při církevních volbách (can. 167, § 1, n. 4), nemohou nabývati odpustků (can. 925, § 1, 2262, § 1) ani ne svatých ostatků (can. 1289, § 1).

Péče o nekatolíky je svěřena ordinářům místním a farářům, kdežto misie jsou podrobeny papeži a propagandě (can. 1350). Nekatolíci jsou vyloučeni z katolického pohřbu (can. 1240, § 1. n. 1). Mohou ovšem výjimečně a z nouze být připuštěni k úřadu prokurátora a advokáta (can. 1657, § 1).

Nekatolík může být přítomen při bohoslužbě, zejména při kázání, ale nemá aktivní *communicatio in sacris*, v které mu musí být zabráněno, byl-li exkomunikován rozsudkem deklaračním neb odsuzujícím nebo byl-li jinak notoricky exkomunikován (can. 2259, § 1, 2). Mše je zapověděna v kostelích heretiků nebo schismaticů, i když byly kdysi řádně konsekrovány nebo benedikovány (can. 823, § 1), čímž je *společné* (nedělené) užívání kostelův a modliteben (*simultaneum*) zakázáno. Za živé nekatolíky lze soukromě konati modlitby i sloužití mši, za exkomunikovaného vitanda ovšem jen, aby se obrátil (can. 2262, § 2, n. 1, 2). Katolíci mají ve všem se

vyhnouti bludům nekatolickým (can. 1324), zejména pravidelně se zapovídá, by děti nenavštěvovaly škol nekatolických, bezkonfesních a smíšených (can. 1374, str. 303 těchto Základů).

Účastenství při spolcích nekatolických je zapověděno (can. 684); katolíci nemají míti bez církevního povolení disputací s jinověrci, zejména ne veřejných (can. 1325, § 3). Aktivní účastenství na bohoslužbách nekatolíků se zapovídá, pasivné účastenství někdy se trpí (can. 1258, § 1, 2, srovn. str. 293 t. Z.).

Zapověděny jsou knihy všechněch nekatolíků, které ex professo jednájí o náboženství, leda, je-li jisto, že neobsahují ničeho proti víře katolické (can. 1399 n. 4.; ostatně viz § 134 těchto Základů). Tresty pro nekatolíky *facti* obsahuje can. 2314 a nsl., kdežto acatholici *nati* jsou prostě exkomunikováni jako *tolerati* (can. 2258, § 1 a can. nsl.).

§ 169.

Povšechné stanovisko Československé republiky k náboženským společnostem.

I. Článek 2. zákona z 28. října 1918, č. 11 sb. z. a n. ponechal prozatím v platnosti veškeré posavadní zemské a říšské zákony a nařízení. Převzali jsme tudíž poměr mezi státem a církví, jaký byl dříve v Rakousku a v Uhersku. Ovšem nastaly později změny především formální, ale i některé věcné. Zákon z 29. února 1920, č. 121. sb. z. a n. zavedl ústavní listinu Československé republiky platnou v celém území jejím; článek IX. odstranil všechna ustanovení, která odporují ústavní listině a republikánské formě státu, dále všechny dřívější ústavní zákony, i když by jednotlivá jejich ustanovení nebyla v přímém rozporu s ústavními zákony Československé republiky.

Ústavní listina má pouze tato ustanovení:

a) § 121 zaručuje „svobodu svědomí a vyznání“, obsahuje tudíž státní uznání náboženské svobody, což patrně zvláště se vytklo proti odchylnému stanovisku církevnímu (srov. na př. shora can. 1322, § 2 Kodexu). Svobodou vyznání (víry) rozumíme právo jednotlivce, znáti se k víře, kterou sám pokládá za pravou. Tato svoboda zevně osvědčitelná je výronem vnitřní svobody svědomí, t. j. nezávislosti vůle na pohnutkách jsoucích mimo ni, při čemž tedy jen vůle a rozum jsou pramenem mravních příkazů. Ovšem je § 121 celkem zbytečný, neboť § 122 (= čl. 2., odst. 2. mírové

smlouvy) mluví opětně o *náboženské svobodě* čili o *svobodě kultové*: „Všichni obyvatelé republiky Československé mají v stejných mezích jako státní občané republiky Československé právo vykonávati *veřejně i soukromě* jakékoli vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy“, což znamená, že není v neshodě s právním řádem.

Důležité je, že zde jsou cizozemci a státní občané stejně oprávněni; svoboda kultová je tudíž všeobecná. Rozdíl proti dřívějšímu právu je ten, že nyní kult veřejný je přístupen všem bez rozdílu, zdali jsou organizováni v náboženské společnosti čili nic, kdežto dříve veřejný kult byl výsadou náboženských společností státem uznaných, a přívrženci vyznání státem neuznaného byli poukázáni pouze na domácí, tudíž soukromý výkon náboženský. Veřejný kult znamená kultová shromáždění všeobecně přístupná (klidně a beze zbraně, § 113, odst. 1. ústavní listiny), konaná buď pod širým nebem (srovn. § 113, odst. 3. úst. 1.), buď ve zvláštních bohoslužebných budovách, a to vždy s právem přibrati k nim duchovní. Není ovšem v zákoně vytčeno, jsou-li přívrženci neuznaného vyznání při tom vázáni na předpisy práva shromažďovacího, od jehožto zachování jsou uznané náboženské společnosti sprostěny (§ 5. zákona z 15. listopadu 1867, č. 135 ř. z.). Pro kladné odpovězení na tuto otázku mluví právě cit. §, pak omezení cit. § 122, pokud výkon ten není v neshodě s právním řádem, ježto zde se nečiní rozdílu mezi předpisy rázu věcného a formálního, a pak mluví pro to § 125 ústavní listiny, že může býti zakázáno vykonávati určité náboženské úkony, odporují-li veřejnému pořádku nebo veřejné mravnosti, což patrně předpokládá možnost dřívějšího prozkoumání programu určitého shromáždění, neboť jde při veřejných shromážděních státní správě v první řadě o prevenci, pak teprv o represii.

b) § 123 ústavní listiny stanoví pak, že „nikdo nesmí býti ani přímo ani nepřímo nucen k účasti na jakémkoli náboženském úkonu s výhradou práv plynoucích z moci otcovské nebo poručenské“, z čeho jde, že dnes pouze otec nebo poručník v mezích své moci rozhoduje o tom, zdali dítě má míti účastenství na náboženském úkonu; nikdo jiný podobného práva nemá, ani škola, ani vojenská správa.

c) „Všecka náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna“ (§ 124 ústavní listiny). Touto větou se vyslovuje parita náboženského života, která se osvědčuje trojím směrem: v církevně politickém může každý náboženský život volně se osvědčovati; ve

směru církevním jsou sdružení náboženská nezávislími na sobě; ve směru státoprávním jsou občanská i politická práva a občanské i politické povinnosti zcela nezávislími na příslušnosti k náboženství, což ostatně ještě výslovně stanoví § 106 (= čl. 2., odst. 1. mírové smlouvy) všeobecně a § 128 ústavní listiny; tento (= čl. 7. mírové smlouvy) zejména pokud jde o přístup státních občanů do veřejné služby, k úřadům a hodnostem anebo pokud jde o vykonávání jakékoli živnosti nebo povolání a užívání jakéhokoliv jazyka ve věcech týkajících se náboženství, ovšem s výhradou práv, jež státním orgánům v těchto směrech přísluší z důvodů veřejného pořádku a bezpečnosti státní i účinného dozoru. § 130 úst. l. (= čl. 8. mírové smlouvy) stanoví řečenou rovnost státních občanů ještě zvláště, jde-li v mezích všeobecných zákonův a vlastním nákladem o zakládání, řízení a spravování ústavů lidumilných, náboženských a sociálních, škol a jiných ústavů výchovných, v nichž mohou občané také volně vykonávat svoje náboženství.

Stát se chová tudíž k životu náboženskému neutrálně, nechce nikomu ani nadržovati ani překážeti. Jiného rozumu § 124 nemá; proto zůstává parita vždy jen formální, to je náboženské společnosti jsou zásadně stejně oprávněny; parita není věcná, t. j. náboženské společnosti nejsou si na roveň postaveny v jednotlivostech. Proto přes § 124 právní stav jednotlivých náboženských společností se nezměnil, jak byl dřívějšími zákony upraven, neboť rovnost věcná není možná již vzhledem k různé organizaci jich.

Pozoruhodno je, že naše ústavní listina nemá žádného ustanovení o právu zákonně uznaných církví na samostatnou úpravu a správu svých vnitřních věcí, na držení a užívání svých ústavů, nadací a fondů věnovaných účelům kultovým, vyučovacím a dobročinným a na udělování náboženského vyučování ve školách, jak to bylo v ústavě prosincové. Církev tím ovšem nepozbyly jmenovaných práv, poněvadž byla upravena v jednotlivostech nejruznějšími jinými zákony, které nebyly zrušeny, ale tato práva nejsou dnes ústavně zajištěna, změna jich nevyžaduje třípětinové většiny všech členů v každé sněmovně (§ 33 úst. l.), pročež slibovaný nový poměr státu k církvím může v řečených věcech býti proveden jen nadpoloviční většinou přítomných, rovná-li se počet jich aspoň třetině všech členů (§ 32 úst. l.).

d) Zvláštní ustanovení má § 132 co do kolektivních práv menšin národních, náboženských a rasových. Pokud totiž ve městech a okresích, v nichž jest usdlý *značný zlomek* státních občanů československých náležejících k menšinám náboženským, národním

a jazykovým, mají býti určité částky vynaloženy na výchovu, náboženství nebo lidumilnost z *veřejných fondů* podle rozpočtu státního, rozpočtův obecních neb jiných veřejných, zabezpečuje se tímto menšinám, v mezích všeobecných předpisů pro veřejnou správu platných, přiměřený podíl na požitku a používání. Provedení zásad řečených a zvláště vymezení pojmu „značného zlomek“ se vyhrazuje § 133 zvláštním zákonům.

Podmínky tohoto nového ustanovení jsou tedy:

1. podpora z veřejných fondův a z důvodu veřejnoprávního; tudíž je nárok veřejnoprávní;

2. usdlý značný zlomek (§ 133) státních občanů československých, jenž přináležej k vyznání ať uznanému, ať neuznanému, jen když není zakázáno.

3. menšina náboženská musí činiti příslušný nárok a musí splniti příslušné předpoklady věnování.

Ustanovení toto je převzato z článku 9., odst. 2. mírové smlouvy Saint-Germainské z 10. září 1919, je totožné na př. s 2. odst. článku 68. smlouvy Saint-Germainské s Rakouskem z téhož data a zavádí do našeho zákonodárství nový pojem „menšiny náboženské“, který byl posud cizí. Bez bližšího vymezení tohoto pojmu nelze však s ním prozatím operovati. Ale z povahy věci plyne, že se předpokládá nějaká právní organizace menšiny, neboť je vyloučeno, by příděly se poskytovaly jednotlivcům pro účely náboženské. Zdá se dále, že menšina náboženská má význam hlavně tam, kde zavedena státní církev, proti ní ostatní sdružení náboženská jeví se býti menšinami. (Srovn. čl. 59., odst. 2. smlouvy trianonské s Maďarskem 4. VI. 20.)

II. V Rakousku a v Uhersku byly se uplatnily zásady právního státu moderního. Uplatněna tedy povaha státu jako právnícké osobnosti (nositele právního řádu, subjektu tvořícího normy, personifikace celého právního řádu), nutnost výlučného právního řádu státního založeného na zákonech státních, nedělitelnost a neomezenost státní suverenity. Vycházejí z těchto zásad stát se neodlučuje od církví, naopak trvá ve spojení s nimi. Zásadně prohlašuje stát i církve za podrobené své suverenitě, ježto žijí na jeho území a těží z jeho ochranné moci, ale stát vykazuje církvím pole volného působení, pokud to pokládá za srovnatelné se svou samostatností. Stát tudíž dobrovolně se omezuje: církve žijí podle svého práva, ale jen potud, pokud stát tomu neodporuje. Život církevní závisí v první řadě na státním právu, od něho má církve možnost

vyvinovati se podle zásad svých; církve nejsou vedle státu, nýbrž ve státu. Vůči státu je moc církevní odvozenou z jeho moci. Církve se jeví býti právními osobami veřejného práva se samosprávou a autonomií, proveditelnou ovšem jen v mezích státního práva, jež má vždy přednost před právem církevním. Stát si vyhrazuje vliv na ústavu a činnost církví, vyhrazuje si zejména schvalování místních organizací a církevních úředníků, dozor nad užíváním církv. majetku a pod.

A tato zásadní podřízenost státnímu právu to je, s níž církev katolická se nesmířila, církev, jež jest organizována mimostátně a světově. Církevní kruhy tvrdí, že jest církev útvarem eticky vyšším nežli stát a že je teritoriálně větší nežli on na svém území, že ona je světová, kdežto stát jest územní.

III. Rozhodující znak církví jako *právnických osob veřejného práva* je sporný. Všeobecně lze ovšem říci, že ony právní osoby jsou práva veřejného, které mají funkce v jeho oboru. K bližšímu jich rozpoznání byly charakterisovány buď jako korporace, buď jako ústavy, buď jako svazy. Pro povahu *korporační* se uvádí, že náboženské společnosti jsou souborem osob odděleným od státu, a to s vlastními zřízeními. Povaha *ústavu* shledává se v tom, že o náboženské společnosti nerozhoduje ani veškerenstvo členů, nýbrž že rozhoduje účel mimosvětový, jemuž i ústava církevní musí se podrobiti. Znak *svazu* jeví se v tom, že členství v náboženských společnostech spočívá na donucovacím právu nezávislém na vůli jednotlivcově. To znamená, nikdo sice není nucen býti členem církve, ale je-li jím, musí býti členem příslušné organizace církevní.

Veřejnoprávní charakter náboženských společností opětně různě se odůvodňuje: že jsou útvary eticky postavené na roveň státu, že slouží ukojení veřejných zájmů, že mají různá privilegia od státu, že jich jurisdikce se uznává státem za vrchnostenskou moc, že jejich právo je částí veřejného právního řádu státního, ježto mají oprávnění, která zásadně přísluší státu, že se zakládají na organizačním aktu státním.

IV. Pokud církevní zřízení nevybočuje ze státních hranic — zemské církve v pravém slova rozumu — nečiní podřízenost církve pod státní výsost žádných obtíží.

Je-li však církev (tak katolická) organizována mimostátně, světově, naskytá se nesnáze v tom směru, že státní suverenita nemůže se uplatnit než kam sahá státní moc, a že církevní organizace katolická v určitém státu není samostatná, jsouc pouhou částí

organizace světové; co je mimo stát, tudíž hlavně papežství, nepodléhá suverenitě státu.

Z toho se vyvozuje důsledek, že církev katolická s organizací světovou nemůže býti podrobena jako veřejná osoba právníká výsosti určitého státu, pročez není prý možný poměr mezi státem a církví katolickou označovaný jako *systém státní výsosti* (právního státu), tím více ne, že katolíci v určitém státu nejsou nikde spíati v samotný celek. Při těchto vývodech formálně jistě správných nesmí se však zapomenouti na toto: Jsou právní normy s dokonalou zárukou jich proveditelnosti a právní normy s méně dokonalou zárukou takovou; není absolutní záruky pro účinnost právní ochrany.

Označení náboženských společností jako veřejných osob právnických ve státu není vyčerpávající, chce se tím vlastně jen naznačiti, že poměr státu k církvi jest opanován modernějšími názory státu k církvi.

Upravuje-li moderní stát svůj poměr k církvi katolické podle *zásady výsosti státní*, vydává normy o právních poměrech svých poddaných katolických vzhledem na katolické náboženství a na církev katolickou. Odraz těchto úprav se jeví ovšem také na poli církevním vůbec, ale stát takto neupravuje poměrů celocírkevních. Že církevní úprava v naznačeném směru je přece skutečně možná, tomu svědčí dosti dlouhý poměr v různých státech, při němž energické vlády dovedly uhájiti státní moci, třebaš svízelně a lopotně.

V. *Na venek* se jeví postavení církví jako veřejných osob právnických (*kvalifikovaných*) nejvíce v různých výsadách jim přírčených. Na poli práva soukromého jsou uznány způsobilými k právu majetkovému, a to podle své organizace buď jako celky, buď ve svých jednotlivých útvarech, při čemž se vyskytují některé výhody odchýlné od práva obecného (viz právo majetkové). Jinak se poskytuje zvláštní ochrana osvědčování víry a konání bohoslužeb se zvláštními odznaky význačnými; účely církevní se podporují dotacemi státními neb obecními, po případě osvobozením od veřejných dávek; církve obstarávají někdy v přeneseném oboru působnosti výkony příslušející původně státu, jako na př. vedení matrik; stát uznává právo náboženských společností, pokud nevybočuje z mezi jím vytčených a uznává jich duchovní a zřízení jako veřejné úředníky; úřady církevní jsou úřady veřejnými a církevní moc je vrchnostenskou; stát poskytuje jejím osvědčování v určitých případech svou exekutivu.

§ 170.

Zvláštní státní předpisy o náboženských společnostech.

Svoboda kultová je zákonem zaručená možnost, aby se jednotlivci sblížení náboženským vyznáním mohli spojit v organismech i státem uznaných za účelem *všestranného* a *vylučného* ukojení svých náboženských potřeb. Posud nemáme jednotného zákona pro celou oblast republiky, nýbrž máme zvláštní ustanovení platná na území dříve náležejících k Rakousku a na územích dříve patřících k Uhersku.

I. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku čili na státním území mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus sluší různiti mezi náboženskými společnostmi uznanými před zákonem z 20. května 1874, č. 68 ř. z. a po tomto zákonu, při čemž podotýkáme, že není vnitřního rozdílu mezi církvemi a náboženskými společnostmi; rozdíl tento přihlíží celkem k různění mezi sdruženími křesťanskými i nekřesťanskými, má spíše základ věroučný, nikoli však právní.

1. V Rakousku byly uznány před r. 1874: církev katolická ritu římského, řeckého a arménského; evangelická církev augšpurského a helvetského vyznání; řecko-nesjednocená církev čili od r. 1864 nazvaná řeckovýchodní; israelská společnost náboženská; Gregoriáni čili arménskovýchodní církev; Lipované, část Filipovců, sekty pravoslavné ruské církve; konečně Mennonité. Uznání toto platilo pro celou říši, třeba některé náboženské společnosti byly organisovány jen v některých dřívějších korunních zemích; nerozhodovala tudíž početnost vyznavačů.

2. Po roku 1874 vytvořily se v Rakousku jako samostatné náboženské společnosti: starokatolíci od r. 1877 a ochranovská č. evangelická církev bratrská od r. 1880.

3. Zvláštním zákonem z 15. července 1912, č. 159 ř. z. byla uznána náboženská společnost přivržencův islámu podle ritu hanefitského, která však u nás není organisována.

I v těchto případech (2, 3) platilo uznání pro celou říši.

4. Za trvání našeho státu:

a) přeměnili se čeští evangelíci helvetského a augšpurského vyznání z Čech, Moravy a Slezska na „*českobratrskou církev evangelickou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*“ (vyhláška ministerstva školství a nár. osvěty z 25. listopadu 1919, č. 625 sb. z. a n.). Církevní zřízení této církve bylo vyhlášeno řečeným ministerstvem 8. února 1922, č. 64 sb. z. a n. Církev tato jako celek je zřízena podle zásad reprezentativních a je typu presbyterosynodního; je národní, lidová a demokratická.

b) Zřídila se „církev československá“ podle zákona z r. 1874 (vyhláška min. školství a n. o. z 15. září 1920, č. 542 sb. z. a n.). Ústava její byla vyhlášena tímž ministerstvem 15. října 1921, č. 149 Věstníku. Zevní zřízení její má ráz episkopální (3 diecése: Praha (biskup pražský má titul patriarchy), Kutná Hora a Olomouc); vnitřní zřízení je demokratické, staršovské a synodní. V úředním styku s církvemi východními se nazývá českoslov. církví pravoslavnou.

c) Evangelická (ochranovská) církev bratrská obdržela oprávnění na užívání dalšího rovnocenného názvu „*Jednota bratrská*“ (vyhláška téhož ministerstva z 31. července 1921, č. 319 sb. z. a n.).

d) Zřízena byla česká náboženská obec pravoslavná v Praze jako samosprávná jednotka církve řecko-východní na území republiky Československé mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus. Obvod obce tvoří území Čech, Moravy a Slezska v hranicích naší republiky; sídlem ústřední správy je Praha (výnos ministerstva školství a n. o. z 31. března 1922, č. 28.362).

Dřívější „ruská církev“ u kostela sv. Mikuláše byla závisla na srbské (řeckovýchodní) obci u sv. Savy ve Vídni pod řeckovýchodním biskupstvím v Zadru.

e) Co píšeme tyto řádky, jedná se:

α) O německou evangelickou církev pro Čechy, Moravu a Slezsko.

β) O ustanovení nové církve evangelické augšp. vyznání na Českém Těšínsku, která by byla národnostně smíšenou.

V Rakousku byly *zakázány* sekty Německých katolíků (1851), bratří Johanitů (Johannisbrüder, 1858) a Nazarénských (1860).

II. V Uhersku byl mezníkem rok 1895, kdy zákonní článek 43 stanovil podmínky pro tvoření nových náboženských společností schválením organizačního statutu od ministerstva kultu a vyučování, nepřiči-li se nová konfese ani zákonům, ani veřejným mravům. Do tohoto zákona byly *recipovanými* církev katolická ritu římského, ritu arménského a řeckého; řeckovýchodní (nesjednocená), srbská a rumunská; evangelická helvetského a augšpurského vyznání; církev unitářská. Israelitům se dostalo čl. z. 17: 1867 rovnoprávnosti co do civilních a politických práv (emancipace); čl. 42: 1895 prohlášení za recipované (recepte).

Po novém zákonu z r. 1895 byli *baptisté* uznáni jako zákonem uznaná církev (min. výnos 2. listopadu 1905 č. 67095).

Novou organizaci obdržela r. 1922 evangelická církev augšpurského vyznání na Slovensku s distriktem západním a východním, k *tomuto* mají příslušet také obce v Podkarpatské Rusi.

Co píšeme tyto řádky, jedná se (viz též doleji):

α) O novou organizaci evangelické církve kalvinského vyznání na Slovensku, snad s příbráním Podkarpatské Rusi.

β) V Podkarpatské Rusi vzrůstá se ruch pro církev orthodoxní (řeckonesjednocenou).

V Uhersku byli Nazarenští neuznaným vyznáním, mohli vykonávat jen soukromou (domácí) bohoslužbu bez duchovního, což se nyní změnilo ústavou.

III. Poměry nábož. společností uznaných v Rakousku před r. 1874 a v Uhersku před r. 1895 se řídí podle zvláštních pravidel pro ně dříve již vydaných.

A. 1. Zákon ze 7. května 1874, č. 50 ř. z. jest hlavním, ovšem ne jediným zřídlem úpravy poměru našeho státu (mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus) *k církvi katolické*.

Církev tato má šest tuzemských diecézí; mimo to zasahuje posud do našich zemí jurisdikce cizích církevních jurisdikcionářův, a to: biskupa vratislavského ve Slezsku, arcibiskupa vídeňského ve Valčicku a biskupa svatohypolitského ve Vitorazsku. Arcibiskup pražský vykonává jurisdikci na Kladsku a arcibiskup olomoucký v Pruském Slezsku.

Zákon z r. 1874 upravuje vnější právní poměry církve katol., při čemž vychází ze zásady, že je věcí vnější nebo vnitřní to, co státním zákonem za ni bylo prohlášeno, že stanovení tohoto rozdílu nenáleží církvi. Církev katolická zásadně sice neuznává tohoto stanoviska, podvolila se však jemu vzhledem k daným poměrům (*temporum ratione habita*), na nichž nemohla ničeho měniti. Úřední motivy k zákonu řečenému charakterisují ho samy slovy, že je to „systém evidencí a kontrol“, jimiž státní zájmy mají býti chráněny proti církvi katolické. Zákon obsahuje ustanovení o církevních úřadech a obrocích (§§ 1—13); o vykonávání církevní úřední moci a správy duchovní (§§ 14—29); o katolicko-theologických fakultách a vzdělávání kandidátů stavu duchovního (§ 30); o společenstvech klášterních (§ 31); o patronátu (§§ 32—34); o farních osadách (§§ 35—37); o církevním jmění (§§ 38—59); o státním dohledu ke správě církevní (§ 60). Bližší úprava některých z těchto bodů byla ponechána budoucím zákonům, ale které posud nebyly vydány pro obtíže rázu církevně-politického.

Celkem jsme seznali ustanovení tato a ustanovení k nim se pojící průběhem líčení systému práva kanonického. Zvláště sluší jen dodatí:

Církevní zákon, přičítící se státním normám, je neplatný pro státní obor.

Placetum regium (vládní schválení výnosů církevních) není u nás zavedeno; srov. str. 14 vyd. 2. t. Z. Jen výjimečně ustanovuje § 17, že má vláda zakázati nařízení církevní, týkající se veřejných služeb božích, shledala-li by, že jsou mu ohledy veřejné na odpor (srov. § 125 ústavní listiny).

Zvláštní pozornosti zasluhuje § 28, jímž do státního zákonodárství uveden *recursus ab abusu* (*appel comme d'abus*), t. j. stížnost na zneužití moci církevní, která je však jen přípustná, byli-li opatřením některého představeného církevního porušen nějaký pozitivní zákon státní. Případy porušení církevních zákonů jsou zcela vyloučeny. Stížnost jde k úřadu správnímu, nenáleží-li věc na pořad práva civilního nebo trestního; je-li tomu tak, může správní úřad učiniti dočasné opatření. Legitimován k stížnosti je pouze ten, kdo se mní býti zkráceným ve svém právu.

Vykonávání státního dozoru je svěřeno politickým úřadům, v poslední instanci ministerstvu školství a národní osvěty. Státní správa kultu má k tomu přihlížeti, by orgánové církevní nevykročovali z mezí své působnosti a by dosti činili jak zákonu z r. 1874, tak i státním nařízením vydaným podle něho. K tomu konci mohou úřadové užiti pokut peněžitých v míře přiměřené majetku přestupcovu, jakož i jiných prostředků donucovacích podle zákona dovolených (§ 60). Vedle § 26 téhož zákona, stanovícího pokuty pro přestoupení řádu štolního až do částky 200 K, je to jediné ustanovení, jež určuje zvláštní tresty pro jednotlivé případy přestoupení předpisů, což se stalo úmyslně, by opětované vyhrůžky trestní nevyvolaly domněnky nepřátelského smýšlení vůči církvi katolické.

Zastavení důchodů církevních naše zákonodárství nezná; ovšem že účast státní správy při správě majetku církevního poskytuje dostatečných prostředků donucovacích.

A. 2. Působnost církve katolické jest uspořádána na *Slovensku* lobecným právem církevním ovšem v mezích práv, která příslušela králi uherskému, o nichž tvrdíme, že přešla jako práva hlavy státu na vládu republiky. Novějšího státního zákona zahrnujícího všechna tato oprávnění není.

Biskupství římskokatolická jsou tato: *nitranské, báňsko-bystřické, spišské, rožňavské a košické*.

Mimo to patří část Slovenska, resp. Podkarpatské Rusi, pod ostráhomského arcibiskupa, szatmar-németského a samošujvarského biskupa (v Rumunsku). Pro slovenskou část ostráhomského arcibiskupství má být jmenován apoštolský administrátor v Trnavě.

Řeckokatolická církev má na Slovensku a v Podkarpatské Rusi dvě biskupství: prešovské a mukačevské (se sídlem v Užhorodě). Biskup hajdudorocký (v Uhersku) vykonává jurisdikci nad čtyřmi farami.

Cílem naší politiky musí být, aby hranice diecésní nepřesahovaly hranic státních, neboť nemůžeme připustiti, by cizozemský církevní hodnostář působil i u nás; odpovídá to ostatně již § 9 zákona z 10. prosince 1918, č. 64 sb. z. a n. Diplomatičká vyjednávání jsou v tom směru zahájena. Ostatně i praktičtější rozdělení diecézí vůbec jeví se býtí naléhavým.

Samozřejmé je, že pak i pravomoc našich církevních jurisdikcionářů v cizozemsku musí přestati.

B. Církev řeckovýchodní je podrobena u nás podobnému vlivu státnímu, jako církev katolická, při čemž vláda je nejvyšším ochráncem jejím na základě práva státního. Organizace církevní byla rakouským státem schválena a neměla žádného úředního spojení s organizací cizozemskou; je tudíž autokephální církví teritoriální. U nás církev tato je posud organisována pouze v české náboženské obci pravoslavné v Praze, ale *zásady* organizace v Rakousku provedené platí i zde.

Na Slovensku platí čl. z. XX: 1847/48 ve věcech náboženství; IX: 1868 ve věcech řeckovýchodního náboženství a článek LIII: 1868 o reciprocitě křesťanských konfesí zákonně recipovaných.

C. Poměr k církvím evangelickým u nás se řídí podle cís. patentu z 8. dubna 1861, č. 41 ř. z. a při českobratrské církvi evangelické ještě podle zřízení církevního uveřejněného ministerstvem školství 8. II, 22, č. 64 sb. z. a n.

Na Slovensku nutno různiti ústavu evangelické církve helvetského a augšpurského vyznání zvláště; poslední zákonní základ tvořil zák. čl. XXVI: 1791, XX: 1847/48 a LIII: 1868. Augšpurské vyznání mělo svou ústavu stanovenou na synodě v Budapešti z r. 1891 a 1893, která byla 18. března 1893 králem schválena a je nyní nahrazena novou ústavou, schválenou vládou československé republiky, která posud nebyla uveřejněna. Prozatímní nařízení minist. z r. 1919 tím odpadlo.

Reformovaní evangelíci (kalvíni) na Slovensku jsou posud po právu přičleněni ke kalvínské církvi maďarské, ač skutečně se již

oddělili; jedná se zejména o zřízení samostatného seniorátu *slovenského*.

D. Poměry israelské náboženské společnosti jsou u nás upraveny zákonem z 21. března 1890, č. 57 ř. z. Nařízení ministerstva kultu a vyučování ze dne 18. března 1897, č. 96 ř. z. upravilo příslušnost orgánů státní správy duchovní vzhledem k zákonu tomuto. Zákon vytčený přiléhá těsně k všeobecnému zákonu o připouštění nových náb. společností (20. V. 1874, č. 68 ř. z.) ne snad proto, že by bývalo šlo o náboženskou společnost novou, nýbrž vzhledem k tomu, že dříve nebylo žádné jednotejné organizace. Zákon upravuje však pouze zevní poměry právní, jak to v rámci státních zákonů vůbec přípustno.

Náboženská společnost jako celek nemá žádné společné organizace; základ organizace jest jednotlivá náboženská obec, zahrnujíc v sobě místně ohraničený obvod; příslušnost se řídí podle řádného bydliště vyznavačova (§§ 1, 2).

Nyní se jeví snaha, založiti svaz českých náboženských obcí židovských s funkcí poradnou, ale na základě dobrovolném. V Čechách působí ještě „Representace venkovského židovstva“ jako správce různých fondův a nadačí sloužících všemu židovstvu a jako správce zemského židovského domestikálního fondu. Podobnou funkci na Moravě má fond moravské židovské zemské podstaty.

Na Slovensku jsou židé rozptýleni na tři organizace: 1. orthodoxní (mající ústřední orthodoxní kancelář v Bratislavě), 2. kongresovou (čili neologů = novotářů žijících podle zásad přijatých na kongresu konaném r. 1868 v Budapešti) spojenou Ludovým svazem židov pre Slovensko se sídlem v Bratislavě a 3. organizaci židovských obcí *status quo ante*, které se nepřipojily ani k orthodoxním, ani ke kongresovým a řídí se poměry před kongresem platnými. Není ovšem spojení se židovskými obcemi u nás.

Orthodoxní náboženské obce židovské v Podkarpatské Rusi jeví snahu zorganizovati se v zemský svaz a zříditi si ústřední kancelář, po případě se spojití se zemskou organizací pro Slovensko.

E. Gregoriáni, Lipované, Mennonité a unitáři nejsou u nás organisováni.

IV. A. Utvoření *nových* náboženských společností po roku 1874 se řídí na území státním mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus zákonem z 20. května 1874, č. 68 ř. z.

Především nesmí ani učení o víře, ani bohoslužba, ani zřízení a zvolené jméno obsahovati něco protizákonného nebo něco mravně závadného (§ 1, odst. 1, *negativní podmínky*); pak musí se zajistiti

zřízení a trvání alespoň jedné obce náboženské (§ 1, posl. věta; *positioné podmínky*), což nutně vzhledem k tomu, že stát uznává jen právní organismy.

Z toho plyne, že připuštění náboženské společnosti nemá se díti in abstracto, nýbrž vždy jen in concreto vzhledem k zamýšlelému zřízení jedné nebo více obcí.

Zařízení toto má být patrno buď z nástinu ústavy náboženské společnosti samé nebo ze statutu obce náboženské; ústava i statut podléhají schválení ministerstva školství a národní osvěty (§ 2, 1. odst., §§ 4, 5, 6). Vnitřní zařízení se přenechává náboženské společnosti samé.

Z ústavy nebo ze statutu musí být patrno:

1. že budoucí náboženská obec bude moci vládnouti dostatečnými hmotnými prostředky ke krytí pravidelných výdajů kultových (§§ 5, 6, č. 6).

2. Místní hranice území obecního (§ 6, č. 1);

3. Způsob ustanovení, práva a povinnosti představenstva, řádného duchovního správce a jinakých církevních zřízců (§ 6, č. 2, 3).

Do *představenstva obce* náb. mohou jen tací členové být povoláni, již jsou našimi státními občany a v plném užívání občanských práv. Za *duchovního správce* může být ustanoven pouze zdejší občan, jehož chování mravní a státoobčanské je bezúhonné a jehož obecné vzdělání zjištěno jest alespoň tím, že dokonal studia gymnasijská (§§ 9 a 10).

4. Práva a povinnosti příslušníků obce co do správy obecní, zejména ustanovení o právu volebním. Členy obce jsou všichni členové společnosti bydlící v obvodu obce, o jejichž evidenci starati se musí představenstvo obce (§ 8). Kdo nebydlí v obvodě některé obce náboženské, pokládají se za členy nejbližší obce svého vyznání, čímž se zajišťuje, že každý člen společnosti jest i členem obce

5. Jak se má konati a řídit vyučování náboženství a jak se má přímo k němu dohlížeti § 6, č. 5, což nutno vzhledem k § 2 zákona z 25. května 1868, č. 48 ř. z., posud platnému.

6. Způsob, kterak lze pozměnití statut (§ 6, č. 7). Při tom nutno mít na mysli, že v právu státním rozhoduje jediné skutečnost, že formální předpisy v statutu stanovené pro změny byly zachovány; vnitřní ráz změn je lhostejný, jen když *příslušný* činitel o nich rozhodl. To platí všeobecně o všech církvích.

Je-li zadost učiněno všem zákonným podmínkám, je ministerstvo školství a nár. osvěty povinno vysloviti uznání náboženské spo-

lečnosti, a to pro celou říši (ovšem vyjma Slovensko a Podkarp. Rus) (§ 2, odst. 1). Neodůvodněné odmítnutí opravňuje žadatele hledati nápravu u nejvyššího správního soudu.

Udělením uznání náboženské společnosti je též uznána náboženská obec, jejížto ustavení bylo zamýšleno a bylo základem žádosti.

Jakákoli změna v obecním zřízení nebo v statutu podléhá ministerskému schválení (§§ 4, 13).

Přístup k nové společnosti se činí podle čl. 6. mezikonfesního zákona, což stejně platí o osobách, které snad žádaly o konstituování náboženské společnosti, aniž byly samy členy.

Uznáním se strany ministerstva nabývá náboženská společnost povahy veřejnoprávní korporace se všemi uznanými právy a s povinnostmi uloženými zákonem. Organizace společnosti rozhodne o tom, zdali lze po právu pokládati za právnickou osobu společnost jako celek anebo jen její jednotlivé útvary (obce).

Přirozeně mohou církevní úřady vykonávati svou pravomoc výhradně jen vůči svým příslušníkům, nikoli vůči cizím a musejí se vystříhati donucování a lsti při získávání nových přívrženců (čl. 7, odst. 2. mezikonf. z.).

Z uznání vyplývá též způsobilost k nabývání jmění; podmět církevního majetku se řídí podle příslušné ústavy náboženské společnosti.

Církevní úřady jsou uznány jako veřejné, nikoli však jako státní; církevní zřízcenci nejsou tudíž zřízcenci státními, třeba mnohé předpisy upravující poměry úřadův a úředníků státních platí i pro církevní úřady a zřízcence, zejména obstarávají-li úkoly státní v přeneseném oboru působnosti.

Dozorčí právo státu (*ius inspiciendi et cavendi*) upraveno proti společnostem uznaným podle zákona z r. 1874 takto: Zřízení *představenstva* obce náboženské musí se oznámiti zemské správě politické; jde-li o představenstvo, jehož pravomoc má se vztahovati k několika obcím náboženským, je potřebí potvrzení ministerstva školství a národní osvěty (§ 9, 2. a 3. odst.).

Podobně se má věc při ustanovení *duchovního správce*. Vyhlídnutý kandidát musí být oznámen zemské správě politické, jež může proti němu činiti námitky za udání důvodů. Nečiní-li se tak do 30 dnů po učiněném oznámení, může kandidát za správce duchovního být ustanoven. Z učiněných námitek jest odvolání k ministerstvu školství; nedá-li se mu místa, není ustanovení možné. Potvrzení ministerského je třeba, má-li se působnost duchovního

vztahovati k několika obcím náboženským (§ 11). Rozdílu nečiní, má-li ustanovení se dít definitivně nebo provisorně; neboť provisorními správci dal by se státní dozor úplně vyloučiti; oznámení však nemusejí býti jiní církevní funkcionáři (vedle řádného správce působící), ani ne ti duchovní, kteří se vysílají, by konali pouze jednotlivé nutné církevní výkony v případě uprázdnění místa řádného.

Vláda má a může žádati za *odstranění* duchovního správce z týchž důvodů, které jsme seznali shora v § 72 těchto Základů; § 12 zákona z 20. května 1874 se rovná § 8 zákona ze 7. května 1874, č. 50 ř. z., rozdíl je pouze ten, že předpisy tyto platí u katolické církve také o zástupcích a pomocnících duchovního správce, kdežto tomu tak není u církví organisovaných podle zákona z r. 1874.

Zemské správě politické musí se učiniti oznámení, kdykoli duchovní správce byl odsouzen nebo vzat do vyšetřování nebo do vazby vyšetřovací (nař. min. spravedlnosti z 25. ledna 1880, č. 1091).

Všeobecný dozor svěřen státní správě kultové (*ius cavendi*) v tom rozumu, aby náboženské společnosti nepřestupovaly v nižádném směru své příslušnosti, a by vyhovovaly všemu požadování činěnému od státních úřadů v míře zákonem oprávněné, jinak že by bylo užito práva ukládati peněžní pokuty neb jiných donucovacích prostředků zákonem přípustných (§ 15).

Státní správu kultovou vykonávají úřady správní s ministerstvem školství a národní osvěty v instanci poslední. Stížnost k nejvyššímu správnímu soudu je všeobecně přípustná, tvrdí-li se, že bylo protizákonným rozhodnutím neb opatřením některého správního úřadu porušeno subjektivní právo, nebo tvrdí-li se, že porušeno právo politické ústavou zaručené, a když věc byla již vyřízena zákonitou cestou administrační (zákon z 2. listopadu 1918, č. 3. sb. z. a n.).

Uznané náboženské společnosti požívají také různých výhod státem udělených, z nichž mnohé svědčí jejich duchovním zřízencům (*ius advocatiae*). V tomto směru lze srovnati § 29 *druhého* vydání, jenž je přizpůsoben novým poměrům u nás, při čemž co do *branné povinnosti* poukážeme k § 36, odst. 2. a § 69, odst. 3. vládního nařízení z 28. července 1921, č. 269 sb. z. a n. provádějícího branný zákon. (Viz dodatky.)

Jmění církevní jest účastno téže ochrany právní jako jmění soukromé; z důvodů oportunních stanovena mimořádná doba vydržecí a promlčecí (§§ 1472, 1485 obč. z.). Ostatně obsahuje ještě občanský zákoník (§§ 685, 778) a řízení ve věcech nesporných (§§ 84, 92, č. 2) některé výhody svědčící církevnímu majetku.

Církevním účelům se vykazují též státní podpory majetkové buď pravidelné, buď od případu k případu. K dobývání dávek s přivolením státním rozepsaných a příjmův a platů duchovním zřízencům náležejících poskytuje se pomoci státní (§ 14 zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.).

Posud obstarávají duchovní křesťanských vyznání vedení matrik o narozeních, sňatecích a úmrtích z rozkazu a za dozoru státního, kdežto u israelitův obstarává se vedení matrik matrikáři státem ustanovenými. Vzhledem k těmto přeneseným funkcím se pokládají duchovní správci za úředníky po rozumu § 101, odst. 2. trestního zákona. Na Slovensku ovšem se vedou již státní matriky podle zákonného článku XXXIII: 1894.

Zákon trestní obsahuje též různá ustanovení svědčící zvláštní ochraně náboženských společností, jich zařízení a duchovních (§ 122 lit. a, b, d; 153 nsl.; 302, 303, odst. 1. (zákon z 20. II. 1919, č. 111 sb. z. a n.) 496; 174 II b, 175 I a).

Srovn. k tomu též § 131, VI. těchto Základů.

IV. B. Na území dříve uherském platí co do zřízení nových náboženských společností článek zák. XLIII: 1895 o volném vykonávání náboženství, a to kapitola II o uznávání náboženských společností (§§ 7 a nsl.) Ustanovení tato jsou detailnější nežli zákon z 20. května 1874, č. 68. ř. z., ale v základech se srovnávají s ním; ovšem vylučuje se konstituování nové náboženské společnosti pouze na základě národnostním (§ 8, č. 1, 4). I zde ministerstvo školství a národní osvěty připouští novou náboženskou společnost jako zákonně uznanou (na rozdíl od církví recipovaných).

§ 171.

O poměrech mezikonfesních.

Právní bytí jednotlivých náboženských společností ve státě jest umožněno státním uznáním; ale jde dále také o pokojné spolubytí, které je však ohroženo tím, že každá církev přirozeně hájí jen zájmy svých, neuznávaných však jinými církvemi. Ježto se ukázalo, že z těchto separatistických snah vznikaly spory, jež musily býti rozhodovány, a ježto církve jako zúčastněné strany samy k žádnému narovnání nebyly náchylny, připadl státu těžký úkol, býti mezi nimi rozhodčím, neboť nestrannost je sice theoreticky všeobecně uznaným požadavkem, jemuž však v praxi nesnadno se činí zadost.

O řešení těchto záhad se pokusil v Rakousku zejména mezikonfesní zákon z 25. května 1868, č. 49 ř. z., (u nás částečně pozměněný), v Uhersku zákony z r. 1868, 1894 a 1895. Celkem jsme převzali i tento stav, na němž některé změny později byly provedeny.

Jednotlivé body rázu mezikonfesního.

A. Na území státním mimo Slovensko a Podk. Rus.

1. Důsledkem uznané svobody náboženské a svobody svědomí uznává stát právo státních občanův od doplněného 14. roku, by si vyvolili nebo změnili náboženství podle volného přesvědčení, a to beze zření k tomu, jaké stanovisko zaujímají jednotlivé konfese v tomto ohledu. Stát vidí v tomto ustanovení východisko z různic, jež nutně by musily nastati, že každá náboženská společnost je přesvědčena o správnosti svých názorů. Stát nespátřuje v tom žádného bezprávi proti určité náboženské společnosti, neboť vystupování a přistupování může nastati všeobecně, čímž nastává jakési vyrovnání.

Předpisy našeho práva (čl. 4.—6. mezik. z.) seznali jsme již v § 20 druhého vydání.

2. K mnohým sporům rázu konfesního zavdávají příčiny poměry rodinné, jelikož podle civilních předpisů mohou manželství se uzavíratí beze zření k náboženství a ke konfesi (srovn. § 100 a 112 druhého vydání, resp. srovn. § 127 prvního vydání). Každá církev dbá totiž toho, by dítky příslušely jí a ne vyznání cizímu; rozpor takto vzniklý se odkluzuje zákonodárstvím státním. Naše předpisy (čl. 1.—3. mezikonf. zák.) jsou již vylíčeny v § 20.

3. Vzhledem na úkony bohoslužby a duchovní správy ustanovuje čl. 8. mezikonfesního zákona, že představení, služebníci nebo příslušníci některé náboženské společnosti mají se zdržovati úkonů řečených na příslušnicích jiné náboženské společnosti, když k nim nebyli požádáni od oprávněných osob. Takto oprávnění jsou:

a) Samy osoby, na nichž (ne pro ně) má cizí duchovní vykonati funkci duchovní; ovšem se předpokládá jich dospělost a způsobilost k právním činům. Proto nutno respektovati jich případnou vůli projevenou co do pohřbu, při čemž není třeba formálnosti posledního pořízení, jen když vůle tato je prokazatelná.

b) Rodiče nebo poručníci v mezích platných předpisů, pokud jednají za nedospělé děti.

c) Ten, kdo podle práva obstarává věci osob nezpůsobilých k právním činům na př. nevědomých nemocných, resp. mrtvých co do pohřbu.

d) Příslušný duchovní správce jiné náboženské společnosti vznášející žádost za konání úkonů.

e) Vůbec každý interesent, když výkon úkonu cizího je dovolen podle stanov a předpisů vlastní náboženské společnosti.

Žádost na cizího duchovního není závislá na odmítnutí žádosti vlastním duchovním. Význam žádosti oprávněných osob je ten, že vyhovující duchovní nedopouští se přechmatu, a že vlastní církev, proti které žádost čelí, nemá práva k stížnosti.

Žádný duchovní správce nemůže proto žádati tax, štoly a pod. na příslušnicích jiného vyznání, leč za úkony vykonané skutečně na jejich žádost, a to pouze podle zákonného výměru (čl. 9., odst. 2.). Každý úkon protizákonně vykonaný je pokládati za neplatný a úřadům politickým je poskytnouti vhodnou pomoc na žádost zkrácených osob nebo náboženské společnosti (čl. 8, posl. odst.).

4. Příspěvky a dávky mají se platiti jen od příslušníků náboženské společnosti; avšak výjimečně musí se tak díti na základě určitých skutečností beze zření k osobě, což vytyká čl. 9. odst. 1. a čl. 11. mezik. z. a bylo uvedeno již shora v § 136, IV, 6.

Toto ustanovení (čl. 9.) platí též o příspěvcích a dávkách pro účely vyučování, vyjma případ dobrovolného přiškolení, kde přiškoleným bez rozdílu vyznání je nésti nutné výdaje ke zřízení a zachování společné školy a ku placení učitelů při ní ustanovených (čl. 10. mezik. z. a zák. 17. června 1888, č. 99 ř. z.)

Dospělé dávky kultové musejí býti zaplacený a nelze se jich zbaviti vystoupením z náboženské společnosti, od kteréžto doby zaniká povinnost pro budoucnost (čl. 5.).

5. O pohřbívání srovn. výklady na str. 290, 291 vyd. II. t. Z.

6. O slavnostech a svátcích srovn. výklady na str. 292, II. vyd. t. Z.

7. Ze zásady parity mezi náboženskými společnostmi nikterakž nevyplývá, že by příslušníci jejich měli vykonávati navzájem práva související s náboženskými věcmi, naopak úplná odloučenost v této příčině měla by býti provedena, by klid nebyl rušen. Výjimky platí posud u nás co do vykonávání práva patronátního věčného, o čemž srovnej str. 166 a 167 druhého vydání.

8. O přísahách srovn. str. 297 těchto výkladů.

9. O školách vytykáme především ustanovení listiny ústavní: Vědecké badání a hlásání jeho výsledků, jakož i umění je svobodné, pokud neporušuje trestního zákona (§ 118). Veřejné vyučování

vání budiž zařízeno tak, aby neodporovalo výsledkům vědeckého badání (§ 119). Zřizovati soukromé vyučovací a vychovávací ústavy je dovoleno jen v mezích zákonů. Státní správě přísluší vrchní vedení a dozor na *veškeré* vyučování a vychovávání (§ 120).

Předpisy tyto obsahují věci dnes samozřejmé. Bez újmy dozoru právě vytčeného přísluší ještě dnes péče, řízení a přímý dozor nad vyučováním náboženství a jeho výkony pro různé vyznavače v obecných a středních školách příslušné náb. společnosti. Vyučování v ostatních předmětech na těchto školách nezávisí na vlivu nějaké náb. společnosti (§ 2 zákona z 25. května 1868, č. 48 ř. z.). Srovnej k tomu, co řečeno na str. 304 těchto výkladů.

Posud je každé církvi volno zřizovati a vydržovati ze svých prostředků školy pro vyučování mládeže určitého vyznání. Školy tyto jsou však podrobeny zákonným předpisům a mohou jenom tenkrát činit nárok na právo veřejnosti, když dostojí všem příslušným zákonným podmínkám (§ 4 zákona z 25. května 1868, č. 48. ř. z.). Ovšem není zakázáno příslušníkům jiného vyznání navštěvovati školy řečené (§ 5 t. z.). Proti tomu jsou školy a vychovávací ústavy, založené nebo vydržované zcela nebo zčásti státem neb obcemi, přístupny všem státním občanům bez rozdílu vyznání (§ 3). Úřady učitelské při školách právě naznačených jsou státním občanům všechněm přístupny, kteří se vykážou k tomu schopností požadovanou zákony a předpisy. Za učitele náboženství smějí býti ustanoveni jenom ti, které příslušný konfesní vyšší úřad k tomu uzná za schopné. Změna § 48, 2. odst. říšského školního zákona byla již shora vytčena (str. 304).

Příjmů normálních školních fondův a jiných fundací pro účely vyučovací jest užívati beze zření na vyznání, pokud nelze dokázati, že jsou věnovány pro určité vyznání (§ 8).

Na světských fakultách universitních nerozhoduje konfese ani u učitelův, ani u studujících. O zvláštnostech na theologických fakultách bylo již mluveno shora (str. 302).

Promoce na doktora katolické theologie dítí se má za předsednictví *katolického* hodnostáře akademického (§ 17 nař. min. z 8. dubna 1903, č. 97 ř. z.)

10. Manželské právo státní je vyloženo v oddělení o manželství v 2. vydání, resp. v § 127, 1. vydání.

B. Na Slovensku platí ve věcech mezikonfesních čl. z. LIII: 1868 o recipovitě křesťanských konfesí zákonně recipovaných, doplněný

čl. z. XXXII: 1894 o náboženství dětí a čl. z. XLIII: 1895 o volném vykonávání náboženství, kapitola 1. a 3.

Poznámka. Naše právo posud nemá zákonné úpravy, by různé náboženské společnosti užívaly výhradně postradatelného kostela cizího neb užívaly společně jednoho a téhož kostela se vším příslušenstvím, nezná tedy *simultaneum* (sc. *exercitium religionis*). Katolická církev stojí na stanovisku, že církevní úřady nesmějí nikdy dovoliti nekatolíkům užívati katolických kostelů nebo kaplí ani výhradně, ani společně (zásada to plynoucí z can. 823, § 1). Stalo-li se však, že nekatolíci užívají z jakéhokoli důvodu katolických svatyní, nevidí v tom církev katolická zásadní překážky, proč by sama nemohla týchž svatyní užívati; vidí v užívání nekatolickém zasažení do svých práv, jichž se proto nevzdává. Jednak hledí si takto zajistiti držení, jednak používá této příležitosti, by svou víru šířila. Ale podle poměrův opouští někdy církev katolická tohoto stanoviska a interdikuje kostely užívané nekatolíky, jako se to stalo v Prusku a Badensku vůči starokatolíkům, a to proto, že obřady starokatolíků nejsou tak odchýlné od katolických, jako jsou obřady na př. protestantské, ježto by věřící lid lehce mohl býti uveden v omyl.

Takové spoloužívání vyskytuje se zejména v Německu od 17. století a zakládá se na různých mírových ujednáních, říšských zákonech, na zeměpanských nařízeních a partikulárních zákonech (tak na př. v Prusku a v Bavorsku). To je *simultaneum* v pravém slova smyslu; sem nepatří případy, kdy by společné užívání zavedeno bylo soukromými úmluvami.

Simultaneum v pravém slova smyslu zakládá se tudíž na právu *státním* a může býti zavedeno pouze zákonem, stanovícím jednotlivé podmínky; spolouzivateli jsou dva různé právní podmínky, t. j. ústavy dvou různých náboženských společností. Ježto *simultaneum* toto se nezakládá na důvodu plynoucím z práva občanského, nemůže býti posuzováno podle něho, nýbrž podle zásad práva administračního, neboť je *simultaneum* následkem udělení *exercitii religionis publici* pro místní organisace dvou různých náboženských společností. Podle toho mají býti správní úřady povolány, by zakročovaly v případě různých sporů.

Simultaneum zakládá se na upraveních učiněných z nouze, při čemž státu jde pouze o to, stanoviti podmínky klidného soužití různých náboženských společností, a vyloučiti snahy po samovolné úpravě, která ohrožuje jistotu právní.

§ 172.

Osoby bezkonfesní.

Výrazem „osoby bezkonfesní“ se označují jednak osoby, jež nepřínaležejí k náboženské společnosti zákonem uznané, jednak osoby, které nemají vůbec žádného náboženského přesvědčení. Všem těmto osobám svědčí §§ 121—125, 106 a 128 ústavní listiny (viz shora str. 430 nsl).

Rozdíl neuznaných náboženství proti uznaným je ten, že tyto mají různé výhody státními zákony zajištěné (srov. str. 444 nsl.), ovšem také podléhají státnímu dozoru a státní úpravě svých zevních poměrů.

Pokud nechťi neuznaná náboženství se organisovatí podle zákona z r. 1874, mohou tak činiti i podle spolkového zákona, který (§ 3, a) pouze stanoví, že „náboženské společnosti“ (rozuměj uznané) se posuzují podle zákonův a nařízení pro ně platných, ale nikoli se neposuzují podle spolkového zákona. Takovouto spolkovou organisací dojdeme k soukromým náboženským spolkům vedle veřejnoprávních náboženských společností; pro ony platí systém rozlukový (viz později), kdežto pro tyto platí shora vyložený systém státní vysosti.

Náboženským spolkům soukromým svědčí nyní také §§ 122, lit. b., 303 jakož § 174, IIb, a § 175 Ia trestního zákona.

Matriky osob bezkonfesních vedou úřady politické: zákon z 9. dubna 1870, č. 51 ř. z. a ministerské nařízení 20. října 1870, č. 128 ř. z.

O náboženské příslušnosti dětí z osob bezkonfesních platí nyní ustanovení pozměněného mezikonfesního zákona (článek 1.—6.). Srovn. str. 36 a 37 druhého vydání těchto Základů.

O vyučování v náboženství viz shora str. 304.

O přísahách osob bezkonfesních viz shora str. 297.

§ 173.

Problém rozluky státu a církve.

Rozlukou v právním slova smyslu rozumíme zvláštní právní postavení náboženského zřízení ve státě, podle kterého církev jako celky se vylučují z právního kruhu státního, v němž naopak mohou se uplatňovati pouze *místní* soukromoprávní organisace sledující účely kultové, při čemž náboženství se stává věcí soukromou. Že náboženství má býti věcí soukromou, není jeho degradací, naopak má býti tím řečeno, že náboženství, posuzované se stanoviska jed-

notlivce jako jev duševní se stránkou ideovou a citovou, je tak posvátným, že světské právo nechce se ho dotýkati svými vnějšími předpisy, které mohou zachytiti jen vnější poměry životní, ale nikdy ne život duševní. Stát chce přenechati náboženství církvím, ale tak by církve se omezily na pěstění jeho bez kteréhokoli zasahování do oborů, které ovládá stát.

II. S tímto základním nazíráním setkáváme se již u *Chelčického*, podle něhož dokonalá církev nepotřebuje moci světské, naopak má se vrátiti do těch poměrů, kdy žila sice ve státě, ale bez jeho pomoci; nutno jen zachovávatí příkázání božská stojící nad předpisy lidskými, pak bude na zemi mír a štěstí. S ozvěnou tohoto učení setkáváme se pak u *Českých Bratří*.

Také *Luther* byl v prvních dobách svého působení ovládnut prvky o rozluce státu a církve (jak je později provedli kongregacionalisté, resp. independenti v Anglii a v Holandsku začátkem 17. století), čímž se vysvětluje mínění, že německá reformace dala podnět k rozluce, ačkoli pak oficielní protestantism ve všech odrůdách zůstal spojen se státem.

V dějinách odluky se vytýká vždy spis „*De optimo rei publicae statu, deque nova insula Utopia*“, který sepsal Angličan Tomáš Morus (More, 1478—1535) a v němž vypisuje ideál zřízení politického, hospodářského, rodinného, duchovního a mravního, při čemž právě spojení státu a náboženské organisace se vylučuje.

Anabaptisté, zahrnující církev lidovou, spojenou se státním zřízením, uznávají pouze jednotlivou obec, dobrovolně zřízenou novokřtěnci. Anabaptisté měli vliv na vývoj náboženského individualismu v 17. století v Anglii a v Americe. Hlavním jeho představitelem jest Angličan *Robert Brown* (1550—1630), zakladatel sekty *brownistů*, předchůdců to kongregacionalistů, resp. independentů.

Roger Williams osadil r. 1636 *Rhode Island*, nejmenší to stát z nynějších Spojených Obcí severoamerických, hájil zde světského státu bez každého spojení s náboženstvím, maje církev za soukromý spolek. Jeho čin a spis udržely myšlenku odluky v Americe až do jejího uskutečnění v novém spolkovém státu.

Názory independentů v Anglii byly obhajovány *Miltonem* (1608—1674), jenž vidí ideál náboženského života v apoštolské době, vystupuje pro odluku církve a navrhuje, by církevní majetek byl věnován na všeobecné účely vzdělávací.

Také *kvakéři*, související vnitřně s independenty, pokládali svobodnou obec náboženskou za církev. Jejich přívrženec *William Penn* zavedl r. 1683 v Pennsylvanii liberální ústavu s rozlukou.

Všechny tyto i jiné snahy po odloučení církve od státu se odůvodňují vroucím ždáním po svobodě, odmítané státem, uznávajícím spojení s církví oficiální; tato jednota tíží živou mysl náboženskou, jež chce mít volnost osvědčování.

Z filosofů 17. a 18. století působili nejvíce pro zásady rozluky *Locke* († 1704) a *Condorcet* († 1794).

Odluka se pak stává heslem často opakovaným i v zájmu církve a náboženství. Mezi jinými v tomto směru vynikají *Schleiermacher* († 1834), *Vinet* († 1847), *Lamennais* († 1854) a po jistou dobu i *Lacordaire* († 1861) a hrabě *Montalambert* († 1870). Nejposléze v tomto směru vynikl biskup *Bonomelli* (1905, 1906).

Odluku žádal také moderní liberalism nejprv jako důsledek všeobecné svobody od starého režimu; tak zejména v 19. stol. ve Francii *Tocqueville*, *Lamartine*, *Simon* a *Laboulaye*.

Odluková myšlenka byla pak oživena za radikálního liberalismu se silným zbarvením proticírkevním a antiklerikálním, i přijata do programu socialistického.

V *Belgii* vedl moderní liberalism r. 1831 pouze k odluce politické, t. j. k odluce moci státní od moci církevní čili k odstranění zasahování státu do oboru církevního, nevedl však k odluce po rozumu shora vytčeném, neboť i nadále ponechána veřejnoprávní organizace církve ve státu, to proto, by církevní politická strana byla získána pro nový neodvislý stát.

Cavourovo heslo „*Libera chiesa in libero stato*“ (1861) mělo zažehnatí cizí vlivy v Itálii na prospěch papežství a zeslabiti odpor církve proti novému sjednocenému státu. Napotomní úprava v Itálii nejevila však žádných podstatných známek odluky, ježto stát upravuje sám zevní organizaci katolického kultu.

V Holandsku jsou církve nadále veřejnoprávními korporacemi.

Theoretické odůvodňování odluky doznalo praktického uskutečnění, a to v první řadě v republikách, což pochopitelně, ježto v nich vláda se vykonává lidem, tedy vládne celá státní obec, která nepotřebuje hledati opory v určitých vrstvách, jak hleděly panovnické rodiny a tím i vlády získati podpory ve vyšším a nižším kleru, tedy v církvi vůbec.

Ústava *Severních státův amerických* z r. 1787 a dodatečný článek I. z r. 1790 je základem odluky státu a církve. Jednotlivosti jsou však provedeny ve státech spolkových, a to buď v ústavách a obecním právu jejich, buď v statutech pro náboženské korporace, buď v soudních rozhodnutích, jež jsou zde materiálním pramenem právním. Nové úpravě svědčilo, že v Americe nebyly tak silné

upomínky na dřívější poměry jako v Evropě, že tam byla různorodá společnost přistěhovalců, jež mnohdy právě náboženská nensášelivost v domovině donutila k opuštění vlasti, že na půdě svobodné neměl nikomu býti kalen pobyt pro náboženství a že nová státní moc zásadně nepřipouštěla omezování moci mimostátní.

Z týchž poměrů společenských a náboženských jako v Americe, zavedena rozluka v *britských koloniích* s ústavním zřízením v Jižní Africe, Australii, Novém Zeelandu a v panství kanadském.

V *Mexiku* došlo k rozluce v letech 1873—74 z boje proti politické moci katolického kleru a proti jeho hospodářské přesile.

Brasílie jako republika (r. 1889) provedla rozluku v letech 1890—1893; podobně se stalo na *Cubě* po zřízení republiky r. 1902, a republika *Ecuador* přijala jakousi rozluku v letech 1902—1906.

Na půdě evropské zavedena rozluka poprvé v *Irsku*, v zemi bojující dlouhý boj s Anglií; je to zákon z r. 1869 s účinností od 1. ledna 1871, jímž zrušena unie mezi církví v Anglii a církví irskou a odstraněn veřejnoprávní ráz církve této.

Ve *Francii* vítězil pozitivismus, jak ho hlásal *Auguste Comte* († 1857): náboženství bez Boha, altruismus, jímž cit individuální osobnosti se tlumí a všeobecné blaho se stává vůdčím heslem.

Odluka provedena zde v letech 1905—1908, když před tím zaveden spolkový zákon r. 1901 s ostřím namířeným proti katolickým řádům. Papež Pius X. proti rozlukovým zákonům prudce protestoval.

Rozluku provedly pak ještě *Ženeva* (r. 1907, resp. 1909), *Basilej* (1911 pouze vůči církvi katolické) a *Portugalsko* r. 1911, kde však r. 1918 největší příkrostiti zákona rozlukového byly odvolány.

Ústava Německé říše z r. 1919 nezavedla rozluky, ona ponechala církve při jich postavení veřejnoprávních korporací.

Církev katolická zavrhlala oficiálně rozluku 55. thesís Syllabu Pia IX.: „*Ecclesia a statu statusque ab ecclesia seiungendus est*“, ale v praxi ji toleruje, pokud se nedotýká ustanovení božského práva; jest jí milejší svoboda než sevření zákony světskými.

Než přistoupíme k vytyčení základních známek rozluky, nutno vytknouti, že „rozluka“ je výměr dosti všeobecný a různě oceňovaný; není to žádný algebraický vzorec, v němž bychom mohli jednoduše dosazovati zjevy zvláštní. Nemáme žádného pravzoru odluky; kolik odluk bylo provedeno, tolik máme různých zjevů více nebo méně sobě podobných; všechny odluky jsou teritoriálně přibarveny. Odluka ovšem není tam, kde je spojení státu a církve, není tam, kde výsost státní se osvědčuje. Odluka může býti vůči církvim přátelská a nepřátelská, může byti evoluční a revoluční;

někteří dokonce mluví o odluce úplné a částečné, ale nikde definitivně se nevytýká, kde začíná a kde končí. V tom směru je zajímavý spis „Il concetto giuridico di separazione della chiesa dallo stato“, jež vydal r. 1913 *Mario Falco*, profesor v Parmě.

III. Za první a hlavní zásadu odluky platí pravidelně požadavek, že *místní zevní život* náboženských sdružení musí se přizpůsobiti předpisům státního práva celkem tak, jako musejí činiti světské právnícké osobnosti soukromé, by mohly býti podmětem práv.

Nutný následek jest ovšem, že náb. společnosti nemohou býti nadále právníckými osobami veřejného práva. Tím odpadá také ovšem kterékoliv účastenství státu při zřizování a pozměňování církevních úřadů, při jich osazování, přípravě duchovenstva, vykonávání trestní a disciplinární pravomoci a vlády církevní, při správě majetku, pokud účastenství přesahuje meze obecné. Ovšem odpadá také úprava mezikonfesní. Vzájemné zastoupení diplomatické bylo dříve při rozluce vylučováno, ale nejnovější praxe jest opačná. Francie a Portugalsko na př. jsou u Vatikánu zastoupeny a naopak.

Vytčené odpadnutí státních práv vůči církvím, známých *iura circa sacra* zaráží mnohého a odvrací od rozluky z obavy, že státní moc seslabuje se a církevní moc sílí. Ale stát má při rozluce vůči útvarům sledujícím zájmy kultové totéž postavení, jaké má vůči organisacím sledujícím světské zájmy.

Ono uvolnění má výhodu, že stát se osvobodí od zasahování do zájmů nestátních a že přestane vměšování církví do oboru státního; stát a církev se zhostí přítěže, ochromující jich vlastní činnost.

Jisto je, že odluka vybízí ke tvoření a zesílení politických stran sledujících zájmy církevní, což ovšem nebylo vyloučeno, ani při systému státní výsosti.

Odluka nevyklučuje ostatně *kultového dozoru státního*; dozor kultový odpovídá dozoru spolkovému a nadačnímu; zejména musí stát zabrániti tomu, by cizozemci jemu nebezpeční neprováděli rejdu pod ochranou služby církevní. Tím také se vysvětlují závory státní za odluky; nejobyčejnější typ jejich je „kazatelský paragraf“ (tak Mexiko, Ecuador, Francie, Ženeva, Portugalsko).

Proti tomu zase přirozeně stojí náboženská sdružení pod ochranou zákona tak, jako sdružení světská státem povolená (Unie americká, Francie).

IV. Při rozluce musí organisace církevní se díti cestou upravenou *státním* právem. A tu je možnost dvojí: buď stát vydává

zvláštní zákony pro světskou organisaci církevní, buď poukazuje církev na *všeobecné* státní předpisy.

Druhý způsob je správnější, an nezavdává příčiny k názorům o zaujatosti státu vůči náboženskému životu. Každá zvláštní úprava kultového života vzbuzuje třebas neodůvodněnou domněnku, že stát ho utiskuje. Tato domněnka se stupňuje, omezuje-li stát kultový život na určitý tvar právníckých osob, připouští-li na př. kultovou organisaci pouze jako *universitas personarum* a nikoli *bonorum* (na př. ve Francii) nebo naopak (Irsko). Účastenství na organisaci v útvarch státem připuštěných musí však býti úplně *dobrovolné* (rozdíl od farních obcí podle §§ 35—37 zák. 7. V. 1874, č. 50. ř. z.).

Účel odlukových sdružení je zabezpečiti výkon kultu, zajistiti jeho podmínky vnější, hlavně hospodářské.

Francouzské *associations cultuelles* podle zák. z r. 1905 byly pro odpor církve katolické doplněny r. 1907 spolky zřízenými podle spolkového zákona resp. shromážděními svolanými jednotlivcem podle zákona z r. 1881; kterážto poslední možnost byla katolickou církví přijata.

V. Při rozluce přestávají *státní dotace* církevních účelů býti pravidelnými položkami ve státním rozpočtu, resp. v rozpočtu veřejných korporací (obcí, okresů). (Americká Unie, Brazílie, Francie, Ženeva, Portugalsko.) Zásadně ovšem není vyloučeno, by stát neb obec *mimořádně* přispěly na účely církevní, asi tak, jako se přispívá mimořádně na účely soukromé. (Rozpočet našeho státu na r. 1922 vykazuje 61,683.401 K na náboženské kultury.)

VI. Konfiskace čili sekularisace církevního majetku státem není podstatnou značkou odluky. Názor, že stát má zabrati všechno jmění církevní jako *bonum vacans* proto, že náb. společnosti přestaly býti veřejnoprávními korporacemi, není právnícky odůvodněn.

Jdeť zde podstatně o účelové jmění, které i při rozluce může býti zachováno, ovšem způsobem účelněji upraveným, nežli tomu bylo dříve. Podle naší ústavy nemá církevní jmění zvláštního postavení: je podrobena zákonům tak jako každé jiné jmění.

Sekularisace byla pouze provedena ve Virginii, (co do jmění anglikánské církve pro všeužitečné účely) v Mexiku a v Portugalsku.

Francie má velmi složité a podrobné upravení majetkových poměrů církevních; různí se:

1. Jmění posavadních veřejnoprávních kultových ústavů, které má zásadně se ponechati svému účelu, ale ovšem za šetření mnoha výjimek, zejména té, že pochází-li toto jmění od státu, se mu vrací.

2. Kostelní budovy; přenechávají se k užívání bezplatně těm, kdož se starají o bohoslužbu.

3. Budovy sloužící nepřímou kultu (na př. biskupské paláce, budovy farní a fakultní) přenechaly se bezplatně pouze kultovým spolkům na určitou dobu.

Posavadním duchovním se zajišťuje pense nebo podpora.

Ženevský zákon ponechává bezplatně jich účelu budovy, sloužící kultu přímo a nepřímou, ačkoliv jsou ve vlastnictví obecním; i společné užívání je za souhlasu zúčastněných možné. Připouští se pense duchovních posud státem placených.

VII. Zabezpečení hmotných zájmův odlukových sdružení je různé. Kde jim ponecháno nějaké jmění nebo kde nadační útvar byl připuštěn, tam vede se správa jmění podle občanských předpisů mnohdy tak, jako při jiných spolcích a nadacích. I bývá zásada uznána, že útvary kultové mohou vybírat od svých členů dobrovolné příspěvky, při čemž není vyloučeno maximum fondů takto tvořených čili se uznávají i amortizační zásady co do hromadění majetku. Vedle toho se zase vyskytují výsady v osvobození od některých daní a dávek. Tak jsou v americké Unii osvobozeny od všech daní kostelní budovy všude a namnoze i budovy nepřímou sloužící kultu.

Francouzský zákon z r. 1905 dovoluje kultovým spolkům vybírat pravidelné členské příspěvky (*les cotisations*), pořádati zvláštní a všeobecné sbírky (*quêtes et collectes*) na kultová vydání a přijímat poplatky u příležitosti náboženských výkonů. Stát dohlíží na spolkovou správu majetkovou. Kultové spolky a svazy mohou mít ve Francii rezervní fondy k zajištění kultových výdajův a vydržovacích nákladů, jakož i zvláštní *reservní pokladnu* pro udržování nutného movitého a nemovitého majetku. Budovy sloužící vykonávání kultu a náležející státu, departementu neb obci jsou osvobozeny od daně z nemovitostí, okenní a dveřní.

VIII. Při odluce pozbývají duchovní všechněch výhod stavovských, pozbývají známých *privilegia cleri*; ovšem není to stejné všude provedeno.

IX. I útvary života řeholního musejí se přizpůsobovati soukromoprávním formám organisačním; odluka nezbavuje stát povinnosti přezkoumávati řeholní život. Stanovisko různých států jest ovšem i v této otázce různé na př. nečiní Unie americká, Brazílie a Irsko zvláštní překážky řeholnímu životu; v Mexiku a v Portugalsku jsou řády zásadně vyloučeny. Francie zůstala při svých dřívějších usta-

noveních r. 1901, 1902 a 1904; kongregace může se připustiti pouze zákonem; nové sídlo je možné pouze dekretem státní rady; rozpuštění kongregace neb uzavření sídla může býti vysloveno dekretem ministerské rady.

X. Pozbývají-li náboženské společnosti rázu veřejnoprávních korporací, pozbývají také *práva* vyučovati náboženství na školách *veřejných*, neboť přestávají býti činiteli, jimž stát přiznával veřejnoprávní úkol vychovávat ve věcech náboženských a mravních. Kdyby stát přes odluku vytrval při vyučování náboženství na školách, pak nemůže jinak, nežli učiniti smlouvu se zástupci náboženských společností, neboť nevyučují pak na základě svého církevního postavení, nýbrž vyučují jako smluvní učitelé. V Unii americké se *celkem* nevyučuje náboženství ani ne mravouce ve veřejných školách elementárních; náboženství se pravidelně vyučuje na školách soukromých nebo v kostelích a farních školách. Mexiko, Brazílie, Francie a Portugalsko nemá vyučování náboženství na veřejných školách, za to zavedly Mexiko a Francie bezkonfesní morálku na školách. V Irsku chodí děti do veřejného vyučování náboženství jen s povolením rodičů, kdežto v Ženevě je vyučování náboženství fakultativní.

S rozlukou nedá se spojit, by *theologické fakulty v nynějším způsobě* byly částí vysokých škol státních, neboť jsou konfesními učilišti nahrazujícími seminární výchovu. Duchovní musejí se při rozluce vychovávat na soukromých učilištích vydržovaných a řízených podle zásad příslušné konfese (tak na př. v Americe a ve Francii.)

XI. Úprava manželství má v moderním státě býti bezvýjimečně státní a obligátně civilní, k čemu netřeba rozluky (viz shora str. 211 nsl. II. vyd.).

XII. Při rozluce nemůže stát prováděti nedělního a svátečního řádu některé církve. Stát přirozeně se neobejde bez dnův odpočinkových, jimiž pravidelně zůstanou křesťanské neděle; stát zavádí mimo to svátky státní.

XIII. Věci pohřební nemohou býti za rozluky posuzovány s hlediska konfesního. Stát si uspořádá způsob pohřbu se stanoviska hygienického buď spalováním buď ukládáním mrtvol do země, při čemž pak pozůstalým se přenechává, by si vyžádali společníci duchovní.

XIV. Při rozluce nebude místa pro nynější patronát. Stěží dojde při rozluce k nějakému vyvazení majetkových povinností patronátních, neboť laická oprávnění patronova musejí odpadnouti

jako již neodůvodněné zasahování do osamostatněného života církevního. Zaniknou-li však práva, nemohou nadále trvati povinnosti, které namnoze jsou zbytkem starých právních řádů.

XV. Zákazy náboženských odznaků nebo symbol na veřejných stavbách nebo na kterémkoli veřejném místě mimocírkevním, jsou jen tenkrát oprávněny, kdyby jimi byl patrně urážen cit národní, státní neb občanský.

XVI. Přísaha náboženská jako dovolávání Boha nemusí za odluky býti odstraněna ze života právního, poněvadž předpokládá pouze víru v Boha, ale nikoli příslušnost k nějaké náboženské společnosti. Nevěrec ovšem nesmí býti nucen k přísaze. Všude tam, kde kdo nechce nábožensky přísahati z důvodu jakéhokoli, musí míti možnost slíbiti slavnostně na místě přísahy, však s týmiž právními následky. Volnost takovou uznává na př. Unie americká, kdežto Mexiko, Francie a Portugalsko zavedly přísahu zvanou občanskou.

XVII. S rozlukou ovšem není spojitelné, by určité slavnostní výkony státní byly doprovázeny církevními obřady, ježto slavnost nabývá tím rázu konfesního.

XVIII. *Ius canonicum* nemůže při rozluce platiti v nižádném oboru státním, jenž naopak může býti ovládán výhradně právem státním. Tím zaniká staré *ius utrumque*.

XIX. Rozluka neopravňuje stát, by zasahoval do vnitřního života církevního, by reformoval a upravoval vnitřní organizaci církevní neb učení církevní, by dokonce sobě přiřkl úkol býti ochráncem určité konfese.

Ale jisto je, že stát musí působiti k tomu, by cizí příslušníci státní nevykonávali církevní jurisdikce na státním území, a dále by cizozemští arcibiskupové nesoudili ve vyšších instancích, a to proto, že lehce z toho mohou povstati nedorozumění, jež by mohla rozvířiti spory nebezpečné.

Rozlukou chceme dosíci všestranného míru, který půjde k duhu jak církvi, tak i státu.

Dodatek.

Z literatury k platnému právu církevnímu.

- Arndt A., Die Zensuren latae sententiae; Insbruk 1918. — Týž, Die kirchlichen u. weltlichen Bestimmungen für Orden u. Kongregationen. 2. vyd. Paderborn 1919. — Augustine P. C., A Commentary on the New Code of Canon Law; Londýn 1918. — Ayrinhac, M. H. A., Marriage legislation in the New Code of Canon Law, New York, 1919. — Badii C. Institutiones i. c., vol. I. Florencie, 1921. — Bargilliat M., Praelectiones i. c., editio XXXII ad Canones novi Codicis redacta, 2 sv. Paříž 1921. — Blat A., Commentarium textus C. i. c., Lib. I, II, 2. vyd. Řím 1921, Lib. III/1, 1920. — Biederlack-Fürich, De Religiosis, Insbruk 1919. — Böckenhoff-Koeniger, Kath. Kirche u. moderner Staat, Kolín 1920. — Boudinhon A., Les Censures „latae sententiae“ d'après le nouveau Code v časopise Le Canoniste, ročn. 41. a nsl. — Brandys M., Kirchliches Rechtsbuch für die Laiengenossenschaften; 2. vyd. Paderborn 1920. — Budwinski, Erkenntnisse des österr. Verwaltungsgerichtshofes, Vídeň 1876 nsl. — Bušek Vr., Církev, stát a jinověrci v C. i. c.; Praha, 1922. — Codex i. c. a církevně právní literatura v Itálii ve Sborníku věd pr. a st., r. XXI, str. 189 nsl. Viz též „Všehrd“. — Cappello F. M., De censuris, Turin 1919 a Tractatus can. — moralis de sacramentis I, 1921, Turin. — Cocchi G., Commentarium in Codicem i. c. Lib. I., Turin 1920. — Creusen J., Religieux et Religieuses, 2. vyd. Brusel 1921. — Dvořák Jan, Nový Codex i. c. v Časopisu kat. duchovenstva, ročník 1917 a 1918; pokračuje Soldát A. od r. 1920. — Eichmann E., Das Strafrecht des Codex i. c., Paderborn 1920 a Prozessrecht, 1921; Das kathol. Mischehenrecht, 1921. — Falco M., La Codificazione del diritto canonico, Milan, 1921. — Ferreres J., Institutiones canonicae, 2 sv. 2. vyd. Barcelona, 1920. — Göller E., Das Eherecht, Freiburg v Br., 2. vyd. 1918. — Giudice

V., Saggio di bibliografia del C. i. c., Modena 1921. — *Gouly A.*, Les biens temporels de l'Église v čas. Le Canoniste, r. 1920 a nsl. — *Haring*, Grundzüge des kath. K. R. 2. vyd. Štýrský Hradec 1916 a Ergänzungsheft, 4. vyd. 1919. — Eherecht, Linec, 1918. — *Henner K.*, O uherském právu manželském ve Sborníku věd pr. a st. 1904/5. — Články Amortisationsgesetze, Bischöfe, Interkonfessionelle Verhältnisse, Konkordate, Rechtsstellung der kath. K. in Österr., Pfarrer, Religionsgesellschaften a Religionsunterricht v Österr. Staatswörterbuch, II. vyd. — Poměr mezi státem a církví v Rak., v Laichterově České Politice, 1906. — Uznání islámu v Rak., v Právniku 1912. — O přísaze bezkonfesních, Právnik 1914. — Poměr mezi státem a církví v časopise „Škola a Rodina“ 1919/20. — Poměr státu k církvím, v Praze 1920. — Odluka státu a církve v Právniku, 1920 (oprava na st. 232). — *Henrici H.*, Das Gesetzbuch der kath. K., Basilej, 1918. — *Hilling N.* v Archiv für kath. Kr., sv. 98., 99. a 101. — *Hinschius P.*, Allgem. Darstellung der Verhältnisse von Staat u. Kirche v Marquardsen's Handbuch I, 1883, Freiburg v Br. — *Hobza A.*, Autonomie náboženských svazů v moderním státě, Praha 1910. — Právem mezinárodním k právu světovému I, v Praze, 1913. — Poměr mezi státem a církví, v Praze, 1919, 2. vyd. — Poměr mezi státem a církví v českosl. Republice v „Naší Době“. 1920. — *Hohenlohe C.*, Codex i. c. v Österr. Zeitschrift für öffentliches Recht, III. — Das Prozessrecht des C. i. c., Vídeň 1921. — *Horák A.*, Zákon rozlukový po roce praxe v „Právniku“ 1920. — *Hussarek M.*, Grundrisz des Staatskirchenrechts, 2. vyd. 1908, Lipsko. — *Hörmann zu Hörbach W.*, Zur Würdigung des vatikan. Kirchenrechts, Insbruck, 1917. — *Chelodi J.*, Ius matrimoniale, 2. vyd., Trident, 1919. — Ius poenale et ordo procedendi in iudiciis criminalibus, Trident, 1920. — *Jansen J.*, Ordensrecht, 2. vyd. Paderborn, 1920. — *Kahl W.*, Lehrsystem des Kirchenrechts u. d. Kirchenpolitik I, 1894, Freiburg v Br. — *Kašpar K.*, Manželtví ve světle pravdy, Praha, 1919. — Právo pohřební podle Kodexu, v Čas. kat. duch., 1919. — Právo řeholní, tamže, 1922. — *Klíment J. R.*, Zákon o rozluce manželské, Praha 1919. — *Knecht A.*, Grundriss des Ehrechts, Freiburg v Br., 1918. — Das neue kirchl. Gesetzbuch, Štrasburk, 1918. — *Köstler* v Jurist. Blätter 1917, ve Festschrift für Notariat u. freiwillige Gerichtsbarkeit, 1917; v Österr. Zeitschrift für öffentl. Recht 1918 a v Zeitschrift für öffentl. Recht II/1921 (Videň, Lipsko). — *Kurtscheid B.*, Das neue Kirchenrecht, 2. vyd. Paderborn 1921 (Doplnění *Heinerovy* učebnice, 6. vyd.). — *Laurentius J.*, Conspectus Codicis i. c. (Supplementum ad Institutiones i. e.), Freiburg v Br. 1919.

— *Leitner M.*, Handbuch des kath. Kirchenrechts, Řezno 1918—1921 (čtyři sv.). — Lehrbuch des kath. Ehrechts, 3. vyd. Paderborn 1920. — *Linneborn J.*, Grundriss des Ehrechts. Paderborn, 1919. — *Maroto Ph.*, Institutiones i. c., 2 sv. Madrid, 1919. — *Mayrhofer-Pace*, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst, 4. sv., 5. vyd. Vídeň, 1898 a Zweiter Ergänzungsband, 1911. — *Michelletti A. M.*, Ius religiosorum, Turin, 1920. — *Munerati D.*, Juris eccl. publici et privati elementa, Řím, 1920. — *Noldin H.*, De iure matrimoniali; Linec, 1919. — *Noldin-Schoenegger*, De poenis ecclesiasticis, 12. vyd. Insbruck, 1921. — *Noval J.*, Commentarium Codicis i. c. Lib. IV, pars I. De iudiciis, Turin, 1920. — *Parayre R.*, Institutiones i. c. Lyon, 1918. — *Pejška J.*, Codex i. c. a reformní předlohy sněmu Vatikánského v Čas. kat. duch. 1918. — *Perathoner A.*, Das kirchliche Gesetzbuch, 2. vyd. Brixen, 1922. — *Pighi*, De matrimonio, Řím, 1920. — *Pillet A.* Introduction à l'étude du Code canonique, Lyon, Paříž, 1918. — *Pöschl A.*, Kurzgefasstes Lehrbuch des kath. Kr., 2. vyd. 1921, Štýrský Hradec. — *Prümmer D. M.*, Manuale iuris ecclesiastici, 2. vyd. 1920, Freiburg v Br. — Ročenka Českosl. Republiky na r. 1922, str. 278—293. — *Rothenbücher K.*, Die Trennung von Staat u. Kirche, Mnichov 1908. — Sbirka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky českoslov., Praha, 1920 nsl., zejména ve věcech správních. — *Soldát A.*, Kodifikace zákonů církevních a postulata sněmu vatikánského, v Časopise katolického duchovenstva 1908; O bezženství duchovních po smyslu Kodexu práva kanon., tamže 1919. — Nový Codex i. c., tamže 1920 a násl. — O jedinosti a nerozlučnosti manželství, Praha, 1906. — *Sole J.*, De delictis et poenis, Řím, 1920. — *Solieri Fr.*, Institutiones i. e. Řím, 1921. — *Stadtmüller R.*, Das neue Ordensrecht, Dülmen ve V., 1919. — *Stammler R.*, Recht u. Kirche, Berlín, 1919. — *Stěhule L.*, Poměr církve a státu I, v Praze, 1919. — *Stutz U.*, Der C. i. c. und die kirchliche Rechtsgeschichte v. Zeitschrift der Savigny-Stiftung, Kanon. Abt. VII. — Zum neusten Stand des Kath. Mischehenrechts im Deutschen Reiche, Stuttgart, 1918. — Der Geist des C. i. c., 1918, tamže. — *Smet A.*, De sponsalibus et matrimonio, 3. vyd. Bruggy, 1920. — Österr. Staatswörterbuch, 2. vyd., Vídeň, 1905—1909. — *Svoboda E.*, Rodinné právo, Karlín, 1921. — *Schäfer T.*, Das Eherecht, Münster ve V., 5. vyd., 1919. — *Scharnagl A.*, Das neue kirchl. Gesetzbuch, 2. vyd., Řezno, 1918. — *Schilling O.*, Der kirchliche Eigentumsbegriff, Freiburg v Br., 1920. — *Schlenz J.*, Zur Frage der Entwertung der Anweisung für geistl. Gerichte in Österr. inbetreff der Ehesachen v Theol-prakt.

Quartalschrift, 1919. — Das tschechoslowak. Ehereformgesetz, tamže 1920. — *Schmöger A.*, Supplementum ad Compendium i. e. auctorum *Aichner-Friedle*, Brixen, 1918. — Das neue Kirchenrechtsbuch von 1917; 2. vyd., 1918, Salcburk. — *Schrörs H.*, Katholische Staatsauffassung, Kirche u. Staat, Freiburg, 1919. — *Vacek J.*, Církev římskokat. a manželství, Praha 1920; Naše revoluce a manželství, Praha, 1921; Právní názory církve kat. ve světle dějin, Brno, 1921 nsl. — *Vavřínek F.*, Základy práva ústavního, 4. vyd., v Praze 1920/21. — *Vermeersch A.* a *Creusen J.*, Summa novi iuris canonici commentariis aucta 4. vyd., Malines 1921. — Epitome iuris can. cum commentariis, I, Malines a Řím 1921. — *Weyr Fr.*, Soustava československého práva státního, Brno, 1921. — *Villien A.*, Le nouveau Code du droit canonique v Le Canoniste, ročník 40. a násl. — *Vlaming Th.*, Praelectiones iuris matrimonii, I. sv. 3. vyd. 1919; II. sv. 1921, Bussum. — Časopis „*Všeřd*“, O poměru církví ke státu II, 1921, č. 6/7 se články od *Buška* (Francie), *Patočky* (Německo), *Edelsteina* (domácí poměry); III, 1921, č. 2/3 od *Buška* (střední a jižní Amerika) a III, 1922, č. 6/7 (Spojené státy severoamerické); II, 1920, č. 3 (bibliografie od *Buška*). — *Wahrmund L.*, Das Kirchenpatronatsrecht u. seine Entwicklung in Österr. I/II, 1894/96, Vídeň; Trennung von Staat u. Kirche, Jablonec (bez roku). — *Wynen A.*, Die Rechts- u. insbesondere die Vermögensfähigkeit des Apostolischen Stuhles nach internationalem Recht, Freiburg v Br., 1920.

Periodica.

Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mohuč. — Le Canoniste Contemporain. Paříž. — Časopis katolického duchovenstva. Praha. — Časopis pro právní a státní vědu. Brno. — Ecclesiastical Review (American). — Ephemerides liturgicae. Řím. — Internationale kirchliche Zeitschrift. Revue internationale ecclés. Intern. church Review. Bern. — Monitore ecclesiastico. Řím. — The Month. Londýn. — Nouvelle Revue théologique. Paříž. — Pastor bonus. Trevír. — Právník. Praha. — Revue bénédictine. Abbaye de Maredsous. — Revue du clergé français. Paříž. — Revue pratique d'Apologétique. Paříž. — Revue des sciences philosophiques et théologique (Belgie). — Sborník věd právních a státních. Praha. — Český Slovník bohovědný. Praha, vychází od r. 1906. — Stimmen der Zeit. Freiburg v Br. — Theologie der Gegenwart. Lipsko. — Theologie und Glaube. Paderborn. — Theologisch-praktische Monatsschrift. Pasov. — Theo-

logisch-praktische Quartalschrift. Linec. — Theologische Quartalschrift. Tubinky. — Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht. Tubinky (prozatím nevychází). — Zeitschrift für katholische Theologie. Insbruk. — Zeitschrift für Missionskunde und Religionswissenschaft. Berlin-Schöneberg. — Zeitschrift für Missionswissenschaft. Münster ve V. — Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung. Výmar. — Zeitschrift für Theologie und Kirche. Tubinky. —

Důležitější dodatky k předchozím sešitům.

Na str. 56, číslo 3, lit. a (II. vydání): Vysvěcení neb ustanovení duchovní a kandidáti duchovního stavu všech zákonem uznaných vyznání mohou býti po odvodu zaznamenáni k použití ve zdravotní službě — žádají-li o to — a pak do ní při repartici nováčků vtělení, resp. přidělení k jiné službě beze zbraně (§ 36, 2. odst., a 69, 3. odst. vládního nařízení z 28. července 1921, č. 269 sb. z. a n., provádějícího branný zákon).

Na str. 76, řádek 13. zdola druhého vydání: Motu proprio papeže Pia XI. „Cum proxime“ z 1. března 1922 stanovilo, že nutno čekati na venkovské kardinály 15 dnů; lhůta tato může býti prodloužena až o tři dny, tedy nejvýš na 18 dnů. — Kardinála může doprovázeti do konklave třeba jen jeden laik.

Na str. 89 druhého vydání: Při kongregaci Concilii bylo r. 1919 obnoveno „Studio“ pro praktický výcvik duchovních v církevní administrativě (A. A. S. XI, 463; XII, 50).

Na str. 202 druhého vydání, řádek 9, shora: nekatolíci, dodej: „dřívější“ (acatholici facti).

Na str. 225 druhého vydání, dodej ke konci § 99: v úpravě nastalé zákonem z 30. června 1921, č. 252 sb. z. a n.

Na str. 243 druhého vydání dodej k řádku 19. shora: K tomu §§ 140—143 vládního nařízení z 28. července 1921, č. 269 sb. z. a n., provádějícího branný zákon.

Na str. 259 k č. IV, bod 1 (druhého vydání) dodej: zejména, že nejsou vázány již sňatkem platným (A. A. S. XIII, 348).

K str. 288 prvního vydání dodej o spalování mrtvol: K tomu sluší srovnati dekret Officii z 15. XII. 1886 a 27. VII. 1892 (Acta Sanctae Sedis XXV, 63 a Analecta Ecclesiastica III, 98) povolující výjimky.

Na str. 291 prvního vydání na konci dodej: Nyní platí zákon ze 7. prosince 1921 č. 464 sb. z. a n. o pohřbívání ohněm.

Na str. 302 zdola řádek 9.: Katolická fakulta bohoslovecká v Bratislavě se rozpadla vzhledem k odmitavému stanovisku Říma; snad se zřídí generální seminář na Slovensku.

Na str. 304: nařízení vlády z r. 1919 č. 473 sb. z. a n. je z 5. srpna; zákon z 10. dubna 1919 má číslo 205 sb. z. a n.

Na str. 309 nsl. (k nauce o kongruie): Praxe vztahuje zákon z 21. prosince 1921, č. 495 sb. z. a n. i na duchovní (zákon, kterým se upravují výhody poskytnuté státním a jiným veřejným zaměstnancům z důvodů mimořádných poměrů).

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 0 3 2 9 9

434